

DAUGAVPILS
UNIVERSITĀTE

NACIONĀLAIS
ATTĪSTĪBAS
PLĀNS 2020

EIROPAS SAVIENĪBA
Eiropas Sociālais
fonds

I E G U L D Ī J U M S T A V Ā N Ā K O T N Ē

DAUGAVPILS UNIVERSITĀTE

DAUGAVPILS UNIVERSITY

Mg.sc.soc., Mg.sc.ing. **IVARS ZĀLĪTIS**

**ROBEŽSARGU PROFESIONĀLĀS SAGATAVOŠANAS
KVALITĀTES VADĪBA**

**QUALITY MANAGEMENT OF BORDER GUARD'S
PROFESSIONAL TRAINING**

PROMOCIJAS DARBA

(tematiski vienota zinātnisko publikāciju kopa)

KOPSAVILKUMS

ZINĀTNISKĀ DOKTORA GRĀDA

ZINĀTNES DOKTORS (Ph.D.)

SOCIĀLAJĀS ZINĀTNĒS IEGŪŠANAI

(apakšnozare: Izglītības vadība)

SUMMARY

(the set of thematically unified scientific publications)

OF THE Ph.D. THESIS FOR OBTAINING

SCIENTIFIC DOCTOR'S DEGREE:

SCIENCE DOCTOR (PH.D.) IN SOCIAL SCIENCES

(speciality: Management of Education)

DAUGAVPILS 2024

DAUGAVPILS
UNIVERSITĀTE

NACIONĀLAIS
ATTĪSTĪBAS
PLĀNS 2020

EIROPAS SAVIENĪBA
Eiropas Sociālais
fonds

I E G U L D Ī J U M S T A V Ā N Ā K O T N Ē

Dotais promocijas darbs ir izstrādāts ar ESF projekta “**Daugavpils Universitātes stratēģiskās specializācijas jomu akadēmiskā personāla profesionālās kompetences stiprināšana 3. kārtā**” Nr. 8.2.2.0/20/I/003 atbalstu

Promocijas darbs izstrādāts: laika periodā no 2015. līdz 2023. gadam.

Doktora studiju programma: Vadībzinātne, apakšnozare - Izglītības vadība.

Darba raksturs: tematiski vienota zinātnisko publikāciju kopa.

Promocijas darba zinātniskais vadītājs:

Profesore, Dr.paed. **Jeļena Davidova** (Daugavpils Universitāte, Latvija)

Oficiālie recenzenti:

- Akadēmiķe, Dr.habil.oec. **Baiba Rivža** (Latvijas Biozinātņu un tehnoloģiju universitāte, Latvijas Zinātņu akadēmija, Latvija);
- Profesore, Dr.oec. **Iluta Arbidāne** (Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija, Latvija);
- Asociētā profesore, Ph.D. **Marzena Piotrowska-Trybull** (Kara studiju universitāte, Polija).

Promocijas darba aizstāvēšana notiks Daugavpils Universitātes Ekonomikas un uzņēmējdarbības zinātnes nozares Promocijas padomes atklātajā sēdē tiešsaistē ZOOM platformā, 2024.gada 16. februārī plkst.12:00.

Ar promocijas darbu un tā kopsavilkumu var iepazīties Daugavpils Universitātes bibliotēkā, Parādes ielā 1, Daugavpilī un <http://du.lv/lv/zinatne/promocija/darbi>.

Atsauksmes sūtīt promocijas padomes sekretārei: Daugavpilī, Parādes ielā 1, LV-5400, tālrunis +371 65422163, e-pasts: alina.danilevica@du.lv

Padomes sekretārs: Dr.oec. Alīna Daņileviča

ISBN 978-9934-39-011-1

© Ivars Zālītis, 2023

DAUGAVPILS
UNIVERSITĀTE

NACIONĀLAIS
ATTĪSTĪBAS
PLĀNS 2020

EIROPAS SAVIENĪBA
Eiropas Sociālais
fonds

I E G U L D Ī J U M S T A V Ā N Ā K O T N Ē

The present Doctoral Thesis has been worked out in the period 2015 – 2023

Doctoral study programme:

Management Science, the sub-branch of Education Management

The nature of the work: the set of thematically unified scientific publications.

The scientific advisor of the Doctoral Thesis:

Professor, Dr.paed. **Jelena Davidova** (Daugavpils University, Latvia)

Official reviewers:

- Academician, Dr.habil.oec. **Baiba Rivža** (Latvia University of Life Sciences and Technologies, Latvian Academy of Sciences, Latvia);
- Professor, Dr.oec. **Iluta Arbidāne** (Rezekne Academy of Technologies, Latvia);
- Associate professor, Ph.D. **Marzena Piotrowska-Trybull** (War Studies University, Poland).

The defence of the Doctoral Thesis will take place in Daugavpils University at on-line open meeting at the platform ZOOM of the Doctorate Council for science of Economics and Entrepreneurship on February 16, 2024 at 12:00 p.m.

The Doctoral Thesis and its summary are available at the library of Daugavpils University, Parades Street 1 in Daugavpils and from <http://du.lv/lv/zinatne/promocija/darbi>.

Comments are welcome. Send them to the secretary of the Doctorate Council, Parades street 1, Daugavpils, LV-5400, tel. +371 65422163; e-mail: alina.danilevica@du.lv.

Secretary of the Doctorate Council: Dr.oec. Alīna Daņileviča

INFORMĀCIJA

1. Promocijas darba raksturojums

Promocijas darbs ir veidots kā tematiski vienota zinātnisko publikāciju kopa. Promocijas darba ietvaros veikto pētījumu galvenie rezultāti ir izklāstīti astoņās zinātniskajās publikācijās, kuras ir savā starpā saistītas, jo ir veltītas un secīgi pakārtotas vienas pētāmās tēmas aspektiem.

Visi promocijas darbā iekļautie zinātniskie raksti atbilstoši 2005.gada Ministru kabineta noteikumu Nr.1001 "Zinātniskā doktora grāda piešķiršanas (promocijas) kārtība un kritēriji" p.3.2. (LR Ministru kabinets, 2005) prasībām ir publicēti zinātniskajā periodikā, kas tiek anonīmi recenzēta, ir starptautiski pieejama zinātniskās informācijas krātuvēs un tiek citēta starptautiski pieejamās datu bāzēs.

Turpmāk tekstā promocijas darbā iekļauto oriģināldarbu identifikācija un atsauce uz tiem tiek veikta romiešu ciparu veidā. Zinātnisko publikāciju saraksts izveidots pētījuma uzdevumiem un posmiem atbilstošā secībā.

Raksts I. Zalitis, I., Zukova, M. & Madzule, I. (2016). Quality assurance in border guards education: Challenges and topical issue. *Public Security and Public Order*, 17, 290-305. ISSN 2029-1701, 2335-2035. Pieejams: **EBSCO Publishing [International Security & Counter Terrorism Reference Center], Copernicus**

Raksts II. Zalitis, I., Davidova, J. & Ignatjeva, S. (2020). Quality aspects of planning, organization and implementation of a study process in the border guard and police education institutions of the Baltic states. In L.Gomez Chova, A. Lopez Martinez, & I.Candel Torres (Eds.), *ICERI2020 Proceedings: 13th International Conference of Education, Research and Innovation* (pp. 4419-4428). IATED Academy. ISBN: 978-84-09-24232-0; ISSN: 2340-1095 doi:10.21125/iceri.2020.0976 Pieejams: **IATED Digital Library, Crossref**

Raksts III. Zālītis, I., Davidova, J. (2021). Mācību procesa kvalitātes monitoringa praktiskās pielietošanas izvērtējums tiesībsargājošo institūciju profesionālās izglītības iestādēs. Grām.: V.Meņšikovs (zin. red.), *Starptautiskās zinātniskās konferences "Sociālās zinātnes reģionālajai attīstībai 2020" materiāli, 1.daļa* (72.-87.lpp.). Daugavpils: Akadēmiskais apgāds "Saule". ISSN 2255-8853; ISBN 978-9984-14-933-2 Pieejams: **Electronic Journals Library of University of Regensburg**

Raksts IV. Zalitis, I., Ignatjeva, S. & Kokina, I. (2020). The impact of organizational and administrative activities of the internal control system on the study process quality in education institutions of law enforcement bodies. In L.Gomez Chova, A. Lopez Martinez, & I.Candel Torres (Eds.), *ICERI2020 Proceedings: 13th International Conference of Education, Research and Innovation*

(pp. 4429-4437). IATED Academy. ISBN: 978-84-09-24232-0; ISSN: 2340-1095. doi: 10.21125/iceri.2020.0977 Pieejams: **IATED Digital Library, Crossref**

Raksts V. Zalitis, I., Davidova, J. & Glaudins, R. (2020). A model for establishing the basic principles of creating a quality management system in law enforcement education institutions. In L.Gomez Chova, A. Lopez Martinez, & I.Candel Torres (Eds.), *EDULEARN20 Proceedings: 12th International Conference on Education and New Learning Technologies* (pp. 2886-2894). IATED Academy. ISBN: 978-84-09-17979-4 ISSN: 2340-1117. doi:10.21125/edulearn.2020.0866 Pieejams: **IATED Digital Library, Crossref**

Raksts VI. Zalitis, I., Davidova, J. & Ignatjeva, S. (2020). The evaluation of internal control elements in the quality management system of education establishments at law enforcement institutions. In V.Lubkina, A.Kaupužs, & D.Znotiņa (Eds.), *Society. Integration. Education: Proceedings of the International Scientific Conference, volume VI* (pp. 767-780). Rezekne: Rezekne Academy of Technologies. ISSN: 1691-5887 ISSN: 2256-0629 (Online). doi:10.17770/sie2020vol6.5024 Pieejams: **Web of Science, Crossref**

Raksts VII. Zalitis, I., Ignatjeva, S., Davidova, J. & Kokina, I. (2020). The basic principles of designing a quality management system in education institutions of professional field of police and border guards. In L.Gomez Chova, A. Lopez Martinez, & I.Candel Torres (Eds.), *EDULEARN20 Proceedings: 12th International Conference on Education and New Learning Technologies* (pp. 3765-3773). IATED Academy. ISBN: 978-84-09-17979-4 ISSN: 2340-1117. doi:10.21125/edulearn.2020.1033 Pieejams: **IATED Digital Library, Crossref**

Raksts VIII. Zālītis, I. (2023). Topicalities and Mechanisms for Assuring Quality of Border Guards' Professional Training. In L.Danilāne, K.Laganovska, A.Strode, A.Kaupužs, & D.Znotiņa (Eds.), *Society. Integration. Education: Proceedings of the International Scientific Conference, volume II* (pp. 211-231). Rezekne: Rezekne Academy of Technologies. ISSN: 1691-5887 ISSN: 2256-0629 (Online). doi.org/10.17770/sie2023vol2.7072 Pieejams: **Crossref, WorldCat**

Promocijas darba ietvaros analizēti 208 bibliogrāfiskie avoti, pētījuma rezultāti atspoguļoti 12 tabulās un 44 attēlos, darbā iekļauti 5 pielikumi (autora izstrādātas strukturētās aptaujas anketas un strukturētās intervijas matricas veidlapas).

Ņemot vērā to, ka septiņām zinātniskajām publikācijām promocijas darba autors ir korespondējošais (galvenais) autors, saskaņā ar Ministru kabineta 2005. gada 27. decembra noteikumu Nr. 1001 "Zinātniskā doktora grāda piešķiršanas (promocijas) kārtība un kritēriji" 9. punkta (LR Ministru kabinets, 2005) prasībām, promocijas darbam ir pievienotas rakstiskas šo promocijas darbā iekļauto publikāciju līdzautoru piekrišanas attiecīgo publikāciju izmantošanai promocijā.

2. Pētījuma rezultātu aprobācija

Kopumā ir izstrādātas un publicētas desmit zinātniskās publikācijās. Astoņas promocijas darbā iekļautās zinātniskās publikācijas ir pārskaitītas sadaļā “Promocijas darba raksturojums”.

Citas, ar profesionālās sagatavošanas un kvalitātes jautājumiem saistītās zinātniskās publikācijas:

Zalītis, I., Soboļeva, D. & Madžule, I. (2016). Professional training of the State Border Guard officials of the Republic of Latvia: Essentials, challenges and possible solutions. In *Proceedings of the 6th International Scientific and Practical Conference “Border Security and Management”* (pp.123-135). Rēzekne: Rēzekne Academy of Tehnologies. ISSN 2592-8503, doi.org/10.17770/bsm.v1i6.1708
Pieejams: **Crossref**

Glaudins, R., Zalitis, I. & Zukova, M. (2016). Document management systems as quality management system solutions. In *Proceedings of the 58th International Scientific Conference of Daugavpils University* (pp. 279-284). Daugavpils: Akadēmiskais apgads „Saule”. ISSN 2500-9869, 2500-9842. Pieejams: **EBSCO**

Piedaloties starptautiskajās zinātniskajās konferencēs (hronoloģiskā secībā):

- Starptautiskajā zinātniskajā un praktiskajā konferencē “Border Security and Management”. *Professional training of the State Border Guard officials of the Republic of Latvia: Essentials, challenges and possible solutions* (2016). Rēzekne, Latvija.
- 58.Daugavpils Universitātes starptautiskajā zinātniskajā konferencē. *Document management systems as quality management system solutions* (2016). Daugavpils, Latvija.
- Starptautiskajā zinātniskajā konferencē “Challenges for Public Security”. *Quality assurance in border guards education: Challenges and topical issue* (2016). Kaunas, Lietuva.
- 14.starptautiskajā zinātniskajā konferencē “Society. Integration. Education” (SIE2020). *The evaluation of internal control elements in the quality management system of education establishments at law enforcement institutions* (2020). Rēzekne, Latvija.
- 12.starptautiskajā konferencē “Education and New Learning Technologies” (EDULEARN2020). 1) *A model for establishing the basic principles of creating a quality management system in law enforcement education institutions*; 2) *The basic principles of designing a quality management system in education institutions of professional field of police and border guards* (2020). Palma de Maljorka, Spānija. Online conference.
- 15.starptautiskajā akadēmiskajā konferencē “Social Sciences for Regional Development 2020”. *Mācību procesa kvalitātes monitoringa praktiskās pielietošanas izvērtējums tiesībsargājošo institūciju profesionālās izglītības iestādēs* (2020). Daugavpils, Latvija.

- 13.starptautiskajā zinātniskajā konferencē “Education, Research and Innovation” (ICERI2020). 1) *Quality aspects of planning, organization and implementation of a study process in the border guard and police education institutions of the Baltic states*; 2) *The impact of organizational and administrative activities of the internal control system on the study process quality in education institutions of law enforcement bodies* (2020). Spānija. Online conference.
- 16.starptautiskajā akadēmiskajā konferencē “Social Sciences for Regional Development 2021”. *Robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības izaicinājumi un risinājumi* (2021). Daugavpils, Latvija.
- 17.starptautiskajā zinātniskajā konferencē “Society. Integration. Education” (SIE2023). *Topicalities and Mechanisms for Assuring Quality of Border Guards’ Professional Training* (2023). Rēzekne, Latvija.

Doktoranta prakses Erasmus ietvaros:

- Mykolas Romeris University (Faculty of Public Security) (10.2016.-01.2017.). Kaunas, Lietuva.
- The General Jonas Žemaitis Military Academy of Lithuania (Department of Management). (09.2017.- 12.2017.). Viļņa, Lietuva.

Piedaloties Starptautiskajā doktorantu vasaras skolā “Researchers’ Innovative Work for Society” (2017). Daugavpils, Latvija.

Zinātniskās komunikācijas pasākumos par pētījuma saturu un rezultātiem:

- Latvijas Republikas Valsts robežsardzes koledžā (Rēzeknē) var izglītības iestādes vadības un administrācijas pārstāvjiem – 15.08.2023.
- Latvijas Republikas Valsts robežsardzē (Rīgā) ar iestādes vadības un Personālvadības pārvaldes amatpersonām – 14.09.2023.
- Ar Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas vadības un Personāla vadības un administratīvā departamenta pārstāvjiem (tiešsaistē) – 25.09.2023.
- Lietuvas Republikas Iekšlietu ministrijas Robežsargu skolā (Medininkai) ar izglītības iestādes vadības un administrācijas pārstāvjiem – 28.09.2023.
- Lietuvas Republikas Iekšlietu ministrijas Valsts robežsardzes dienestā (Viļņā) ar iestādes vadības amatpersonām – 29.09.2023.
- Lietuvas Republikas Mīkola Romera universitātes Sabiedriskās drošības fakultātē (Kauņā) ar izglītības iestādes vadības un administrācijas pārstāvjiem – 29.09.2023.

Piedaloties Starptautiskā migrācijas politikas attīstības centra (ICMPD) projektā “Phase 9 of the EU-funded Border Management Programme in Central Asia (BOMCA 9)” eksperta statusā (2015.-2019.).

INFORMATION

1. Characterization of the Doctoral Thesis

The doctoral thesis is a set of thematically united scientific publications. The basic outcomes obtained within the frame of the doctoral thesis are expounded in eight mutually interrelated scientific publications, for they are devoted and consecutively subordinated to the aspects of one research theme.

In compliance with the requirements of the Cabinet of Ministers regulation No 1001, 2005 on "The Procedure and Criteria of Awarding the Scientific Doctor's Degree" p. 3. 2. (LR Ministru kabinets, 2005), all scientific articles incorporated in the doctoral thesis are published in scientific periodicals, which are anonymously reviewed, internationally accessible in scientific information systems and are quoted by internationally accessible bases.

Further in the text, the identification of and reference to the original works incorporated in the doctoral thesis will be done by using Roman figures. The scientific papers on the list are given in the order corresponding to the research tasks and stages.

Paper I. Zalitis, I., Zukova, M. & Madzule, I. (2016). Quality assurance in border guards education: Challenges and topical issue. *Public Security and Public Order*, 17, 290-305. ISSN 2029-1701, 2335-2035. Available: **EBSCO Publishing [International Security & Counter Terrorism Reference Center], Copernicus**

Paper II. Zalitis, I., Davidova, J. & Ignatjeva, S. (2020). Quality aspects of planning, organization and implementation of a study process in the border guard and police education institutions of the Baltic states. In L.Gomez Chova, A. Lopez Martinez, & I.Candel Torres (Eds.), *ICERI2020 Proceedings: 13th International Conference of Education, Research and Innovation* (pp. 4419-4428). IATED Academy. ISBN: 978-84-09-24232-0; ISSN: 2340-1095 doi:10.21125/iceri.2020.0976 Available: **IATED Digital Library, Crossref**

Paper III. Zālītis, I., Davidova, J. (2021). Mācību procesa kvalitātes monitoringa praktiskās pielietojšanas izvērtējums tiesībsargājošo institūciju profesionālās izglītības iestādēs. Grām.: V.Meņšikovs (zin. red.), *Starptautiskās zinātniskās konferences "Sociālās zinātnes reģionālajai attīstībai 2020" materiāli, 1.daļa* (72.-87.lpp.). Daugavpils: Akadēmiskais apgāds "Saule". ISSN 2255-8853; ISBN 978-9984-14-933-2 Available: **Electronic Journals Library of University of Regensburg**

Paper IV. Zalitis, I., Ignatjeva, S. & Kokina, I. (2020). The impact of organizational and administrative activities of the internal control system on the study process quality in education institutions of law enforcement bodies. In L.Gomez Chova, A. Lopez Martinez, & I.Candel Torres (Eds.), *ICERI2020 Proceedings: 13th International Conference of Education, Research and Innovation*

(pp. 4429-4437). IATED Academy. ISBN: 978-84-09-24232-0; ISSN: 2340-1095. doi: 10.21125/iceri.2020.0977 Available: **IATED Digital Library, Crossref**

Paper V. Zalitis, I., Davidova, J. & Glaudins, R. (2020). A model for establishing the basic principles of creating a quality management system in law enforcement education institutions. In L.Gomez Chova, A. Lopez Martinez, & I.Candel Torres (Eds.), *EDULEARN20 Proceedings: 12th International Conference on Education and New Learning Technologies* (pp. 2886-2894). IATED Academy. ISBN: 978-84-09-17979-4 ISSN: 2340-1117. doi:10.21125/edulearn.2020.0866 Available: **IATED Digital Library, Crossref**

Paper VI. Zalitis, I., Davidova, J. & Ignatjeva, S. (2020). The evaluation of internal control elements in the quality management system of education establishments at law enforcement institutions. In V.Lubkina, A.Kaupužs, & D.Znotiņa (Eds.), *Society. Integration. Education: Proceedings of the International Scientific Conference, volume VI* (pp. 767-780). Rezekne: Rezekne Academy of Technologies. ISSN: 1691-5887 ISSN: 2256-0629 (Online). doi:10.17770/sie2020vol6.5024 Available: **Web of Science, Crossref**

Paper VII. Zalitis, I., Ignatjeva, S., Davidova, J. & Kokina, I. (2020). The basic principles of designing a quality management system in education institutions of professional field of police and border guards. In L.Gomez Chova, A. Lopez Martinez, & I.Candel Torres (Eds.), *EDULEARN20 Proceedings: 12th International Conference on Education and New Learning Technologies* (pp. 3765-3773). IATED Academy. ISBN: 978-84-09-17979-4 ISSN: 2340-1117. doi:10.21125/edulearn.2020.1033 Available: **IATED Digital Library, Crossref**

Paper VIII. Zālītis, I. (2023). Topicalities and Mechanisms for Assuring Quality of Border Guards' Professional Training. In L.Daniļāne, K.Laganovska, A.Strode, A.Kaupužs, & D.Znotiņa (Eds.), *Society. Integration. Education: Proceedings of the International Scientific Conference, volume II* (pp. 211-231). Rezekne: Rezekne Academy of Technologies. ISSN: 1691-5887 ISSN: 2256-0629 (Online). doi.org/10.17770/sie2023vol2.7072 Available: **Crossref, WorldCat**

The doctoral thesis analyzes 208 bibliographic sources, the research results are presented in 12 tables and 44 figures, the thesis includes 5 appendices (structured survey questionnaires and structured interview matrix forms developed by the author).

Taking into the consideration the fact that the author of the doctoral thesis is the correspondent (main) author of seven scientific publications, in compliance with the requirements of the Cabinet of Ministers regulation No 1001, issued on December 27, 2005, on “The Procedure and Criteria of Awarding (Promotion) the Scientific Doctor’s Degree” point 9 (LR Ministru kabinets, 2005), written agreements of the co-authors of publications included in the doctoral thesis about the use of these papers in the promotion are added to the doctoral thesis.

2. Approbation of the Research Results

In total, ten scientific publications have been written and published. Eight scientific publications included in the doctoral thesis are listed in Chapter “Characterization of the Doctoral thesis”. Other scientific publications, related to the issues of professional training and quality, are as follows:

Zalītis, I., Soboleva, D. & Madžule, I. (2016). Professional training of the State Border Guard officials of the Republic of Latvia: Essentials, challenges and possible solutions. In *Proceedings of the 6th International Scientific and Practical Conference “Border Security and Management”* (pp.123-135). Rēzekne: Rēzekne Academy of Tehnologies. ISSN 2592-8503, doi.org/10.17770/bsm.v1i6.1708 Available: **Crossref**

Glaudins, R., Zalitis, I. & Zukova, M. (2016). Document management systems as quality management system solutions. In *Proceedings of the 58th International Scientific Conference of Daugavpils University* (pp. 279-284). Daugavpils: Akadēmiskais apgads „Saule”. ISSN 2500-9869, 2500-9842. Available: **EBSCO**

Participation in international scientific conferences (in chronological order):

- International scientific and practical conference “Border Security and Management”. *Professional training of the State Border Guard officials of the Republic of Latvia: Essentials, challenges and possible solutions* (2016). Rēzekne, Latvia.
- The 58th Daugavpils University international scientific conference. *Document management systems as quality management system solutions* (2016). Daugavpils, Latvia.
- International scientific conference “Challenges for Public Security”. *Quality assurance in border guards education: Challenges and topical issue* (2016). Kaunas. Lithuania.
- The 14th international scientific conference “Society. Integration. Education” (SIE2020). *The evaluation of internal control elements in the quality management system of education establishments at law enforcement institutions* (2020). Rēzekne, Latvia.
- The 12th international conference. “Education and New Learning Technologies” (EDULEARN2020). 1) *A model for establishing the basic principles of creating a quality management system in law enforcement education institutions*; 2) *The basic principles of designing a quality management system in education institutions of professional field of police and border guards* (2020). Palma de Maljork, Spain. Online conference,
- The 15th international academic conference “Social Sciences for Regional Development 2020”. *The assessment of practical application of quality monitoring of educational processes in education institutions at law enforcement agencies* (2020). Daugavpils, Latvia.

- The 13th international scientific conference. Spain. “Education, Research and Innovation” (ICERI2020). 1) *Quality aspects of planning, organization and implementation of a study process in the border guard and police education institutions of the Baltic states*; 2) *The impact of organizational and administrative activities of the internal control system on the study process quality in education institutions of law enforcement bodies* (2020). Online conference.
- The 16th international academic conference “Social Sciences for Regional Development 2021”. *Challenges and solutions of quality management of professional training of border guards* (2021). Daugavpils, Latvia.
- The 17th international scientific conference “Society. Integration. Education” (SIE2023). *Topicalities and Mechanisms for Assuring Quality of Border Guards' Professional Training* (2023). Rezekne, Latvia.

Participation in the international summer school for doctoral students “Researchers’ Innovative Work for Society” (2017), Daugavpils, Latvia.

Doctoral student’s practices within Erasmus frame:

- Mykolas Romeris University (Faculty of Public Security) (10.2016 – 01.2017). Kaunas Lithuania.
- The General Jonas Zemaitis Military Academy of Lithuania {Department of Management). (09.2017 – 12.2017). Vilnius, Lithuania.

Scientific communications in activities related to the research content and results:

- In LR State Border Guards College (Rezekne) with managers and administration representatives of the education institution – 15.08.2023.
- In LR State Border Guards (Riga) with the officials of administration and the Personnel Management Department – 14.09.2023.
- With LR Ministry of the Interior administration and representatives of the Personnel Management and Administration Department (online) – 25.09.2023.
- In Border Guards school at the Republic of Lithuania Ministry of the Interior (Medininkai) with the management and administration representatives of the education institution – 28.09.2023.
- In the Republic of Lithuania Ministry of the Interior State Border Guards service (Vilnius) with the officials of the institution administration – 29.09.2023.
- In the Republic of Lithuania the Faculty of Public Security at Mykolas Romeris University (Kaunas) with the representatives of institution management and administration – 29.09.2023.

Participation in the project of the International Center of Migration Policy Development (ICMPD) “Phase 9 of the EU-funded Border Management Programme in Central Asia (BOMCA 9)” in the capacity of an expert (2015 - 2019).

SATURS

INFORMĀCIJA.....	4
SATURS.....	12
LIETOJAMIE SAĪSINĀJUMI.....	14
IEVADS	15
1. PĒTĪJUMA TEORĒTISKIE PAMATI UN TERMINOLOĢIJAS ASPEKTI	31
1.1. Pētījuma ietvaros lietojamās terminoloģijas aspektu skaidrojums	31
1.2. Pētījuma teorētiskie pamati	37
2. EMPĪRISKĀ PĒTĪJUMA METODOLOĢIJA UN REZULTĀTI.....	44
Pētījuma apakšmērķi	44
Pētījuma metodoloģija	45
2.3. Pētījuma rezultātu analīze un interpretācija	49
NOBEIGUMS.....	66
Galvenie atzinumi un secinājumi	66
Problēmas un priekšlikumi to risināšanai	69
LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS	133

CONTENTS

INFORMATION	4
CONTENTS	13
ABBREVIATIONS	14
INTRODUCTION	72
1. THEORETICAL BASIS OF THE RESEARCH AND ASPECTS OF TERMINOLOGY	89
1.1. Interpretation of terminology aspects used within the frame of the research	89
1.2. Theoretical basis of the research	95
2. METHODOLOGY AND RESULTS OF THE EMPIRIC RESERCH	103
1.1. Research sub-aims	103
1.2. Research methodology	104
1.3. Analysis and interpretation of research outcomes	109
CONCLUSION	126
Basic findings and conclusions	126
Problems and proposals for their solution	130
LIST OF LITERATURE AND SOURCES	133

LIETOJAMIE SAĪSINĀJUMI / ABBREVIATIONS

ANOVA	Dispersijas analīze (<i>Analysis of Variance</i>)
CEDEFOP	Eiropas Profesionālās izglītības attīstības centrs (<i>European Centre for the Development of Vocational Training</i>)
EFQM	Eiropas Kvalitātes vadības fonds (<i>The European Foundation for Quality Management</i>)
EHEA	Eiropas augstākās izglītības telpa (<i>European Higher Education Area</i>)
ENQA	Eiropas asociācija kvalitātes nodrošināšanai augstākajā izglītībā (<i>The European Association for Quality Assurance in Higher Education</i>)
EP	Eiropas Padome (<i>Council of Europe</i>)
ERKA	Eiropas Robežu un krasta apsardze (<i>European Border and Coastal Guard</i>)
ES	Eiropas Savienība (<i>European Union</i>)
ESG	Standarti un vadlīnijas kvalitātes nodrošināšanai Eiropas augstākās izglītības telpā (<i>Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area</i>)
ETF	Eiropas Izglītības fonds (<i>European Training Foundation</i>)
EU	Eiropas Savienība (<i>European Union</i>)
FRONTEX	Eiropas Robežu un krasta apsardzes aģentūra (<i>European Border and Coast Guard Agency</i>)
ICMPD	Starptautiskais migrācijas politikas attīstības centrs (<i>The International Centre for Migration Policy Development</i>)
IeM	Iekšlietu ministrija (<i>Ministry of the Interior</i>)
IKS	Iekšējās kontroles sistēma (<i>Internal Control System</i>)
IKNS	Iekšējās kvalitātes nodrošināšanas sistēma (<i>Internal Quality Assurance System</i>)
ISO	Starptautiskā Standartizācijas organizācija (<i>The International Organization for Standardization</i>)
IZM	Izglītības un zinātnes ministrija (<i>Ministry of Education and Science</i>)
KVS	Kvalitātes vadība sistēma (<i>Quality Management System - QMS</i>)
LR	Latvijas Republika (<i>the Republic of Latvia</i>)
MK	Ministru kabinets (<i>Cabinet of Ministers</i>)
SQF	Nozares kvalifikācijas ietvarstruktūra robežapsardzībai (<i>Sectoral Qualifications Framework for Borderguarding</i>)
TQM	Visaptverošā kvalitātes vadība (<i>Total quality management</i>)
VP	Valsts policija (<i>State Police</i>)
VRS	Valsts robežsardze (<i>State Border Guard</i>)

IEVADS

Pētījuma aktualitāte

Veicot saistīto ar darba tēmu Eiropas Savienības (ES) un Latvijas Republikas (LR) valsts normatīvo aktu, politikas dokumentu un atbilstošās zinātniskās literatūras analīzi, kā arī balstoties uz darba laikā iegūtās praktiskās pieredzes empīriskām atziņām, promocijas darba autors noteica un atreferēja pētījuma aktualitāti trijos pamataspektos:

- a) ES un Latvijas robežu un iekšējās drošības jomas ietvaros;
- b) profesionālās izglītības kvalitātes nodrošināšanas kontekstā;
- c) izglītības iestāžu kvalitātes vadības sistēmas (KVS) izveides pamatprincipu noteikšanas un izvēles kontekstā.

a) Aktualitāte ES un Latvijas robežu un iekšējās drošības jomas ietvaros

Pētījuma tēmas aktualitāti ES un Latvijas robežu un iekšējās drošības jomas ietvaros nosaka robežpārbaudes un robežuzraudzību (turpmāk - robežkontrolē) uz ES ārējām robežām un imigrācijas kontroli ES valstu iekšienē veicošo institūciju darbinieku profesionālās sagatavošanas nodrošināšanas un pilnveidošanas nozīmīgums mūsdienā apstākļos, kad, pieaugot nelegālās migrācijas spiedienam un ES valstu robežu drošības apdraudējumiem, paaugstinājās prasības robežsargu profesionalitātei un spējām darboties multinacionālajā vidē (Raksts I).

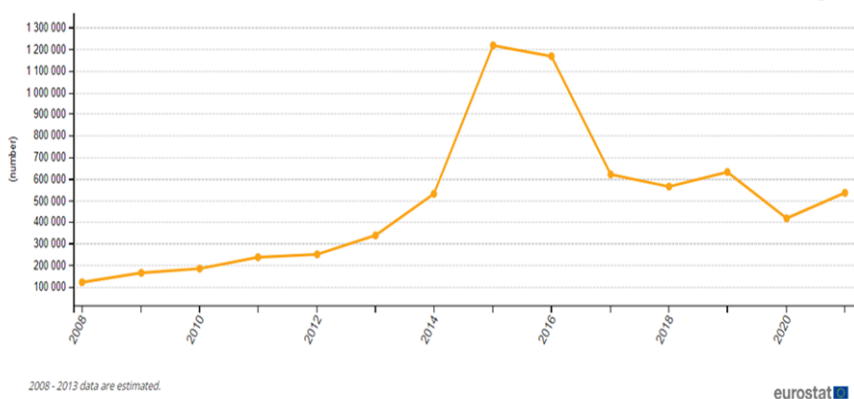
Kopš 2014.-2015. gadiem ES valstīs, to iekšlietu dienesti un, attiecīgi, robežkontroles veikšanu nodrošinošās institūcijas (turpmāk – robežkontroles institūcijas) ir saskārušās ar jauniem, līdz šim nepieredzētiem izaicinājumiem, starp kuriem kā galvenie ir minami migrantu krīze uz ārējām ES robežām Vidusjūras reģionā, masveidā patvērumu meklētāju pieteikšanās Eiropas valstīs un to izraisītie paaugstināta spriedze un pieaugusi darba slodze robežkontroles un imigrācijas kontroles institūciju darbiniekiem (turpmāk – robežsargi) (Raksts I). Augstākminētie problēmjaucējumi, kā arī to aktualitāte tika atspoguļoti Eiropas Komisijas paziņojumā Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai “Eiropas programma migrācijas jomā” (EU Commission, 2015) un Eiropas migrācijas tīkla Latvijas kontaktpunkta Politikas ziņojumā “Par migrācijas un patvēruma situāciju Latvijā 2015. gadā” (Latvian Contact Point of the European Migration Network, 2016).

Tieši 2014. gadā tika sasniegts jauns patvēruma meklētāju ES valstīs skaita rekords – aptuveni 600 000 cilvēku. Bet 2015. un 2016. gados jau tika fiksēti virs 1,2 miljona patvērumu meklētāju pieteikšanās gadījumi. Nākamajos piecos gados statistika attiecībā uz patvēruma meklētāju skaitu saglabājās relatīvi zemākā, bet tomēr stabili augstā līmenī – ap 400-700 tūkstoši pieteikumu gadā (skat. 1.attēlu) (Raksts VIII). Savukārt, 2022. gada traģiskie notikumi, saistītie ar Krievijas Federācijas militāru agresiju pret Ukrainu, radīja jaunus pārbaudījumus un izaicinājumus ES valstu ārējai un iekšējai drošībai. Nepilna gada laikā 7,98 miljoni

Ukrainas iedzīvotāju ir bēguši no kara, šķērsojot robežas un atstājot savas valsts teritoriju, 4,94 miljoniem no tiem meklējot patvērumu Eiropas valstīs (Apvienoto Nāciju Augstā komisāra bēgļu jautājumos birojs [UNHCR], 2023).

Papildus slodzi tiesībsargājošo institūciju darbiniekiem, pirmkārt robežsargiem, rada un augstas prasības to profesionalitātei izvirza arī cīņa ar nelegālo migrāciju (Raksts VIII). Nelegālā imigrācija ir viens no lielākajiem riskiem ES valstu, un Latvijas tostarp, iekšējai drošībai, jo “pretēji noteiktajai tiesiskajai kārtībai valstī uzturas neregistrēti cilvēki, kuru vidū ir personas, kas izvairās no atbildības par prettiesiska rakstura nodarījumiem, organizēto kriminālo grupu pārstāvji, teroristi. Nelegālie migranti daudzos gadījumos ir iesaistīti cilvēku un ieroču tirdzniecībā, narkobiznesā, akcīzes preču kontrabandā u. c. Daļa nelegālo migrantu neoficiāli iesaistās darba tirgū, strādājot bez atbilstošām atļaujām un neregistrēti. Tas sekmē ēnu ekonomikas pieaugumu un korupcijas palielināšanos” (Vilks, 2016, 38).

First-time asylum applications (non-EU) in the EU Member States, 2008–2021

1. att. Patvēruma meklētāju skaits Eiropas Savienības valstīs 2008.–2021. gados (Eurostat, 2023)

Savukārt, 2021.gadā nelegālās migrācijas spiediens tiešā veidā skāra arī ES austrumu robežas valstis, pirmkārt – Lietuvu, tad Poliju un Latviju, kad vairāku simtu nelegālo robežšķērsotāju plūsmas no Baltkrievijas sāka veidot saspringtas situācijas pierobežā un robežkontroles dienestu institūciju funkciju izpildē. Relatīvi liels nelegālo robežšķērsotāju skaits Baltijas reģionam un ar to saistītā problemātika spieda valstu valdības izsludināt ārkārtas stāvokļus pierobežu pašvaldību teritorijās un ieviest īpašos robežapsardzības režīmus. Kopumā arī ES ārējās robežas nelegāli šķērsojošo migrantu skaits 2022.gadā salīdzinoši ar 2021.gada rādītājiem ievērojami palielinājās (Raksts VIII). Eiropas Robežu un krasta apsardzes aģentūras (turpmāk - FRONTEX) publiski paziņotie statistiskie dati liecina, ka 2022.gadā ES ārējo robežu nelegāli šķērsoja apmēram 330.000 cilvēku, kas ir par 64% vairāk nekā 2021.gadā.

Tas ir ievērojamākais nelegālo ieceļotāju skaits kopš 2016.gada (FRONTEX, 2023). Jāatzīmē, ka pienākumu pildīšanā ārkārtas apstākļos īpašu nozīmi iegūst darbinieku profesionālās sagatavotības līmenis un kvalitāte, jo pieaug kļūdu nozīme praktiskajā darbībā un atbildība par tām. Atbilstība profesionālās kompetences kopuma prasībām kļūst svarīgāka un nozīmīgāka praktiskās darbības un tās novērtējuma griezumā (Raksts VIII).

Augstākminētās migrācijas krīzes, terorisma izpausmes, bruņotu konfliktu eksistence un to riski Austrumeiropas reģionā, kā arī hibrīdkaru fenomens, veidojot jaunas ģeopolitiskās aktualitātes un sarežģītumus Eiropas kontinentā, rezultātā radīja nepieciešamību veicināt ES valstu iekšējo un robežu drošības kapacitāti, kā arī noteikt jaunas prasības un izvirzīt jaunus uzdevumus tiesībsargājošajām institūcijām, t.sk. robežkontroles jomā (Raksts I). Saskaroties ar nepieciešamību integrēti izmantot dalībvalstu personāla resursus, tika konstatētas vērā ņemamas atšķirības dalībvalstu robežsargu profesionālās sagatavotības līmeņos, kam par pamatu ir vēsturiski izveidojušās atšķirības izglītības kvalitātes nodrošināšanas praksē kopumā Eiropā (ES Komisija, 2009), un, attiecīgi, arī robežsargu profesionālās izglītības sistēmās ES valstīs. Šādu secinājumu apstiprināja arī Eiropas Komisijas pētījuma par Eiropas Robežsardzes sistēmas izveides iespējamību ES ārējo robežu kontrolei gala ziņojumā secinātais, ka robežsargu saņemamais apmācību līmenis Šengenas zonas dalībvalstīs savstarpēji nav saskaņots un ka tas rada attiecīgo institūciju darbinieku dažādus zināšanu līmeņus (EU Commission, 2014) (Raksts I). Līdz ar to par vienu no jauniem aktuālajiem uzdevumiem ES robežkontroles un imigrācijas kontroles institūcijām kļuva nepieciešamība celt personāla rīcībspējas kapacitāti, kā arī pilnveidot un standartizēt profesionālās sagatavošanas kvalitāti ar mērķi nodrošināt robežsargu spēju efektīvi rīkoties jauno izaicinājumu apstākļos gan pildot dienesta pienākumus savās valstīs, gan darbojoties starptautiskajās misijās un operācijās (Raksts VIII).

Augstākminēto uzdevumu un prasību izpildes veicināšanai, reaģējot uz nepieciešamību risināt problēmsituācijas pie ES ārējām robežām un stiprināt robežu kontroli, ar Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu 2016/1624 “Par Eiropas Robežu un krasta apsardzi” (ES Parlaments un Padome, 2016) tika izveidota Eiropas Robežu un krasta apsardzes aģentūra (FRONTEX), kuras funkcijās un uzdevumos, tostarp, tika paredzēti ES robežu pārvaldības standartu īstenošana un atbalsta sniegšana dalībvalstīm nacionālā līmeņa izglītības un apmācību veicināšanā, ieviešot kopējus apmācības standartus ES līmenī (Raksts I). Arī šobrīd spēkā esošā Eiropas Parlamenta un Padomes Regula 2019/1896 “Par Eiropas Robežu un krasta apsardzi” uztur iepriekš nospraustās prioritātes un nosaka uzdevumu aģentūrai FRONTEX izveidot un turpmāk pilnveidot robežsargu kopējo apmācības pamatprogrammu ar mērķi veicināt augstākos standartus un paraugpraksi, īstenojot ES tiesības robežu pārvaldības un atgriešanas jomā (ES Parlaments un Padome, 2019).

Pētījuma teorētisko un praktisko aktualitāti stiprina FRONTEX (2019) izstrādātā “Tehniskā un operatīvā stratēģija Eiropas integrētajai robežu pārvaldībai” (turpmāk – Stratēģija), kas, nosakot uzdevumu izstrādāt vienotu Eiropas Robežu un

krasta apsardzes (ERKA) izglītības un apmācības koncepciju un stratēģiju, orientē ES dalībvalstis uz pievienoto vērtību, kas iekļauj sevī robežkontroles, nelegālās migrācijas apkarošanu un ar atgriešanu saistīto uzdevumu izpildes vienotus standartus un augsto kvalitāti un izrietošas no tā stiprinātas ES ārējās robežas (Raksts II). Stratēģija izvirza uzdevumus ES dalībvalstīm izstrādāt un piemērot “kvalitātes nodrošināšanas mehānismus, kas attiecas uz apmācības saturu un nodrošināšanu, pasniedzējiem, izglītojamajiem un apmācības vidi” (FRONTEX, 2019, 77) (Raksts IV).

Līdz ar to tiek plānots rezultāts, ka “kvalitātes nodrošināšanas mehānismi valsts līmenī sekmēs pienācīgu un salīdzināmu kompetenču līmeni”, kas nodrošinās, ka “pastāvīga apmācības novērtēšana un uzlabošana efektīvi palielinās cilvēkresursu rezervju spēju izpildīt uzticētos uzdevumus ES ārējo robežu aizsardzības jomā” (FRONTEX, 2019, 77).

b) Aktualitāte profesionālās izglītības kvalitātes nodrošināšanas kontekstā

Profesionālās izglītības kvalitātes nodrošināšanas un novērtēšanas nepieciešamību un aktualitāti, t.sk. ieviešot izglītības iestādēs KVS, kā prioritāti izvirza starptautiskie saistošie politikas un normatīvie dokumenti (EU Commission, 2002, 2015; ES Parlaments un Padome, 2009; ENQA, 2015 u.c.). Tostarp, Eiropas Padomes (EP) secinājumos par stratēģisku sistēmu Eiropas sadarbībai izglītības un apmācības jomā (“ET 2020”) vienā no četriem ieteiktiem ES stratēģiskiem mērķiem ir noteikta aktualitāte uzlabot izglītības un apmācības kvalitāti un efektivitāti. Kā viens no ceļiem mērķa sasniegšanai tiek ierosināts uzlabot izglītības un apmācības iestāžu pārvaldību un vadību un izstrādāt efektīvas kvalitātes nodrošināšanas sistēmas (ES Padome, 2009).

Savulaik, jau uzsākot Lisabonas stratēģijas īstenošanu, ES dalībvalstis iesaistījās kopējā Eiropas valstu kooperācijā izglītības sistēmas modernizācijas, pieejamības un kvalitātes nodrošināšanas jomā, tostarp virzoties uz kopējiem principiem balstītu kvalitātes nodrošināšanas un vadības sistēmu modeļu izstrādi (LR IZM, 2007).

Eiropas sadarbība un prioritātes 2015.-2020. gadiem profesionālās izglītības un apmācības jomā tika nostiprināti ar Briges paziņojumu (EU Commission, 2010) un Rīgas secinājumiem (EU Commission, 2016). Savukārt, ES iestādes, dalībvalstis, kandidātvalstis, Eiropas Ekonomikas zonas valstis, sociālie partneri un Eiropas profesionālās izglītības iestādes vienojās par mērķi laika posmā no 2015. līdz 2020. gadam turpināt attīstīt kvalitātes nodrošināšanas mehānismus profesionālajā izglītībā, ievērojot Eiropas kvalitātes nodrošināšanas pamatprincipu ietvarstruktūru profesionālajā izglītībā un apmācībā (EQAVET). Eiropas Standarti un vadlīnijas kvalitātes nodrošināšanai Eiropas augstākās izglītības telpā (ESG) ar mērķi veicināt vienotu izpratni par kvalitātes nodrošināšanu sniedz norādes uz jomām, kuras ir būtiskas sekmīgai kvalitātes nodrošināšanai un nosaka, ka augstskolām/koledžām jābūt kvalitātes nodrošināšanas politikai (ENQA, 2015) (Raksts V). Kvalitātes nodrošināšanas kultūra ir definēta kā profesionālās izglītības un apmācības pamats

un Eiropas kvalitātes nodrošināšanas pamatprincipu ietvarstruktūra ir aprakstīta ES Padomes 2020. gada 24. novembra “Ieteikumā par profesionālo izglītību un apmācību (PIA) ilgtspējīgai konkurētspējai, sociālajam taisnīgumam un noturībai” (ES Padome, 2020). Apņemšanās novērst atlikušos šķēršļus saskaņotu ar Eiropas standartiem un vadlīnijām kvalitātes nodrošināšanas sistēmu izstrādē un uzturēt arī turpmāk kvalitatīvas izglītības jautājumus prioritātē apliecināta Romas komunikē (EHEA, 2020). Izglītības kvalitāti un to paaugstināšanu kā primāro dimensiju Eiropas Izglītības telpā pozicionēja ES Komisija “Paziņojumā par Eiropas Izglītības telpas izveidi līdz 2025. gadam” (ES Komisija, 2020). Padomes Rezolūcija par stratēģisku satvaru Eiropas sadarbībai izglītības un mācību jomā ceļā uz Eiropas izglītības telpu un turpmāk (2021–2030), kā 1. stratēģisko prioritāti nosaka kvalitātes uzlabošanu izglītībā un mācībās (ES Padome, 2021).

Pētījuma aktualitāte LR profesionālās izglītības telpā vēsturisko faktoru kontekstā ir saistīta ar jaunu politisko un sociāli ekonomisko procesu uzsākšanos un norisi Latvijā 20. gadsimta nogalē (80-90.gadi), kas kardināli skāra arī izglītības sfēru valstī. Pāreja no valsts pārvaldes stingri reglamentētiem izglītības iestāžu darbības regulējumiem uz dažādu veidu autonomijas formām neatkarīgās valsts atjaunošanas apstākļos nesa vairākas pozitīvas tendences, svarīgākā no kurām ir atzīmējama kā labvēlīgu apstākļu izveidošana izglītības programmu fleksiblas adaptācijas iespējām darba tirgus mainīgajām prasībām un reģionu specifikai. Savukārt decentralizēta un zināmā mērā autonoma izglītības pasākumu plānošana un īstenošana radīja riskus vienotu izglītības satura un rezultātu kvalitātes standartu nodrošināšanā.

Līdz ar to, sakarā ar nepieciešamību rast izglītības kvalitāti garantējošus mehānismus, lai nodrošinātu stabilu kvalitāti izglītības saturā un rezultātos, valsts izglītības telpā aktualizējās kvalitātes nodrošināšanas kā sistēmiska vadības mehānisma ieviešanas jautājumi. Par vienu no svarīgākiem kvalitātes nodrošināšanas un vadības procesu attīstības priekšnoteikumiem tiek izvirzīti KVS izveides un ieviešanas nosacījumi izglītības iestādēs. Uz šo brīdi kvalitātes nodrošināšanas mehānismu esamības aktualitāti un nepieciešamību LR izglītības iestādēs nosaka gan valsts vadošie normatīvie akti (LR Saeima, 1995; LR Ministru kabinets, 2021), gan arī valsts normatīvie regulējumi izglītības programmu, virzienu un iestāžu akreditācijas procesiem (LR Ministru kabinets, 2018a, 2018b).

Izglītības kvalitātes un to vadības jautājumu aktualitāte ir noteikta un tiek uzturēta LR valsts attīstības plānošanas un politikas dokumentos: Izglītības attīstības pamatnostādņēs 2014.-2020. gadiem starp definētiem politiskiem mērķiem tika noteikta nepieciešamība paaugstināt izglītības vides kvalitāti un uzlabot resursu vadības efektivitāti, attīstot izglītības iestāžu institucionālo izcilību (LR Saeima, 2014); “Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam” (LR Saeima, 2010) pozicionē nostāju, ka izglītības kvalitāte, pieejamība un saturs visos izglītības līmeņos un vecuma grupās ir Latvijas attīstības iespēja un cilvēkkapitāla vērtības palielināšanās priekšnosacījums; izglītības kvalitātes jautājumu svarīgumu valsts attīstībai un nepieciešamību stiprināt profesionālo izglītību akcentē “Latvijas

Nacionālais attīstības plāns 2021.-2027. gadam” (LR Saeima, 2020). Arī pēdējā laikā LR izglītības jomu regulējošo normatīvo aktu un plānošanas dokumentu telpā tiek pievērsta arvien lielāka uzmanība izglītības kvalitātes nodrošināšanas un efektīvas, labi organizētas izglītības sistēmas pārvaldības aspektiem: Izglītības likuma (LR Saeima, 1998) grozījumi (LR Saeima, 2021) noteica valsts sistēmas izglītības kvalitātes nodrošināšanai saturu un uzdevumus, kā arī atbildīgās institūcijas par izglītības kvalitātes izglītības iestādē nodrošināšanu; LR Ministru kabinets (MK) ar 2021.gada 22.jūnija rīkojumu Nr.436 “Par Izglītības attīstības pamatnostādņem 2021.-2027. gadam” (turpmāk – Pamatnostādnes) līdz ar definēto virsmērķi nodrošināt kvalitatīvas izglītības iespējas visiem Latvijas iedzīvotājiem ir izvirzījis četrus savstarpēji saistītus izglītības attīstības mērķus, vienu no tiem formulējot kā ilgtermiņa un efektīvu izglītības sistēmas un resursu pārvaldību (LR MK, 2021); Pamatnostādnes iezīmē, ka nākotnē Latvijas izglītības politikas risinājumiem ir jābūt balstītiem uz datu analīzi un pētniecību un Latvijas izglītībā tiek nodrošināta labi organizēta pārvaldība un kompetenta vadība (LR MK, 2021) (Raksts VIII).

c) Aktualitāte izglītības iestāžu KVS izveides pamatprincipu noteikšanas kontekstā

LR Ministru kabineta apstiprinātās Pamatnostādnes nosaka izglītības kvalitātes vadības sistēmas satura struktūru īstenojamo izglītības programmu kvalitātes un atbilstības noteiktiem standartiem nodrošināšanai un paredz, ka par vienu no izglītības KVS pamatelementiem jāklūst izglītības iestādes iekšējai kvalitātes nodrošināšanas sistēmai (LR MK, 2021), taču nesniedz ieskatu vadoties pēc kādiem pamatprincipiem un ar kādām metodēm ir izveidojamas izglītības iestāžu kvalitātes nodrošināšanas sistēmas. Teorētiski, vadības procesu kvalitātes nodrošināšanai izglītības iestādes vadība var izvēlēties kādu no vairākiem jau eksistējošajiem KVS modeļiem vai izstrādāt citu modeli. Apzinot faktisko situāciju Latvijas, Lietuvas un Igaunijas izglītības iestādēs, kas realizē attiecīgas izglītības programmas un sagatavo personālu tiesībsargājošām institūcijām (turpmāk – tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādes), autors konstatēja, ka pamatā tiek pielietoti KVS izveides šādi trīs varianti: a) ārpalpojuma ietvaros izveidotas KVS (piemēram, ISO 9000), b) izglītības iestādes patstāvīgi izveidotas KVS, c) KVS kā vienota sistēma izglītības iestādē nav izveidota un formāli apstiprināta, bet tiek izmantota atsevišķu KVS piekritīgu elementu kopa (skat. 1.tabulu) (Raksts VIII).

Faktiskās situācijas apzināšanas gaitā iegūtā informācija un praktiskā pieredze liecina, ka tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs Baltijā, t.sk. Latvijā, un lielākā mērā tajās, kuras atrodas tiešās valsts pārvaldes hierarhiskajā struktūrā, KVS izstrādes praksē, nosakot to izveides pamatprincipus, netiek pielietoti zinātniski pamatoti kritēriji, bet tiek piemēroti pārsvarā uz subjektīviem pamatojumiem un administratīviem lēmumiem balstīti KVS izveides pamatprincipi (Raksts VI). Līdz ar to, zinātniski pamatotu kritēriju attiecīgas izvēles izdarīšanai neesamības apstākļos, KVS izveide un, attiecīgi, arī dotā procesa īstenošanai nepieciešamo

resursu iesaiste un izmantošana, tiek veikta nebalstoties uz zinātniski pamatotiem lēmumiem.

1. tabula (Raksts VIII)

Baltijas valstu tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs pielietojamo KVS izveides varianti

Tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs Baltijas valstīs	Pielietojamo KVS modeļu varianti			
	Ārpalpojuma ietvaros izveidota KVS (piemēram, ISO 9000)	Izglītības iestādēs izveidota KVS	KVS kā sistēma nav izveidota, tiek izmantota atsevišķu elementu kopa	Kopā
Apzinātās izglītības iestādes	2	3	4	9
Pētījumā iekļautās izglītības iestādes	1	1	3	5

Rezultātā, ņemot vērā tiesībsargājošo institūciju darbinieku profesionālās sagatavošanas organizācijas, administrēšanas un finansēšanas specifiku, nenodrošinot pēc zinātniski pamatotiem principiem un kritērijiem izstrādātu KVS pielietošanu, veidojas riski gan attiecībā uz valsts resursu nelietderīgu iesaisti un izmantošanu, gan arī profesionālās izglītības valstī, t.sk. robežapsardzības jomā, kvalitātes ilgtspējību kopumā (Raksts VI).

Pamatojoties uz augstākminēto un ņemot vērā, ka tiesībsargājošo institūciju izglītības iestāžu darbības konceptuālais mērķis ir nodrošināt valsts drošības stratēģisko un operatīvo mērķu sasniegšanu, secināms, ka ir aktuāli nepieciešama sistēmiskas, zinātniski pamatotas pieejas piemērošana izglītības procesu un rezultātu kvalitātes nodrošināšanai augstākminētajās izglītības iestādēs. Neskatoties uz to, ka tiesībsargājošo institūciju darbinieku profesionālās izglītības procesu un profesionālās sagatavošanas kopumā kvalitātes jautājumi ir relatīvi aktuāli un ar zināmu regularitāti tiek pētīti visā pasaulē (Indrikovs, 2007; Kratoski & Das, 2007; Balendr, 2018; Peres, 2019; Valk & Kratovitš, 2021 u.c.), robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības un standartizācijas jautājumu aktualizācija ES kopumā, un Latvijas valstī tostarp, ir samērā jauna parādība, līdz ar ko augstākminētie jautājumi un to problemātika gan teorētiski, gan praktiski ir salīdzinoši maz pētīti. Savukārt, KVS izveides un funkcionēšanas jautājumi tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs, t.sk. KVS izveides pamatprincipu noteikšanas un izvēles kontekstā līdz šim faktiski nav pētīti (Raksts VIII).

Pētījuma aktualitāti Latvijas valsts reģionālajai attīstībai nosaka vairāku izglītības iestāžu (Daugavpils Universitāte (DU), Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija (RTA), Valsts robežsardzes koledža (VRK), Valsts policijas koledža (VPK) (Latgales filiāle)) esamība un darbība Latgales reģionā realizējot attiecīgās profesionālās izglītības programmas un sagatavojot personālu Latvijas valsts tiesībsargājošo institūciju vajadzībām (Raksts III).

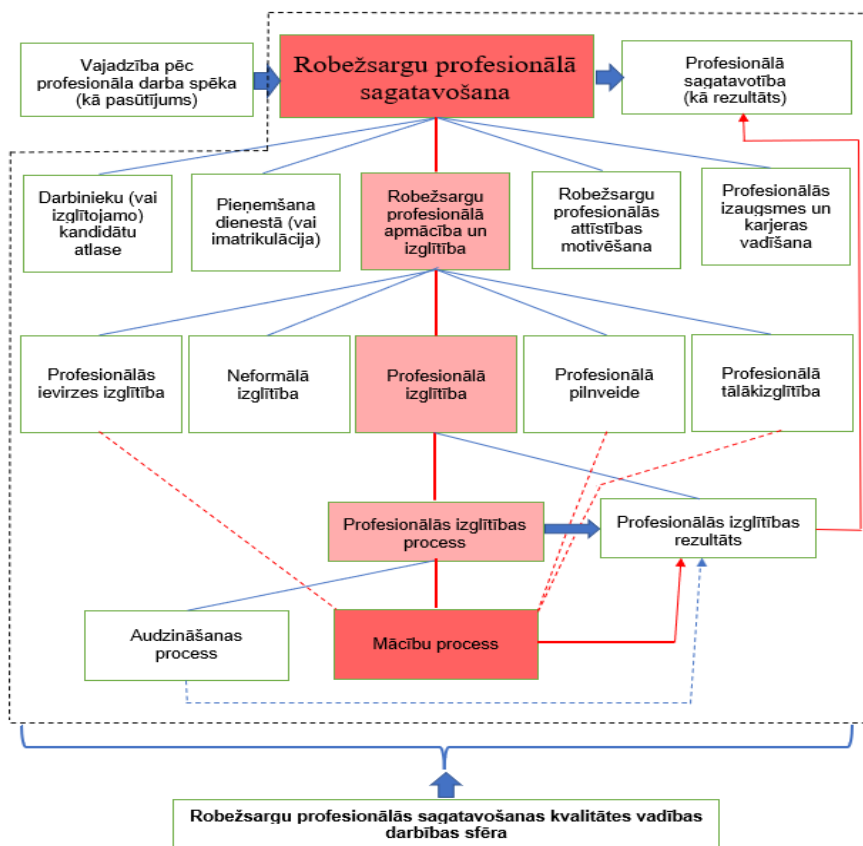
Pētījuma tēma un mērķis tika izvēlēti un noteikti, ņemot vērā autora ilggadējo darba pieredzi ar personāla profesionālās sagatavošanas vadības jomu un kvalitātes vadības procesu attīstību saistītos vadošajos amatos LR Valsts robežsardzē (VRS) un Valsts robežsardzes koledžā un attiecīgās problemātikas gan teorētisko, gan praktisko aspektu pārzināšanu. Papildus pieredze un pētījuma aktualitāti apstipriņošas atziņas iegūtas darbojoties Akadēmiskās informācijas centra (AIC) studiju programmu novērtēšanas eksperta statusā.

Promocijas darba pētījumu tematikas aktualitāti akceptēja un atbalstīja LR Iekšlietu ministrija, 2018. gada 26. jūnija vēstulē Nr.1-63/322/343-Z atzīmējot, ka promocijas darba pētījumā iegūtās atziņas un secinājumi var dot būtisku ieguldījumu Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm profesionālās izglītības sistēmas attīstības plānošanas dokumentu izstrādei un efektīvākai mācību procesu administrēšanai.

Pētījuma koncepts un dizains

Analizējot robežsargu profesionālās sagatavošanas sistēmu un tās elementu mijiedarbību, un balstoties uz to, kā objektu, uz kuru ir vēršama izglītības kvalitātes vadības nodrošināšanas mehānismu darbība noteikto ES un nacionālo prasību robežsargu profesionālo kompetenču jomā sasniegšanai, autors izveidoja pētījuma konceptu, kas robežsargu profesionālās sagatavošanas sistēmas elementu mijiedarbības ietvara kontekstā ir fokusēts uz profesionālās izglītības mācību procesa kvalitātes vadības aspektiem tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs (skat. 2.attēlu) (Raksts **VIII**).

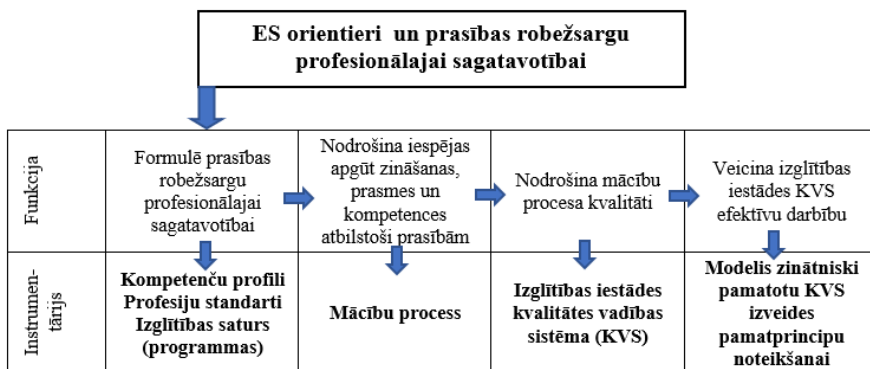
Pamatojoties uz augstākminēto ir noteikts **pētījuma objekts**: robežsargu profesionālās sagatavošanas mācību procesa kvalitātes vadība.

2. att. Pētījuma koncepta fokusēšana uz mācību procesu robežsargu profesionālās sagatavošanas sistēmas elementu mijiedarbības ietvarā kontekstā (Raksts VIII)

Nosakot un analizējot robežsargu profesionālās sagatavošanas vadības galvenās funkcijas un to pakārtoto praktisko secību, autors izstrādāja robežsargu profesionālās sagatavotības, kā īstenojamo robežsargu profesionālās sagatavošanas pasākumu rezultāta, kvalitātes nodrošināšanas konceptuālo shēmu (skat. 3.attēlu), nosakot arī instrumentāriju, kuram jānodrošina shēmā iekļauto funkciju realizēšana (Raksts VIII). Par noteicošo mehānismu, kas nodrošina mācību procesa kvalitāti, konceptā ir noteikta izglītības iestādes KVS, bet par instrumentāriju, kas nodrošina KVS efektīvu funkcionēšanu, tiek uzskatīta nepieciešamība izmantot attiecīgu modeli zinātniski pamatotu KVS izveides aktuālo efektīvāko pamatprincipu noteikšanai (Raksts VIII).

Saskaņā ar augstākminēto noteikts **pētījuma priekšmets**: KVS izveides pamatprincipi tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs.

3. att. Robežsargu profesionālās sagatavotības kvalitātes nodrošināšanas konceptuālā shēma (Raksts VIII)

No teorijas analīzes un secinājumiem, ka mācību procesa izglītības iestādē kvalitātes vadības nodrošināšanā noteicoša loma ir attiecināma uz efektīvi funkcionējošas KVS esamību un pilnvērtīgu darbību, izriet praktiskā aktualitāte zinātniski pamotai pieejai KVS izglītības iestādēs, kā kvalitātes nodrošināšanas mehānisma, izveides pamatprincipu noteikšanai un, respektīvi, attiecīgā pētnieciskā instrumentārija – modeļa efektīvāko KVS izveides pamatprincipu noteikšanai, izstrādei.

Vadoties no augstākminētā autors veidoja pētījuma koncepta paradigmu, uz kuras pamata promocijas darba izstrādes gaitā formulēts un noteikts **promocijas darba mērķis**: pamatojoties uz profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības aspektu Baltijas valstu tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs analīzes rezultātiem izstrādāt un aprobēt modeli zinātniski pamatotu efektīvāko pamatprincipu noteikšanai KVS izveidei izglītības iestādēs.

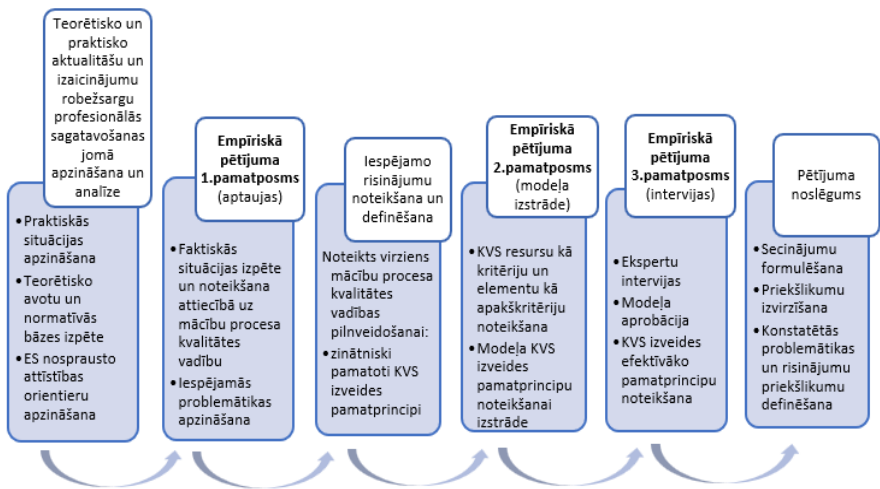
Pētījuma ietvaros ar jēdzienu ‘efektīvākie’ attiecībā uz KVS, tās resursiem, elementiem un KVS izveides pamatprincipiem tiek saprasta pozitīvāka ietekme uz mācību procesa kvalitāti.

Vadoties no aktualitātēm robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības jomā, pētījuma mērķa sasniegšanai un saskaņā ar izveidoto pētījuma norises konceptuālo struktūru ir formulēti **pētījuma jautājumi**:

1. Vai pastāv, un kādas, problēmas robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības jomā un kas ir tam par iemeslu?
2. Kāds risinājums rodams konstatēto problēmjautājumu cēloņu mazināšanai un novēršanai?

3. Kāda ir izstrādātā modeļa KVS izveides efektīvāko pamatprincipu noteikšanai tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs būtība un struktūra?
4. Kāda metodika un pētnieciskais instrumentārijs ir izmantojami praktiski pielietojot autora izstrādāto modeli KVS izveides izglītības iestādēs efektīvāko pamatprincipu noteikšanai?
5. Kādi ir autora izstrādātā modeļa aprobācijas rezultāti?

Atbilstoši noteiktajiem pētījuma mērķim un pētījuma jautājumiem tika veidota pētījuma konceptuālā struktūra (skat. 4.attēlu), kurā katra nākamā posma mērķa un uzdevumu noteikšana izrietēja un praktiska realizācija īstenojās pēc iepriekšējā posma noslēgšanas un rezultātu analīzes (Raksts VIII).

4. att. Pētījuma konceptuālā struktūra (Raksts VIII)

Promocijas darba mērķa pilnvērtīgai sasniegšanai tika noteikti šādi **pētījuma uzdevumi**:

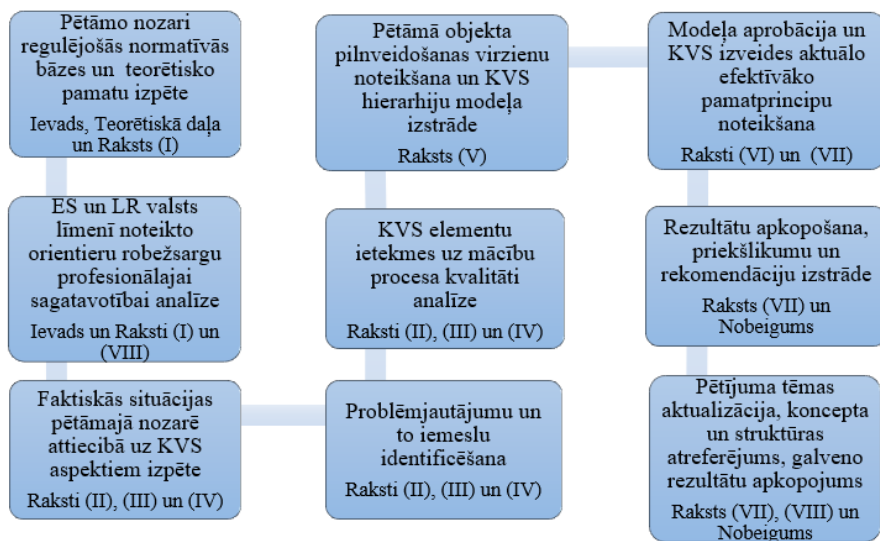
1. Izzināt un raksturot aktuālās prasības robežsargu profesionālajai sagatavotībai un kompetencēm mūsdienu starptautisko attiecību sarežģītumu un konfliktsituāciju radīto izaicinājumu ES robežu drošībai kontekstā.
2. Izpētīt un noskaidrot faktisko situāciju un iespējamo problemātikas esamību profesionālās sagatavošanas kvalitātes nodrošināšanas mehānismu funkcionēšanas jomā pētījumā iekļautajās Baltijas valstu tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs.
3. Izstrādāt modeli KVS izveides efektīvāko pamatprincipu noteikšanai tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs (turpmāk - KVS hierarhiju modelis), t.sk izveidot KVS hierarhiju modeļa struktūru, kā arī metodiku un instrumentāriju modeļa aprobācijai un praktiskajai pielietošanai.

4. Izstrādātā KVS hierarhiju modeļa praktiskās aprobācijas laikā:

- izpētīt tiesībsargājošo institūciju izglītības iestāžu KVS resursu, autora identificēto un noteikto par svarīgākajiem realizētā pētījuma kontekstā (turpmāk – KVS pamatresursi) un to saturu noteicošo elementu (turpmāk – KVS pamatelementi) ietekmi uz mācību procesa kvalitāti;
- izvērtēt KVS hierarhiju struktūrā iestrādātos KVS pamatresursus un pamatelementus korelācijā pēc ietekmes uz mācību procesa kvalitāti un noteikt aktuālos efektīvākos KVS izveides pamatprincipus kopumā;
- izveidot zinātnisku pamatojumu rekomendāciju sniegšanai robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitātes turpmākās pilnveidošanas un attīstības vadībai.

5. Identificēt galvenās problēmas robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības jomā un izvirzīt priekšlikumus to risināšanai.

Promocijas darba ietvaros pētnieciskās aktivitātes tika plānotas un secīgi realizētas pakārtot **pētījuma posmus** noteikto uzdevumu izpildei. Pētījuma posmu secība un to ietvaros veicamo aktivitāšu atreferēšana promocijas darba saturā atspoguļoti 5. attēlā.

5.att. Pētījuma posmu secība un to ietvaros veicamo aktivitāšu atreferēšana promocijas darba saturā

Pētījuma dalībnieki un metodes

Pētījumā kopumā piedalījās triju Baltijas valstu tiesībsargājošo institūciju profesionālās sagatavošanas mācību procesa dalībnieku visus segmentus pārstāvošie

2264 respondenti (izglītības iestāžu izglītojamie, absolventi, darba devēju pārstāvji, pasniedzēji un administrācijas pārstāvji) (Raksti **II**, **III**, **IV**) un 20 informanti - četru kategoriju eksperti tiesībsargājošo institūciju personāla profesionālās sagatavošanas jautājumos (Raksti **VI**, **VII**).

Pētījuma rezultātu validitātes nodrošināšanai pētījuma bāzē papildus izglītības iestādēm, kas sagatavo tikai robežsargus, ir iekļautas arī izglītības iestādes kas sagatavo policijas darbiniekus, pamatojoties uz to, ka Latvijā prasības un dienesta gaitas nosacījumus robežsargiem un policijas darbiniekiem nosaka vienots "Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm dienesta gaitas likums" (LR Saeima, 2006). Līdz ar to nepastāv kardinālas atšķirības prasībās un nosacījumos robežsargu un policijas darbinieku profesionālajai sagatavošanai, kā arī noteiktos gadījumos ir pieļaujama dienesta pienākumu pildīšana kādā no tiesībsargājošām institūcijām iegūstot profesionālo izglītību citas tiesībsargājošās institūcijas izglītības iestādē. Savukārt, Lietuvā un Igaunijā pastāv izglītības iestādes kas vienlaikus gatavo darbiniekus gan policijas, gan robežkontroles institūciju vajadzībām.

Kvantitatīvi kvalitatīvā pētījuma mērķu sasniegšanai tika izmantotas šādas **pētīšanas metodes**:

Teorētiskā metode

ES un LR normatīvo aktu un zinātniskās literatūras analīze izglītības kvalitātes un KVS aspektu darbības jomā.

Empīriskās metodes

A. Datu vākšanas metodes

- Aptaujas četrām respondentu kategorijām,
- Ekspertu intervijas;

B. Sintēzes un modelēšanas metodes

- Jēdzienu konstruktīvā sintēze,
- Iegūto empīrisko datu teorētiskā sintēze,
- KVS hierarhiu struktūrshēmas deduktīvā modelēšana,
- Modeļa KVS izveides pamatprincipu noteikšanai izstrāde,
- KVS hierarhiu modeļa praktiskās pielietošanas metodikas sintēze,
- Rekomendāciju izstrāde un formulēšana;

C. Datu apstrādes metodes

- Aprakstošās statistikas, korelācijas, faktoru analīzes metodes un hierarhiu analīzes metode iegūto datu apstrādei un analīzei,
- "SPSS for Windows 23.0 Version" programmatūras pakete datu statistiskajai analīzei un iegūto rezultātu prezentācijai.

Aizstāvēšanai izvirzītās tēzes

1. Latvijas valsti un Eiropas Savienību kopumā skārušo mūsdienu izaicinājumu apstākļos noteikto prasību robežsargu profesionālajai sagatavošanai izpilde ir panākama nodrošinot KVS ieviešanu attiecīgo tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs un orientējoties uz profesionālās sagatavošanas procesu satura un rezultātu kvalitātes standartizāciju.
2. Uz pētījumiem pamatotu lēmumu KVS izveides pamatprincipu noteikšanai neesamības apstākļos netiek realizēta arī zinātniski pamatota, sistēmiski sabalansēta mācību procesa kvalitātes vadības politika izglītības iestādēs, kā rezultātā robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitāti nodrošinošie pasākumi kopumā nav pilnvērtīgi efektīvi.
3. Modeļa KVS izveides efektīvāko pamatprincipu noteikšanai, kura pielietošanas vispārējais mērķis ir mācību procesa KVS izglītības iestādē pilnveidošana, izstrāde un praktiskā pielietošana novērtējot saskaņā ar hierarhiju analīzes metodi KVS pamatresursus un pamatelementus atbilstoši ietekmei uz mācību procesa kvalitāti, nodrošinās iespēju tiesībsargājošo institūciju izglītības iestāžu vadībai pieņemt uz pētījumiem balstītus lēmumus objektīvai un zinātniski pamatotai alternatīvas izvēlei KVS izveides pamatprincipu noteikšanā.
4. Pozitīvākā ietekme uz mācību procesa kvalitāti ir sagaidāma pie nosacījuma, ka KVS tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs tiks izveidota kompleksi izmantojot pamatprincipus, kas pētījumā rezultātā tiek noteikti kā efektīvākie attiecībā uz katru konkrētu KVS pamatresursu atsevišķi.

Pētījuma zinātniskā novitāte

Pētījuma, kas pirmo reizi ir veikts kompleksā veidā triju Baltijas valstu tiesībsargājošo institūciju izglītības iestāžu KVS darbības vērtējumu griezumā, īstenošanas rezultātā:

- a) noteikts konceptuālais pamatojums
 - robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības aspektu izpētei,
 - tiesībsargājošo institūciju izglītības iestāžu KVS izveides zinātniski pamatotu pamatprincipu noteikšanai;
- b) izpētīti un formulēti robežsargu profesionālās sagatavošanas jēdziena būtība un saturs (Raksts **I**).
- c) izstrādāts aptauju veikšanas instrumentārijs un izpētīts faktiskais stāvoklis attiecībā uz profesionālās sagatavošanas mācību procesa nodrošināšanas un praktiskās norises kvalitātes aspektiem pētījumā iekļautajās Baltijas valstu tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs (Raksti **II, III, IV**);
- d) veikta pētnieciskā instrumentārija izstrāde KVS hierarhiju modeļa izveidošanai un KVS pamatresursu un pamatelementu novērtēšanai atbilstoši ietekmei uz mācību procesa kvalitāti (Raksts **V**);
- e) izstrādāts KVS hierarhiju modelis un tā pielietošanas metodika, kas devuši teorētisku un praktisku iespēju tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēm nodrošināt aktuālo efektīvāko KVS izveides pamatprincipu objektīvu

noteikšanu un veido platformu zinātniski pamatotas alternatīvas izvēlei (Raksts V);

Ņemot vērā, ka sociālo zinātņu telpā terminoloģija nemitīgi evolucionē, autors pētījuma gaitā nepārtraukti strādāja pie lietojamo pamatjēdzienu terminoloģijas turpmākās izpratnes, tās teorētiskās interpretācijas un praktiskās pielietojšanas pilnveidošanas. Lai nodrošinātu pētījuma mērķa sasniegšanu un vienotu, korektu atsevišķu jēdzienu izpratni promocijas darba kontekstā, gadījumos, kad nepieciešamās jēdzienu definīcijas netika konstatētas normatīvajos aktos vai citu pētnieku darbos, vai arī tās bija nepietiekami aptverošas, autors tās sintezēja un formulēja patstāvīgi. Jēdzienu ‘profesionālā sagatavošana’, ‘kvalitātes vadība’, ‘kvalitātes vadības sistēma’, ‘mācību process’, ‘tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādes’ mijiedarbības un izmantošanas pētījuma ietvaros nosacījumu skaidrojums atreferēts 1.1. nodaļā.

Pētījuma praktiskā nozīme

- tiesībsargājošo institūciju un to izglītības iestāžu specifikai pielāgotais aptauju instrumentārijs ir izmantojams arī turpmākiem pētījumiem aktuālās faktiskās situācijas noteikšanai un iespējamās problemātikas risku monitorēšanai un diagnosticēšanai kvalitātes nodrošināšanas mehānismu funkcionēšanas jomā;
- autora izstrādātie KVS hierarhiju modelis (vai modeļa izstrādes algoritms) un tā pielietojšanas metodika var kalpot par instrumentāriju KVS izveides zinātniski pamatotu efektīvāko pamatprincipu noteikšanai un alternatīvas objektīvai izvēlei tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs;
- izstrādāta metodoloģija hierarhiju modeļa izstrādei un praktiskai pielietojšanai KVS izveides efektīvāko pamatprincipu noteikšanai pie objektīvas nepieciešamības, pilnveidojot vai aizvietojot atbilstoši izglītības iestādes specifikai noteiktus apakškritērijus, ir izmantojama arī citās profesionālās izglītības nozarēs;
- pētījuma gaitā īstenotās aktivitātes un jautājumu par KVS tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs esamību un darbības efektivitāti aktualizācija rosināja attiecīgas diskusijas attiecīgo iestāžu stratēģiskā un taktiskā menedžmenta līmeņos, kas, prognozējams, kalpos par stimulējošu faktoru robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitāti veicinošas vides turpmākai attīstībai;
- izvirzīti priekšlikumi pētījuma ietvaros identificēto galveno problēmu a) ar pētījuma tēmu saistītās terminoloģijas lietošanas tiesiskiem un praktiskiem aspektiem, b) robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības jomā, risināšanai.

Pētījums, kura ietvaros ir izstrādāti zinātniski pamatoti risinājumi KVS izveides efektīvāko pamatprincipu noteikšanai, ir veikts ar pakārtotu mērķi sekmēt robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības aspektu pilnveidošanu tiesībsargājošo institūciju un to izglītības iestāžu praktiskajā darbībā.

Pētījuma ierobežojumi

1. Modeļa KVS izveides pamatprincipu noteikšanai struktūra ietver autora izvēlētos un definētos KVS pamatresursus (kā kritērijus) un pamatelementus (kā apakškritērijus) un ir pakārtota pielietošanai izmantojot hierarhiju analīzes metodi. Iestrādājot modelī citus KVS pamatresursus vai/un pamatelementus var būt sasniegts atšķirīgs pētījuma rezultāts.
2. Konstatētās atšķirības pētījumā iekļautajās izglītības iestādēs pielietoto KVS modeļu variantos (skat. 1.tabulu) veido relatīvu risku attiecībā uz KVS funkcionalitātes novērtējumu no respondentu un informantu puses to atšķirīgās praktiskās pieredzes ietekmē.
3. Saskaņā ar promocijas darba mērķi un uzdevumiem pētījuma saturs un gaita tika konceptuāli orientēti uz profesionālās sagatavošanas mācību procesa kvalitātes vadības aspektiem un tās pilnveidošanas iespējām ieviešot uz zinātniski balstītiem pamatprincipiem izveidotas KVS. Ar personālpolitiku (tiesībsargājošo iestāžu darbiniekiem noteikto kompetenču griezumā), izglītības saturu un rezultātiem saistītie jautājumi netika detalizēti izklāstīti un iekļauti pētījuma tvērumā ņemot vērā promocijas darba fokusēšanos uz pētījuma priekšmetu - KVS izveides pamatprincipiem tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs.
4. Nozīmīgs ierobežojums bija zināšanu/informācijas trūkums zinātniskajos avotos saistībā ar promocijas darba pētījuma priekšmetu. Autors nav konstatējis detalizētu pētījumu par KVS izveides izglītības iestādēs pamatprincipu noteikšanas metodēm esamību, kas nedeva iespēju veikt pētījuma rezultātu salīdzinošu analīzi.
5. Lai gan LR normatīvie regulējumi izglītības jomā paredz termina angļu valodā “vocational education and training (VET)” tulkošanu kā “profesionālā izglītība” (LZA Terminoloģijas komisija, 2010), autors promocijas darbā ietvaros, citējot vai atsaucoties uz ES un EP dokumentiem, izmantoja arī terminus “profesionālā izglītība un apmācība” pamatojoties uz apsvērumiem, ka tieši šādi termini tiek izmantoti ES un EP izdotajos dokumentos to oficiālajos tulkojumos latviešu valoda. Ņemot vērā to, ka pētījuma rezultāti tiek publicēti arī starptautiskajos zinātniskajos izdevumos angļu valodā, lai veicot publikāciju tulkojumus netiktu zaudēta pielietojamo terminu sākotnējās būtības un jēgas izpratne attiecīgajā profesionālajā vidē, autors uzskatīja par svarīgu saglabāt citējamā teksta un jēdzienu autentiskumu.

1. PĒTĪJUMA TEORĒTISKIE PAMATI UN TERMINOLOĢIJAS ASPEKTI

1.1. Pētījuma ietvaros lietojamās terminoloģijas aspektu skaidrojums

Pētot normatīvo aktu bāzi un zinātniskos darbus ar robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības būtību un saturu saistītos jautājumos, autors konstatēja, ka ne visos gadījumos LR tiesību aktos piemērojamo jēdzienu definīciju un skaidrojumu saturs ir pietiekami aptverošs saistībā ar šo jēdzienu praktisko piepildījumu. Arī zinātniskajā vidē dažu jēdzienu skaidrojums vēl nav stabilizējies, par tiem turpinās pētījumi un diskusijas, pastāv šo jēdzienu atšķirīgas definīcijas un to satura interpretācijas.

Lai nodrošinātu pētījuma mērķa sasniegšanu un vienotu, korektu atsevišķu jēdzienu izpratni promocijas darba kontekstā, autors pieturējās rīcības divām alternatīvām. Gadījumos, kad tas bija iespējams, izmantoja piemērotākos pētījuma raksturam, definētos tiesību aktos vai citos pētījumos jēdzienu skaidrojumus un interpretācijas, vai, ja nepieciešamās definīcijas netika konstatētas vai tās bija nepietiekami aptverošas, autors izmantoja risinājumu tās sintezēt un formulēt patstāvīgi.

Profesionālā sagatavošana, kvalitātes vadība

Problemātika

Izvēloties promocijas darba ietvaros pētīt jautājumus, kas ir saistīti tostarp arī ar robežsargu profesionālās izglītības kvalitātes aspektiem, analizējot normatīvo aktu bāzi un saistošās teorijas, autors konstatēja, ka LR Izglītības likumā jēdziena ‘profesionālā izglītība’ saturs ir noteikts par šauru attiecībā uz tā funkcionalitāti.

Izglītības likums definē, ka jēdziens ‘profesionālā izglītība’ ir saprotams kā “praktiska un teorētiska sagatavošanās darbībai noteiktā profesijā, profesionālās kvalifikācijas ieguvei un profesionālās kompetences pilnveidei” (LR Saeima, 1998). Autors konstatējis, ka jēdziena ‘profesionālā izglītība’ saturs likuma ietvaros ir orientēts uz izglītojamo un ar izmantoto darbības vārdu ‘sagatavošanās’ faktiski akcentē tikai izglītojamā vietu un aktivitātes izglītības procesā, bet faktiski nekādā apjomā neietver sevī izglītības iestāžu lomu profesionālās izglītības mērķos un saturā.

Arī Izglītības likuma atslēgas jēdziena ‘izglītība’ skaidrojums - “sistematizēts zināšanu un prasmju apguves un attieksmju veidošanas process un tā rezultāts” - dotā likuma redakcijā ir ar relatīvu orientāciju uz izglītojamo, par ko liecina vārda ‘apguves’ pielietojums. Šāda jēdziena ‘izglītība’ redakcija autora skatījumā ir nepilnvērtīgs dotā jēdziena satura praktiskā piepildījuma atspoguļojums, jo no tās izriet, ka uz izglītības iestādes kompetenci faktiski ir attiecināma tikai funkcija ‘attieksmju veidošana’. Līdz ar to ir konstatējama relatīva disonanse ar Izglītības likumā noteikto izglītības iestādēm uzdevumu un kompetenci īstenot izglītības programmas (LR Saeima, 1998).

Jāatzīmē, ka arī zinātniskajos pētījumos jēdziens ‘izglītība’ tiek uztverts un skaidrots atšķirīgos redzējumos un redakcijās, no kā izriet pakārtots secinājums, ka jēdziens ‘profesionālā izglītība’ ir daudzpusīga parādība, un zinātnē nepastāv vienprātības attiecībā uz tā definīciju un saturu (Beck, 1971; Hanushek et al., 2017; Valk & Kratovišs, 2021 u.c.). Nozīmīgas viedokļu disonanses konstatējamās diskusijās attiecībā uz jēdziena ‘izglītība’ subjektiem, t.i. vai dotais jēdziens ietver savā definīcijā procesus, kuros nozīmīga loma ir paredzēta gan tiem, kas organizē un nodrošina mācību procesu, gan tiem, kas māca un mācās, vai arī ir pamatā orientēts zināšanu nodošanas no izglītotāja izglītojamajam virzienā. Piemēram, viena daļa zinātnieku uzskata, ka izglītība ir zināšanu, prasmju, attieksmes, vērtību, paradumu un tradīciju nodošanas process (Elsayed, 2020 u.c.). Savukārt, citi pētnieki pieturās pie viedokļa, ka izglītība nav tikai pārraides process, bet ka tas ir drīzāk sadarbības process, kurā dalībnieki kopīgi strādā, lai risinātu problēmas, veicinātu mācīšanos un galu galā kopā radītu jaunas zināšanās un dalītos ar tām (Nirmala, 2017 u.c.).

Amerikas Profesionālā Asociācija jēdzienu ‘profesionālā izglītība’ vēsturiski definē kā izglītību, kuras mērķis ir attīstīt prasmes, spējas, sapratnes, attieksmes un darba ieradumus, ietverot sevī zināšanas un informāciju, kas ir vajadzīgi darbiniekiem, lai iesāktu un veidotu progresu nodarbinātībā uz noderīga un produktīva pamata (American Vocational Association, 1954). Savukārt, enciklopēdijā “*Britannica*” jēdziens ‘izglītība’ tiek definēts kā disciplīna (angļu val.: ‘*discipline*’), kas attiecas uz mācīšanas un mācīšanās metodēm (Lawson et al., 2021).

Vadoties no augstākminētā autors secina ka jēdziens ‘izglītība’ pēc sava teorētiskā un praktiskā satura piepildījuma būtu jāsaprot un jāuztver pilnvērtīgāk un ievērojami plašāk, nekā tas izriet no Izglītības likumā iekļautās definīcijas, paredzot tajā arī izglītības iestāžu un izglītotāju lomu.

Savukārt, Nacionālās programmas projektā “Vienotas metodikas izstrāde profesionālās izglītības kvalitātes paaugstināšanai un sociālo partneru iesaistei un izglītošanai” (LR IZM, 2007) jēdziens ‘vadība’ ir skaidrots kā “prasmie plānot, organizēt, stimulēt un kontrolēt procesu, izmantojot mūsdienīgu visiem procesā iesaistītajiem sadarbības partneriem atbilstošu un kvalitatīvu darba organizāciju” (LR IZM, 2007, 15). LR Ministru kabinets jēdziena ‘kvalitātes vadība’ būtību definē kā spēju pastāvīgi uzlabot organizācijas procesus, padarot tos pēc iespējas efektīvākus (lētākus, ātrākus u.tml.) un novēršot kļūdu jeb neatbilstību rašanos (LR Valsts kanceleja, 2020), kas autora redzējumā, funkcionalitātes satura griezumā kvalitātes vadības procesā attiecībā uz izglītības jomu paredz galveno, noteicošo lomu izglītības iestādei, t.i. tās vadībai un mācību spēkiem.

Pamatojoties uz augstākminēto, autors ir konstatējis jēdzienu ‘kvalitātes vadība’ un ‘profesionālā izglītība’ savstarpējo saturisko nesavietojamību funkcionalitātes kontekstā attiecībā uz to subjektiem (skat. I.1. attēlu) un secina, ka tiesību akta “Izglītības likums” patreizējā redakcija attiecībā uz jēdzieniem ‘kvalitātes vadība’ un ‘profesionālā izglītība’ apgrūtinā to savstarpējo sintēzi, jo apvienotais jēdziens ‘profesionālās izglītības kvalitātes vadība’ nebūtu pietiekami

profesionālās izglītības procesus aptverošs un valīds izmantošanai dotā pētījuma ietvaros.

1.1. att. Jēdzienu ‘profesionālā izglītība’ un ‘kvalitātes vadība’ saturiskā nesavietojamība

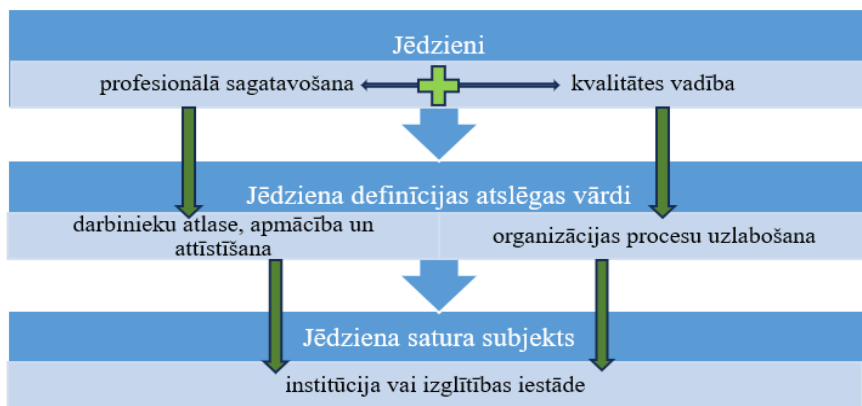
Risinājums

Pamatojoties uz augstākminēto secināms, ka Izglītības likuma jēdziena ‘profesionālā izglītība’ definīcijas saturs, ar orientāciju tikai uz izglītojamā kā subjekta lomu izglītības mērķu sasniegšanā, neatbilst ne faktiskajai situācijai, ne arī vairāku zinātnieku (Nirmala, 2017; Elsayed, 2020; Lawson et al., 2021 u.c.) atziņām. Lai promocijas darba ietvaros korekti, saturiski sabalansēti aptvertu nepieciešamo jēdzienu kopu, autors pētījuma vajadzībām formulēja un izmantoja jēdzienu ‘profesionālā sagatavošana’, kurā ietvēra atbilstošu pētījuma aktualitātēm saturu.

Apkopojot LR VRS praktisko pieredzi un meklējot pilnvērtīgu, atbilstošu jēdziena ‘profesionālā sagatavošana’ papildījumu, rakstā (I) tas tiek definēts un turpmāk pielietots kā robežkontroles institūcijas un tās izglītības iestādes īstenojamais personāla profesionālās sagatavošanas process, kas sevī ietver attiecīgās institūcijas vai izglītības iestādes īstenojamo pasākumu kompleksu attiecībā uz darbinieku (vai izglītojamo) kandidātu atlasīšanu, pieņemšanu dienestā (vai imatrikulāciju), profesionālo izglītību un apmācību (t.sk. sākumapmācību dienesta vietā, profesionālās izglītības iegūšanas nodrošināšanu, tālākapmācības pasākumu organizēšanu un kontroli, zināšanu un prasmju atbilstības novērtēšanu), kā arī profesionālās attīstības motivēšanu, izaugsmes un karjeras vadīšanu. Ar šo personāla profesionālā sagatavošana pēc būtības tiek identificēta kā pilnvērtīga un nozīmīgā institūcijas personālpolitikas sadaļa, kas tiek realizēta ar mērķi sagatavot un attīstīt institūcijas darbiniekus.

Ar šādu jēdziena ‘profesionālā sagatavošana’ interpretāciju un ieviešanu promocijas darbā sasaistē ar jēdzienu ‘kvalitātes vadība’ autors nodrošināja korektu

doto terminu saturisko savietojamību un izmantošanu pētījuma ietvaros (skat. 1.2. attēlu).

1.2. att. Jēdzienu ‘profesionālā izglītība’ un ‘kvalitātes vadība’ saturiskā savietojamība

Kvalitātes vadības sistēma

Problemātika

Pētot un analizējot izglītības iestāžu kvalitātes nodrošināšanas mehānismus saistībā ar personāla profesionālās sagatavošanas aspektiem, autors konstatēja, ka LR valsts tiesību aktos, starptautisko organizāciju rekomendācijās un vadlīnijās, kā arī zinātniskos pētījumos pārsvarā tiek operēts ar diviem pamatjēdzieniem – ‘kvalitātes vadība’ (*quality management*) un ‘iekšējās kvalitātes nodrošināšana’ (*internal quality assurance*). Kvalitātes nodrošināšana bieži tiek uzskatīta par daļu no izglītības kvalitātes vadības, bet dažreiz šie divi termini tiek uzskatīti par sinonīmiem (Vlăsceanu, Grünberg & Parlea, 2007). Savukārt, LR valsts normatīvajā bāzē ir novērojama šo jēdzienu pakāpeniska evolūcija. No 2001. līdz 2010. gadam LR MK Noteikumi (LR Ministru kabinets, 2001b) un Ieteikumi (LR Ministru kabinets, 2001c) rosināja KVS veidošanu valsts pārvaldes iestādēs. No 2011.gada Augstskolu likumā (LR Saeima, 1995) ir iestrādāta prasība par iekšējās kvalitātes nodrošināšanas sistēmas (IKNS) īstenošanas nepieciešamību augstskolās un ir noteikts tās saturiskais ietvars. LR MK gan līdz šim savā darbā turpina izmantot abus augstākminētos jēdzienus. Neskatoties uz to, ka šie jēdzieni gan teorētiski, gan praktiskajā darbībā ir savstarpēji cieši saistīti, zinātnieki meklē risinājumus rast precīzas definīcijas šiem jēdzieniem. Piemēram, tiek uzskatīts (Štefenhagena & Bariss, 2018), ka jēdziens ‘iekšējās kvalitātes nodrošināšana’ attiecas uz augstskolas pamatdarbības mērķu – studiju un pētnieciskās darbības rezultātu – sasniegšanu, un to regulē Eiropas asociācijas kvalitātes nodrošināšanai augstākajā izglītībā pieņemtie studiju un pētniecības kvalitātes standarti un vadlīnijas atbilstoši Boloņas deklarācijai un

Lisabonas konvencijai (ENQA, 2015). Jēdziens ‘kvalitātes vadība’, toties, attiecas uz institucionālās vadības darbības jomu izglītības iestādes visu mērķu un rezultātu sasniegšanai, ko praksē realizē izglītības iestādes izpildvara sadarbībā ar administratīvajām struktūrvienībām (Štefenhagena & Bariss, 2018). Arī dažos ārvalstu zinātnieku darbos tiek atbalstīta uz vadības procesiem balstīta pieeja izglītības kvalitātes nodrošināšanas jautājumos (Brown, Kurzweil & Pritchett, 2017 u.c.).

Risinājums

Pamatojoties uz teorētisko analīzi autors secināja, ka, ja neuzskatīt jēdzienus ‘kvalitātes vadība’ un ‘iekšējās kvalitātes nodrošināšana’, un attiecīgi – ‘kvalitātes vadības sistēma’ un ‘iekšējās kvalitātes nodrošināšanas sistēma’ – par sinonīmiem pēc būtības un satura, tad ir zināms pamats uzskatīt, ka jēdziens ‘kvalitātes vadības sistēma’ ir relatīvi plašāks un aptverošāks par jēdzienu ‘IKNS’ attiecībā uz faktoriem, kas ietekmē personāla profesionālās sagatavošanas kvalitāti izglītības iestādēs.

Saskaņā ar vadībzinātņu pētnieka I.Foranda (Forands, 2018) izstrādāto definīciju vadībzinība, pārvaldība, vadība jeb menedžments (angļu: ‘*management*’) ir viena no uzņēmējdarbības jomām, kura apskata uzņēmuma vai organizācijas vadības spēju un iespējas, kas ietver plānošanu, organizēšanu, koordinēšanu, personāla veidošanu, motivēšanu un kontroli. Vadoties no robežsargu profesionālās sagatavošanas mērķu, tiesisko un praktisko aspektu specifikas, promocijas darba mērķis un būtība ir galvenokārt orientēti uz ar kvalitātes vadības funkcijām saistīto faktoru izpēti izglītības iestādēs, kas realizē profesionālās izglītības programmas.

Ņemot vērā augstākminētos secinājumus un apsvērumus, kā arī aspektu, ka profesionālās izglītības mācību procesa un tā rezultātu kvalitātes sasniegšanai ir nepieciešama kvalitātes nodrošināšanas mehānisma, kas aptver visas izglītības iestādes darbības sfēras, nodrošināšana, t.i. vadības sistēmu ieviešana izglītības iestāžu institucionālajā kvalitātes pārvaldībā, pētījuma ietvaros autors attiecībā uz kvalitātes nodrošināšanas mehānismu kopu, t.sk. arī IKNS, pieturējās izmantot vienotu, universālāko jēdzienu – ‘kvalitātes vadības sistēma’.

Mācību process

Problemātika

Izglītības likumā jēdziena ‘izglītība’ definējumā noteikts, ka izglītības process ietver mācību un audzināšanas darbību (LR Saeima, 1998). Autors konstatēja, ka ne dotais likums, ne citi LR uz Izglītības likuma pamata izdotie normatīvie akti nenosaka un nepaskaidro pielietotā jēdziena ‘mācību darbība’ būtību un saturu. Līdz ar to nav pietiekami skaidri izprotams Izglītības likuma kontekstā arī jēdziena ‘izglītības process’ (kas saskaņā ar dotā likuma redakciju sevī “ietver mācību un audzināšanas darbību”) saturiskais piepildījums. Arī izdodamajos tiesību aktos LR likumdevējs (LR Saeima) un valdība (LR MK) terminu ‘mācību darbība’ praktiski izmanto relatīvi reti.

Savukārt, jēdziens 'mācību process' tiek plaši izmantots gan praktiskajā aprītē ar izglītību saistītajā sfērā, gan LR tiesību un normatīvajā bāzē, gan tiek piemērots likumdošanas praksē attiecībā uz visu veidu izglītību, t.sk. arī augstāko.

Risinājums

Pēc būtības satura jēdziens 'mācību darbība' sastāv no divām būtiskām komponentēm - pedagoga mācīšanas darbība un izglītojamā mācīšanās darbība - un līdz ar to jēdziens 'mācību darbība' saturiski ir pielīdzināms jēdzienam 'mācību process'. Savukārt jēdziens 'mācību process' ir definējams kā mērķtiecīgi organizētas izglītojamā mācīšanās un pedagoga mācīšanas tiešā norise.

Pamatojoties uz nepieciešamību pētījuma ietvaros rast valīdu piepildījumu jēdzieniem 'mācību darbība' un 'mācību process' autors izstrādāja šādu jēdziena 'mācību darbība' definīciju: mācību darbība ir izglītības iestādes galvenais pamatdarbības veids, mērķtiecīgi organizēta un īstenojama plānveida mācību aktivitāšu norise, kuru uzdevums ir izglītības iestādes, pedagogu un izglītojamo mijiedarbībā nodrošināt mācību programmā definēto izglītības mērķu sasniegšanu noteiktā kārtībā un laikā.

Vadoties no izglītības sfērā praktiskajā aprītē iedibinātās prakses terminoloģijas lietošanā, pētījuma satura konsekventai atspoguļošanai autors promocijas darba ietvaros jēdzienu 'mācību process' izmantoja izstrādātā jēdziena 'mācību darbība' kontekstā.

Tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādes

Problemātika

Promocijas darba temats ir saistīts ar robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības aspektiem. Ņemot vērā triju Baltijas valstu vēsturiskās attīstības analogijas un radniecisko tiesībsargājošo institūciju aktuālo mērķu un uzdevumu relatīvu identiskumu, lai iegūtu ar pētījuma problemātiku saistītās pieredzes un informācijas plašāku klāstu, pētījuma aktivitātes aptver vairākas Latvijas, Lietuvas un Igaunijas izglītības iestādes, kas realizē attiecīgas profesionālās izglītības programmas un sagatavo personālu tiesībsargājošo, pamatā robežsardzes un policijas, institūciju vajadzībām. Pētījumā iekļauto izglītības iestāžu sarakstā ir gan tās, kas hierarhiski ir pakļautas attiecīgā profila tiesībsargājošajām iestādēm, gan tās, kas darbojas autonomas pašpārvaldes institūcijas statusā, bet realizē attiecīgās programmas un sagatavo darbiniekus tiesībsargājošo institūciju vajadzībām.

Ņemot vērā tiesiskās un praktiskās atšķirības Latvijas, Lietuvas un Igaunijas robežsargu profesionālajā sagatavošanā un šajā procesā iesaistīto izglītības iestāžu juridiskajā statusā, kā arī to sadarbības formās ar tiesībsargājošajām institūcijām, kas pasūta izglītības pakalpojumus, pētījumā iekļauto visu izglītības iestāžu ikreizējā pilna nosaukuma pieminēšana promocijas darba tekstā būtu tehniski smagnēja, bet optimizēta bez attiecīgas cirkulāras atrunas - juridiski un stilistiski nekorekta.

Risinājums

Promocijas darba ietvaros, tā teksta apjoma un uztveres atvieglošanas nolūkos, visas izglītības iestādes, kas realizē attiecīgās izglītības programmas un sagatavo darbiniekus tiesībsargājošo institūciju vajadzībām, tiek apkopotas zem jēdziena 'tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādes'.

1.2. Pētījuma teorētiskie pamati

Kvalitātes nodrošināšanas vadība un, attiecīgi, kvalitātes jēdziens ir izteikti aktuāli mūsdienās diskusiju un pētījumu temati gan valsts pārvaldē, gan uzņēmējdarbības vidē, gan izglītības sfērā. Kvalitātes jēdziena saturs un būtības, kvalitātes nodrošināšanas un vadības procesu attīstības priekšnoteikumu un aspektu, to problemātikas jautājumu izpētes pamati praktiķu un teorētiķu darbos tika likti 20. gadsimta otrajā pusē (Juran, 1970, 1974; Deming, 1982; Garvin, 1984; Ishikawa, 1985; Harvey & Green, 1993 u.c.), un pētījumi kvalitātes vadības un nodrošināšanas teoriju attīstības jomā joprojām ir aktuāli un tiek turpināti arī mūsdienās (Harvey, 2009a, 2009b; Deming, 2012 u.c.).

Pēdējās desmitgadēs kvalitāte ir kļuvusi par daudzu organizāciju stratēģiju un tiek uzskatīta par galveno konkurences priekšrocību faktoru. Uzņēmums nav arī izglītības iestādes, kurām kvalitātes lomas un nozīmes aktualitāti izglītības sistēmas darbībā nosaka ne tikai iekšējās un ārējās formālās, bet arī praktiskās darba tirgus prasības.

Izglītības jēdziens, tā būtības un saturs izpēte vienmēr ir bijusi daudzu zinātnieku redzeslokā kā pasaulē (Bush, 1995; Zelvis, 1999; Elsayed, 2020; Lawson et al., 2021 u.c.), tā arī Latvijā (Broks, 2000; Zīds, 2000; Žogla, 2001; Alijevs, 2005; Indrikovs, 2006; Golubeva, 2007 u.c.). Izglītības loma sabiedrībā palielinās un arvien lielāku nozīmi iegūst izglītības kvalitātes apzināšanas un pilnveidošanas ceļi, metodes un līdzekļi, kas ietekmē mācīšanas, mācīšanās, pētniecības, administrēšanas un zināšanu pārveidošanas rezultātus (Sahney, Banwet & Karunes, 2004). Tiek pamatoti uzskatīts, ka kvalitātes vadība nodrošina saikni starp procesu un rezultātiem (Frazier, 1997 u.c.). Līdz ar to izglītības procesu un rezultātu kvalitātes būtības, problemātikas un koncepciju jautājumi tiek plaši pētīti, kā arī regulāri apspriesti un aktualizēti gan zinātnieku aprindās, gan starptautisko zinātnisko un pētniecisko organizāciju darbības ietvaros (Kells, 1992; Ramsden, 1992; Harvey, 1995; Kristofersena, Sursoka & Vesterheidens, 1998; Roffe, 1998; Ferbrāks u.c., 1999; McKay & Kember, 1999; Brennan & Shah, 2000; Hoy, Bayne-Jardine & Wood, 2000; Kangro, 2000; Vīra, 2001; Поташник, 2002; Eglītis, 2003; Morriey, 2003; Селезнева, 2003; UNESCO, 2003, 2004; Dew & Nearing, 2004; Rauhvargers, 2004; Mukhopadhyay, 2005; Klotiņa, 2006; Paņina, 2007; Becket & Brookes, 2008; Janauska u.c., 2008; Moodie, 2008; Berings, 2009; Williams, 2009; Граничина, 2009; Pratasavitskaya & Stensaker, 2010; Kalvāns, 2011; Schindler et al., 2015; Beerkens & Udam, 2017; Brown, Kurzweil & Pritchett, 2017; Commonwealth Secretariat 2017; Maguad, 2018; Štefenhagena & Bariss, 2018 u.c.).

Lai gan līdz ar to zinātne ir uzkrājusi ievērojamu teoriju un zināšanu potenciālu, līdz šim tomēr vēl nav nostabilizējies izglītības kvalitātes jēdziena saturs izpratnē zinātniskajās aprindās un tiesiskajā vidē, nav arī viennozīmīgas un vispāratzītas izglītības kvalitātes noteikšanas metodikas un konkrēto paņēmieni. Rezultātā kvalitāti bieži dēvē par relatīvu jēdzienu, par pamatu tam minot to, ka kvalitāte ir saistīta ar termina lietotāju un apstākļiem, kādos tā tiek lietota. Bieži tiek pielietotas atšķirīgas kvalitātes definīcijas, kas zināmā mērā atspoguļo vienotas izpratnes attiecībā uz jēdzienu 'kvalitāte' trūkumu sabiedrībā un zinātnē. Šādu kolīziju viedokļos pamatā ir tas, ka kvalitāte tiek uzskatīta par 'ieinteresēto pušu radinieku'. Piemēram, studentu un pasniedzēju uzmanības centrā varētu būt kvalitāte izglītības procesā, savukārt darba devēji varētu koncentrēties uz izglītības rezultātiem (Harvey & Green, 1993). Līdzīgs uzskats ir arī citiem pētniekiem (piemēram, Cheng & Tam, 1997; Pounder, 1999 u.c.), pamatojot šādu nostāju ar to, ka kvalitātes jēdzienam ir atšķirīga nozīme ieinteresētajām personām, jo, iespējams, gan iekšējām, gan ārējām ieinteresētām pusēm ir atšķirīgas vai pat pretrunīgas kvalitātes definīcijas izpratnes, līdz ar ko arī 'izglītības kvalitāte' ir diezgan neskaidrs un pretrunīgi vērtēts jēdziens. Ņemot vērā to, ka diskusijas ap jēdzienu 'kvalitāte' un 'izglītības kvalitāte' būtību un saturu turpinās, ir svarīgi uzsvērt, ka izglītības iestādes darbības rezultātu kvalitāti nodrošina kvalitātes vadības procesi, kas uztverami kā galvenie izglītības iestādes darbības nodrošināšanas procesi (Иванченко, 2016 u.c.).

Ņemot vērā teorētiskās pieejas un Latvijas izglītības telpas specifiku, LR Izglītības un zinātnes ministrijas (IZM) pētījumā "Izglītības kvalitātes monitoringa sistēmas izveide un īstenošana" tiek akcentēts, ka, lai sasniegtu izvirzītos izglītības rezultātus un nodrošinātu mācību kvalitāti un drošu vidi, būtiska loma ir izglītības vadībai un izveidotajai organizācijas kultūrai izglītības iestādēs un ka kvalitatīvas mācības vistiešāk ietekmē izvirzīto izglītības mērķu sasniegšanu (LR IZM, 2019). Arī zinātnieku aprindās pastāvošie viedokļi, ka kvalitatīva mācīšana tiek uzskatīta par svarīgu studentu mācīšanās priekšnoteikumu (Scheerens & Bosker, 1997; Prosser, 2013 u.c.), norāda uz mācību procesa kvalitātes prioritāro nozīmi izglītības mērķu sasniegšanā. Augstākminētie IZM un zinātnieku pētījumu secinājumi saskan ar autora viedokli, ka sasniedzamo izglītības kvalitātes mērķu kontekstā noteicošā ir mācību darba, tātad, mācību procesa kvalitāte, kam augstu prasību izvirzīšana rezultātā attīsta izglītojamo profesionālās spējas un stiprina rīcībspējas kapacitāti. Savukārt, laba kvalitātes vadības procesu pārvaldība izglītības iestādēs veido nepieciešamo vidi, kurā tiek nodrošināta atbilstoša mācību procesa organizācijas un norises kvalitāte izvirzīto izglītības mērķu sasniegšanai.

Viens no svarīgākajiem nosacījumiem izglītības (tai skaitā mācību procesa) kvalitātes nodrošināšanai un uzlabošanai ir pareizi organizēta iekšējā institucionālā uzraudzība (kontrolē), kas ir svarīgs KVS pamatresurss un līdzeklis tās efektivitātes diagnosticēšanai, kā arī neaizvietojams instruments atgriezeniskās informatīvās saites nodrošināšanai starp dažādu kategoriju mācību procesa dalībniekiem. Iekšējās kontroles sistēmai (IKS) jābūt paredzētai jebkuras organizācijas (tai skaitā izglītības iestādes) visu darbības procesu un rezultātu efektivitātes un kvalitātes

diagnosticēšanai un savlaicīgai informācijas plūsmas nodrošināšanai vadībai lēmumu pieņemšanai ar mērķi novērst konstatētos trūkumus un veikt nepieciešamos uzlabojumus procesu organizācijā un norisē, jo viens no kvalitātes vadības pamatprincipiem ir lēmumu pieņemšanas princips, kas balstīts uz faktiem un procesu analīzes ietvaros iegūtiem datiem. Līdzīgu viedokli pauž P. Millers un Olerijs (Miller & O'Lery, 1987), kā galveno kontroles mērķi norādot vadītāju nodrošināšanu ar savlaicīgu, objektīvu informāciju par situāciju organizācijā, salīdzinot faktiskos darbības rādītājus ar plānotajiem.

Kvalitātes kontroles mehānismu funkcionēšanas (arī izglītības iestādēs) teorijas un praktiskie aspekti - iekšējās kontroles saturs, organizācija, realizācijas formas, metodes, darbības efektivitāte un to ietekmējošie faktori - vienmēr ir bijuši par pētnieku un praktiķu uzmanības un izpētes objektu (Simons, 1987; Brūna, 1994; Praude, Beļčikovs, 1996; Bērzkalns, Boulton, 2000; Gramling et al., 2004; Spencer Pickett, 2005; Соколов, Рукин, 2007; Verdina, 2010; Verdina, Kašētienē & Liela, 2010; Popescu & Dascalu, 2012; Vērđiņa, 2012; Шибаев, 2013 u.c.).

Tiesisko un metodisko pamatu IKS izveidei, t.sk. tiesībsargājošo institūciju profesionālās izglītības iestādēs, nosaka valsts normatīvie akti. Latvijas Republikā attiecīgo jomu regulē "Iekšējā audita likums" (LR Saeima, 2012), kas nosaka IKS definīciju un tiesisko deleģējumu IKS izveidošanai, pārraudzībai un uzlabošanai, un LR MK "Noteikumi par iekšējās kontroles sistēmu tiešās pārvaldes iestādēs" (LR Ministru kabinets, 2012), kas nosaka pamatprasības IKS un tās izveidošanas, uzraudzības un uzlabošanas kārtību tiešās pārvaldes iestādēs. Starp pamatprasībām IKS darbībai ir noteikti nosacījumi attiecībā uz efektīvu, lietderīgu un ekonomisku iestādes darbību atbilstoši tās kompetencei, izvirzītajiem mērķiem, uzdevumiem un pieejamajiem resursiem un pieļauto kļūdu savlaicīgu identificēšanu, novēršanu un nepieciešamo uzlabojumu veikšanu. Kā IKS struktūras savstarpēji saistītie elementi augstākminētajā valsts normatīvajā dokumentā (LR Ministru kabinets, 2012) ir definēti iestādes darbības plānošana, kontroles vides izveidošana, risku noteikšana, analīze un novērtēšana, kontroles pasākumu īstenošana un uzraudzība, kas akcentē IKS kā resursa nozīmīgo lomu KVS instrumentārijā.

Promocijas darba autora praktiskajā darba pieredzē novērotās tendences atrada apstiprinājumu konstatētos zinātnieku pētījumā (Vērđiņa, 2012 u.c.) secinājumos un atziņās, ka izglītības iestāžu vadītāji bieži vien nepievērs pietiekamu uzmanību efektīvas iekšējās kontroles organizēšanai, t.sk. izglītības programmu īstenošanas procesā. Rezultātā izglītības iestāžu vadības rīcībā nav pilnas informācijas ne par noteikto mērķu un uzdevumu izpildes gaitu un rezultātiem, ne arī par iespējamiem riskiem kā kopumā organizācijā, tā arī atsevišķu studiju programmu īstenošanas griezumā.

Mācību procesa organizācijas, nodrošināšanas, norises un sasniegto rezultātu objektīva novērtēšana ir viens no galvenajiem izglītības kvalitāti regulējošiem faktoriem. Līdz ar to izglītības iestādes darbības procesu, t. sk. mācību procesa kvalitātes iekšējās kontroles pilnvērtīgas funkcionēšanas nodrošināšana, tās optimizācija un dažādu aspektu uzlabošana, lai palielinātu gan pašas kontroles, gan

visas izglītības iestādes efektivitāti ir uzskatāma par vienu no mūsdienu profesionālās izglītības aktuālākajiem izaicinājumiem.

Iekšējās kontroles pamatmetode tai noteikto mērķu sasniegšanai ir procesu un rezultātu uzraudzība. Par vienu no iekšējās kontroles efektīvākajiem instrumentiem pēdējās desmitgadēs ir kļuvis procesu sistēmisks kvalitātes monitorings, kas mūsdienās tiek uzskatīts par pilnvērtīgā mācību procesa svarīgu un neatņemamu faktoru un tiek intensīvi pētīts (Kennedy, 1998; Макарова, 1998; Corder, Horsburgh & Melrose, 1999; Галямина, 2000; Бершадский, 2002; Мартыненко, 2003; Чандра, 2008; Ганченко, Гривенная, 2012; Пфейфер, 2012; Brown, Kurzweil & Pritchett, 2017; Scherman, Bosker & Howie, 2017; LR IZM, 2019 u.c.). Kvalitātes monitorings ir spējīgs kļūt par efektīvu līdzekli un kompleksu instrumentu mācību procesa kvalitātes vadībā izglītības iestādē pie nosacījuma, ka tas tiek plānots un īstenots kā vienots, regulārs pasākumu kopums un ir uzskatāms par līdzekli, ar kura palīdzību var izmērīt izglītības iestādes mācību procesa kvalitātes procesuālos un rezultējošos aspektus un nodrošināt sistemātiski funkcionējošu atgriezenisko saiti aktuālās informācijas saņemšanai no visiem ieinteresētajiem mācību procesa dalībniekiem.

Lai gan LR IZM pētījumā “Izglītības kvalitātes monitoringa sistēmas izveide un īstenošana” tiek uzsvērts, ka “izglītības kvalitātes monitoringa sistēma jākoncentrē uz procesiem izglītības iestādes līmenī, lai pedagogiem un iestāžu vadībai nodrošinātu vajadzīgo informāciju par veicamajiem uzlabojumiem, kā arī rezultātiem izglītības iestādes un valsts līmenī, gādājot par izglītības sistēmas mērķu sasniegšanu” (LR IZM, 2019, 45), riska situāciju veido tas apstāklis, ka, mācību procesa kvalitātes monitoringa nozīme joprojām brīžiem tiek nepietiekami novērtēta un izglītības iestāžu praksē tā būtība bieži vien tiek sašaurināta līdz mācību procesa gala rezultātu kvalitātes novērtēšanai. Tas neļauj pilnvērtīgi monitorēt un analizēt visu faktoru kompleksu, kas ietekmē speciālistu profesionālās sagatavošanas kvalitātes līmeni un traucē atbilstoši efektīvi vadīt mācību procesa kvalitāti izglītības iestādēs. Īpaši negatīvu ietekmi šāda situācija projicē uz profesionālās izglītības sistēmu, kas tieši sasaista izglītības nozari ar valsts ekonomiku un darba tirgus sfēru.

Profesionālā izglītība ir izglītība, kas sagatavo cilvēkus strādāt noteiktā profesijā. Profesionālās izglītības kvalitātei ir būtiska loma personāla atbilstošo kompetenču un kvalifikācijas nodrošināšanai. Jau 1994.gadā Eiropas Padome rezolūcijā (94/C374/01) “Par profesionālās apmācības kvalitāti un pievilcību” atzīmēja, ka valstīs un sabiedrībā arvien lielāku sociālo nozīmi iegūst profesionālā izglītība (EU Council, 1994). Eiropas Padome un Komisija akcentē arī profesionālās izglītības un apmācības būtisko lomu nodrošinot cilvēkiem kompetences un kvalifikāciju, kas atbilst mūsdienu darba tirgus strauji mainīgajām vajadzībām (EU Council and Commission, 2004). Darbinieku profesionālās sagatavošanas nozīme ekonomikai un sabiedrības vajadzībām kopumā no 20. gadsimta otrās puses ir pievērsusi pētnieku un starptautisko organizāciju uzmanību profesionālās izglītības konceptuālajiem un zinātniski metodiskiem pamatiem, attiecīgo problēmu risinājumu meklējumiem (Brodhead, 1991; Finlay, Niven & Youny, 1998; Laužacks,

1999; Štālbergs, 1999; West, 1999; Shumer, 2001; Wollschläger & Reuter-Kumpmann, 2004; Goodsell, 2005; Lanka & Murnieks, 2007; Bünning, 2008; CEDEFOP, 2008; Sēja, 2008; Visscher et al., 2009; Ertl & Haywards, 2010; Field et al., 2010; Billet, 2011; CEDEFOP, 2011; Zaļaiskalne, 2011; Кадыров, 2012; Pilz, 2012; Шибаев 2013; Feerick et al., 2014; CEDEFOP, 2015; Watters, 2015; Siliņa, 2019; Jukšs, 2021; Jukšs, Iliško, Kokarēviča, Kokina, Davidova, 2022 u.c.).

Profesionālās izglītības politiku, mērķus, uzdevumus un saturu Latvijas Republikā regulē attiecīgie normatīvie akti (LR Saeima, 1999; LR Ministru kabinets, 2001a, 2014, 2020). Profesionālās izglītības likums nosaka, ka profesionālās izglītības iestādes pamatuzdevums ir profesionālās izglītības programmu īstenošana (LR Saeima, 1999). Profesionālās izglītības iestādes uzdevumus pētnieki (Siliņa, 2019 u.c.) saredz relatīvi plašāk, t.sk. uzskatot, ka tajos ietilpst prioritārais uzdevums - sagatavot darbaspēku atbilstoši darba tirgus pieprasījumam, līdz ar to būtiska loma ir izglītības kvalitātes uzlabošanai un kvalitātes vadības nodrošināšanai. Lai izglītības iestāde nodrošinātu atbilstošu speciālistu sagatavošanas kvalitāti, ir nepieciešams sasniegt augstu mācību procesa kvalitāti. Mācību procesa kvalitāti nodrošinošas mācību vides izveide ir attiecīgās nozares institūcijas un konkrētas izglītības iestādes kompetencē un atbildībā (Raksts VIII).

Pilnā mērā augstākminētie nosacījumi attiecas arī uz tiesībsargājošo institūciju personāla profesionālās sagatavošanas jomu, jo aktualitātes un izaicinājumus tai nosaka konceptuālie mērķi un uzdevumi nodrošināt valsts un sabiedrības drošību. Ņemot vērā valsts un sabiedrības drošības jautājumu nepārejošu aktualitāti, tiesībsargājošo institūciju darbinieku profesionālās sagatavošanas procesu un kvalitātes jautājumi regulāri tiek pētīti visā pasaulē, gan Ziemeļamerikas, gan Eiropas Savienības, t.sk. Austrumeiropas, valstīs (Sherman & Lawrence, 1978; Indrikovs, 2007; Kratoski & Das, 2007; Indrikovs, 2008; Arbidāne, Lobanovs, Pokule & Liepiņš, 2016; Indriksons, 2017; Balendr, 2018; Peres, 2019; Valk & Kratovits, 2021 u.c.). Savukārt, robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības aspektu izpētei globālās situācijas kontekstā, ar ko tiek domāta izveidojusies problēmsituācija ar robežu drošības un migrācijas jautājumiem ES mērogā, robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības un standartizācijas jautājumu aktualizācija ES kopumā un Latvijas valstī tostarp, ir samērā jauna parādība, kas ir par iemeslu tam, ka līdz šim augstākminētie jautājumi un to problemātika gan teorētiski, gan praktiski ir salīdzinoši maz pētīti (Raksts I).

Profesionālās izglītības nepieciešamību nosaka un nosacījumus LR tiesībsargājošo institūciju darbiniekiem reglamentē "Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm dienesta gaitas likums" (LR Saeima, 2006).

Eiropas Padomes (ES Padome, 2009) secinājumos par Stratēģisku sistēmu Eiropas sadarbībai izglītības un apmācības jomā ("ET 2020") tiek uzsvērts: lai uzlabotu izglītības un apmācības kvalitāti un efektivitāti, būtiski ir uzlabot arī izglītības un apmācības iestāžu pārvaldību un vadību un izstrādāt efektīvas kvalitātes nodrošināšanas sistēmas. Saskaņā ar augstākminēto promocijas darba autors secina,

ka viens no būtiskākajiem robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitātes nodrošināšanas un tās vadības procesu attīstības priekšnoteikumiem ir KVS izveide un ieviešana izglītības iestādēs kuras īsteno profesionālās izglītības programmas un sagatavo darbiniekus tiesībsargājošajām institūcijām. Aktualitāti veidot KVS izglītības iestādēs nosaka arī nepieciešamība nepārtraukti vērtēt un uzlabot savas darbības procesus un rezultātus (Бордовский, Нестеров, Трапицын, 2000; Brown, Kurzweil & Pritchett, 2017 u.c.), bet tiek arī akcentēta nepieciešamība pēc kopīgiem rezultātu standartiem, lai nodrošinātu salīdzināmību un atbildību (Brown, Kurzweil & Pritchett, 2017).

Lai gan nav universāla mehānisma, kā izveidot sistēmu izglītības kvalitātes nodrošināšanai un novērtēšanai, KVS ieviešanas praktiskie aspekti uzņēmumu un organizāciju, tostarp izglītības iestāžu, darbībās ir detalizēti, daudzveidīgi apskatīti iepriekš minētos pētījumos. Vairāki zinātnieku pētījumi (Lewis & Smith, 1994; Соболев, 2004; Brookes & Becket, 2007 u.c.) ir vēltīti daudzveidīgu, jau izstrādātu un starptautiski atzītu KVS modeļu un tajos iekļaujamo elementu un kritēriju analīzei un salīdzināšanai. Ievērojama daļa pētījumu ir vēltīta kādas atsevišķas KVS izvērtēšanai attiecībā uz šaura spektra problemātiku vai atsevišķas izglītības iestādes kontekstā (Sherr & Lozier, 1991; Dobrzanski & Roszak, 2007; Michalska-Cwiek, 2009 u.c.). Savukārt, izteikti nepietiekamā līmenī ir vēltīta uzmanība izglītības iestāžu KVS izveides pamatprincipu un metožu izvēles zinātniskajiem pamatojumiem. Analogiska situācija ir konstatējama arī attiecībā uz tiesībsargājošo institūciju darbinieku profesionālās izglītības jomu. Neskatoties uz to, ka tiesībsargājošo institūciju darbinieku profesionālās izglītības procesu un profesionālās sagatavošanas kopumā kvalitātes jautājumi ir relatīvi aktuāli un ar zināmu regularitāti tiek pētīti visā pasaulē (Sherman & Lawrence, 1978; Kratoski, 2004; Indrikovs, 2007; Kratoski & Das, 2007; Balendr, 2018; Peres, 2019 u.c.), KVS izveides tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs problemātika, t.sk. KVS izveides pamatprincipu noteikšanas un izvēles jautājumos faktiski līdz šim nav pētīti (Raksts V). Nav pietiekami izpētīti teorētisko un metodoloģisko pamatu jautājumi par KVS izglītības iestādēs izveidošanu, un šādi pētījumi, kas vērtē KVS izveides noteikšanas un izvēles pamatprincipus un metodes, ir sastopami reti. Tostarp, piemēram, V.G.Belkins (Белкин, 2003) norāda, ka ir iespējami divi galvenie veidi, kā izglītības iestādē izveidot KVS:

- unikāla KVS modeļa izstrāde, kas izveidots pēc konkrētas izglītības iestādes parauga, ir daļēji universāls un piemērojams citām organizācijām;
- universālo principu izmantošana, lai izveidotu mūsdienīgas KVS, kuras izmanto dažādās cilvēka darbības jomās (TQM, ISO).

Kā trešais variants tiek pieļauts izglītības iestādes patstāvīgs, unikāls kvalitātes vadības sistēmas veidošanas process, vienlaikus izmantojot TQM principus un ISO starptautisko standartu prasības. Promocijas darba autors uzskata, ka V.G.Belkins (Белкин, 2003) nepietiekami skaidri definēja KVS izveides pamatprincipu variantus un to savstarpējās atšķirības, un ņemot vērā tiesībsargājošo institūciju izglītības

iestāžu specifiku, pētījumu gaitā definē un izmanto KVS izveides pamatprincipu alternatīvas savādākā griezumā (Raksts V).

Teorētiskās analīzes rezultātā promocijas darba autors secināja, ka viens no galvenajiem izglītības politikas aspektiem ir izglītības kvalitātes nodrošināšanas jautājums visās izglītības iestādēs, tanī skaitā arī tajās, kuras realizē profesionālās izglītības programmas, bet, savukārt, mācību procesa kvalitātes nodrošināšanai ir noteicošā loma speciālistu profesionālās sagatavošanas kvalitatīva rezultāta sasniegšanā.

2. EMPĪRISKĀ PĒTĪJUMA METODOLOĢIJA UN REZULTĀTI

2.1. Pētījuma apakšmērķi

Promocijas darba mērķa sasniegšanai tika noteikti pētnieciskie un praktiskie apakšmērķi, kas tika atspoguļoti promocijas darbā iekļautajās zinātniskajās publikācijās.

Raksta (I) “**Kvalitātes nodrošināšana robežsargu izglītībā: izaicinājumi un aktuālā problemātika**” mērķis ir raksturot aktuālo situāciju ES robežu drošības jautājumos, projicējot to uz prasībām robežsargu profesionālajai sagatavošanai un mācību procesa kvalitātes nodrošināšanas aspektiem mūsdienu dinamisko pārmaiņu apstākļos, kā arī izvirzīt priekšlikumus turpmākajai rīcībai, kas ES vadošajām institūcijām un robežsargu izglītības iestādēm būtu aktuāla vienota robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitātes standarta noteikšanai un sasniegšanai.

Pētījuma posmi, kuru gaita un rezultāti tika atspoguļoti rakstos (II), (III) un (IV), tika pakārtoti mērķim: pamatojoties uz ieinteresēto pušu (profesionālās sagatavošanas mācību procesa visu dalībnieku kategoriju - izglītības iestāžu izglītojamie, absolventi, pasniedzēji, administrācija, darba devēju pārstāvji) praktiskās pieredzes balstītiem viedokļiem izpētīt faktisko situāciju un noskaidrot iespējamās problemātikas esamību, nianses un tendences attiecībā uz tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs funkcionējošo KVS un/vai to elementu aspektiem.

Raksta (II) “**Mācību procesa plānošanas, organizēšanas un īstenošanas kvalitātes aspekti Baltijas valstu robežsardzes un policijas izglītības iestādēs**” mērķis ir veikt iegūto pētījuma datu analīzi un noteikt faktisko situāciju attiecībā uz profesionālās sagatavošanas mācību procesa plānošanas, organizēšanas un praktiskās īstenošanas kvalitātes aspektiem pētījumā iekļautajās Baltijas valstu tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs, līdz ar to radot zinātnisko pamatu minētajām institūcijām un iestādēm apzināt iespējamo aktuālo problemātiku savu KVS funkcionēšanā un noteikt prioritāros virzienus mācību procesa kvalitātes pilnveidošanai.

Raksta (III) “**Mācību procesa kvalitātes monitoringa praktiskās pielietošanas izvērtējums tiesībsargājošo institūciju profesionālās izglītības iestādēs**” mērķis ir izpētīt faktisko stāvokli un problemātikas esamību attiecībā uz profesionālās sagatavošanas mācību procesa nodrošināšanas un praktiskās norises kvalitātes monitoringa pielietošanas aspektiem pētījumā iekļautajās Baltijas valstu tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs.

Rakstā (IV) “**Iekšējās kontroles sistēmas organizatorisko un administratīvo pasākumu ietekme uz mācību procesa kvalitāti tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs**” atreferētā pētījuma mērķis ir faktiskās situācijas un problemātikas izziņai izvērtēt pētījuma iekļautajās tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs pielietojamo IKS organizatorisko un administratīvo pasākumu praktisko atdevi – ietekmi uz mācību procesa kvalitāti.

Rakstā (V) **“Modelis kvalitātes vadības sistēmas izveides pamatprincipu noteikšanai tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs”** atreferētā pētījuma mērķis ir izstrādāt modeli KVS izveides efektīvāko pamatprincipu noteikšanai tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs.

Raksta (VI) **“Kvalitātes vadības sistēmas iekšējās kontroles elementu izvērtēšana tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs”** mērķis ir iepriekš izstrādātā KVS hierarhiju modeļa praktiskās darbības aprobācijas nolūkos noteikt aktuālos efektīvākos KVS izveides izglītības iestādē pamatprincipus attiecībā uz vienu no KVS pamatresursiem - izglītības iestādes iekšējās kontroles resursu.

Raksta (VII) **“Kvalitātes vadības sistēmu izveides pamatprincipi policijas un robežsardzes profesionālās jomas izglītības iestādēs”** mērķis ir izmantojot iepriekš izstrādāto modeli un hierarhiju analīzes metodi, izpētīt policijas un robežsardzes profesionālās jomas izglītības iestāžu KVS pamatresursu un to pamatelementu efektivitāti un noteikt aktuālos KVS izveides pamatprincipus.

Raksta (VIII) **“Robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitātes nodrošināšanas aktualitātes un mehānismi”** mērķis ir aktualizēt pētāmās tēmas nozīmi ES un Latvijas drošības un izglītības sistēmām, analizēt kompetences robežsargu profesionālās sagatavošanas sistēmas satura kontekstā, atreferēt veiktā pētījuma konceptu un metodoloģiju, apkopot galvenos rezultātus.

2.2. Pētījuma metodoloģija

Promocijas darba mērķa sasniegšanai tika izveidots un īstenots kvantitatīvi kvalitatīvā pētījuma dizains, kura ietvaros tika izmantotas šādas pētīšanas metodes:

A. Datu vākšanas metodes

Aptauja

Lai iegūtu iespējami plašu un strukturizētu informāciju par tiesībsargājošo institūciju darbinieku profesionālās sagatavošanas mācību procesa visu dalībnieku redzējumu attiecībā uz mācību procesa kvalitāti un tā atbilstību pamatmērķim – izglītojamo profesionālā sagatavošana praktiskajam dienestam tiesībsargājošo institūciju struktūrvienībās, pētījumā tiek izmantota rakstiskas aptaujas metode četrām respondentu kategorijām (izglītojamie, absolventi, darba devēju pārstāvji, pasniedzēji (t.sk. administrācijas pārstāvji)). Aptaujas anketas saturs sagrupēts trīs sadaļās katrai respondentu kategorijai:

1. sadaļa – respondentu dati statusa, kompetences, praktiskās pieredzes, izglītības līmeņa, valstiskās piederības un pārstāvētās profesionālās jomas griezumos;

2. sadaļa veidota no 35 slēgtā tipa jautājumiem, kas vērsti uz KVS un/vai to elementu esamības mācību iestādē izzināšanu un novērtējumu pēc Likerta skalas. Aptaujas instrumentārijā tika iekļauti 35 apgalvojumi, kas raksturo mācību procesa kvalitāti tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs un dod iespēju respondentiem to novērtēt. Respondentiem tika dota instrukcija saskaņā ar vērtējumu Likerta skalu

– pilnīgi nepiekrītu, drīzāk nepiekrītu, nekā piekrītu, grūti atbildēt, drīzāk piekrītu, nekā nepiekrītu (daļēji piekrītu), pilnīgi piekrītu - novērtēt funkcionāli piekrītīgās izglītības iestādes mācību procesa īstenošanas un nodrošināšanas kvalitātes aspektus.

3. sadaļa veidota no 24 slēgtā tipa jautājumiem, kas ir vērsti uz iekšējās kontroles un monitoringa kā tās instrumenta efektivitātes un ietekmes uz mācību procesa kvalitāti izzināšanu, izmantojot semantiskā diferenciāļa skalu. Rakstiskas aptaujas instrumentārijā tika iekļauti indikatori – 24 savstarpēji izslēdzoši apgalvojumu pāri, kas raksturo KVS iekšējās kontroles pasākumu praktiskās atdeves lietderību un efektivitāti tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs un semantiskā diferenciāļa ietvaros dod iespēju respondentiem tos novērtēt. Pētījuma dalībniekiem tika piedāvāts noteikt, cik lielā mērā vērtējamajam objektam, t.i. IKS izvēlētajai pasākumu kopai ir raksturīgi piedāvātie apgalvojumi. Respondentiem bija jānovērtē pētāmā faktora katru indikatoru, norādot to vērtējumu, kurš visprecīzāk raksturo šo rādītāju. Izvēle bija izdarāma starp definētiem polāriem apgalvojumiem, izmantojot anketā piedāvāto ciparu skalu (ar iespējamajiem vērtējumiem no 1 līdz 3, vai 0 kā atbildes variantu, kad respondentam nav viedokļa par piedāvātajiem apgalvojumiem).

Aptaujā piedalījās četru kategoriju 2264 respondenti. To kopā ietilpst tiesībsargājošo institūciju darbinieku profesionālās sagatavošanas mācību procesa dalībnieku visu segmentu pārstāvji - izglītības iestāžu izglītojamie un pasniedzēji (t.sk. administrācijas pārstāvji) no piecām triju Baltijas valstu (Lietuva, Latvija, Igaunija) izglītības iestādēm, kurās gatavo darbiniekus tiesībsargājošajām institūcijām (LR Valsts robežsardzes koledža, LR Valsts policijas koledža, Igaunijas Republikas Drošības zinātņu akadēmija (t.sk. Policijas un robežsardzes koledža), Lietuvas Republikas Mīkola Romera universitāte (Sabiedriskās drošības fakultāte, Kauņa), Lietuvas Republikas Iekšlietu ministrijas Robežsargu skola (Medininkai), kā arī minēto izglītības iestāžu absolventi un to darba devēju pārstāvji – struktūrvienību vadītāji un viņu vietnieki no institūcijām, kuru vajadzībām augstākminētās izglītības iestādes sagatavo personālu. Aptauju anketas tika sagatavotas latviešu valodā un kaimiņvalstu respondentu to satura korektai uztverei tulkotas lietuviešu un igauņu valodās.

Plaša respondentu auditorija no Igaunijas, Latvijas un Lietuvas tiesībsargājošajām institūcijām no izglītības iestādēm tika piesaistīta ar mērķi iegūt iespējami plašu un daudzpusīgu informāciju par KVS funkcionēšanas un mācību procesa īstenošanas un nodrošināšanas kvalitātes aspektiem tiesībsargājošo institūciju darbinieku profesionālās sagatavošanas nozarē Baltijas valstu reģionā. Dati ir iegūti ar Latvijas, Lietuvas un Igaunijas attiecīgo tiesībsargājošo institūciju un to izglītības iestāžu vadītāju piekrišanu un atbalstu. Pēc anketu kvalitātes pārbaudes, lai novērstu nejausās un sistēmiskās reģistrācijas kļūdas, pētījuma datu kopu veidošanā izmantoti 1324 respondentu sniegtie vērtējumi (Raksti II, III, IV).

Saskaņā ar statistikas praksē noteiktiem izlašu apjomiem respondentu ģenerālajai kopai pētījuma galējais sērijveids (klasteru) izlases saturs nodrošināja pētījuma galarezultātu reprezentativitāti, jo pie pieļaujamās pētījuma kļūdas 5%

izlases apjoms virs 400 vienībām nodrošina pētījuma rezultātu reprezentatīvāti bezgalīgam ģenerālās kopas apjomam (Mārtinsons, Pipere, 2011).

Ekspertu intervijas

Lai noskaidrotu un analizētu uz praktisko pieredzi balstītus ekspertu viedokļus attiecībā uz tiesībsargājošo institūciju izglītības iestāžu KVS pamatresursu un to pamatelementu vērtējumu gradāciju mācību procesa kvalitātes nodrošināšanas kontekstā, pētījumā izmantota kvalitatīvā metode, kuras ietvaros ir iegūti un apstrādāti arī kvantitatīvie dati. Kā pētījuma instrumentārijs izmantota tiesībsargājošo institūciju un to izglītības iestāžu pārstāvju, kā ekspertu, strukturētā intervija.

Interviju datu fiksēšanai un turpmākajai analīzei pētījuma gaitā, pamatojoties uz amerikāņu matemātiķa profesora T.Saati izstrādāto hierarhiju analīzes metodi (Saaty, 1980), t.i. pāru salīdzināšanas metodi, tika sagatavoti trīs jautājumu bloki, kas pakārtoti pētījuma ietvaros izstrādātā KVS hierarhiju modeļa pamatresursu un pamatelementu kopas struktūrai (Raksti V, VIII). Pētījuma gaitā veiktas ekspertu strukturētā tipa intervijas personīgā veidā, to ietvaros arī apspriežot un izdiskutējot ar mācību procesa kvalitātes nodrošināšanas jautājumiem saistītās aktualitātes un problemātiku. Fiksējot uz praktisko pieredzi balstītus ekspertu viedokļus un vērtējumus, tika aizpildītas iepriekš sagatavotas pāru salīdzinājumu matricas (veidlapas) (Raksti VI, VII). Salīdzinot secīgi alternatīvās pa pāriem, eksperti izmantoja iepriekš noteiktu iespējamo vērtējumu deviņu punktu intensitātes skalu, kur aplēsēm ir šāda nozīme: *vienāda nozīme - 1; mērens pārākums - 3; ievērojams pārākums - 5; spēcīgs pārākums - 7; ļoti spēcīgs pārākums - 9*. Starpvērtējuma gadījumā var tikt piemērots pārskaitļa novērtējums: 2, 4, 6, 8 (piemēram, 4 – starp mērenu un ievērojamu pārākumu). Rezultātā tika iegūti nepieciešamie pētījuma dati un visiem izveidotās KVS hierarhiskā modeļa struktūras elementiem noteikta pētāmo alternatīvu relatīvā vērtība.

Intervijas aktivitātēs tika iesaistīti 20 informanti - četru kategoriju eksperti tiesībsargājošo institūciju darbinieku profesionālās sagatavošanas jautājumos:

- a) Pārstāvji no piecām Baltijas valstu izglītības iestādēm, kurās gatavo darbiniekus tiesībsargājošajām institūcijām (LR Valsts robežsardzes koledža, LR Valsts policijas koledža, Igaunijas Republikas Drošības zinātņu akadēmija (t.sk. Policijas un robežsardzes koledža), Lietuvas Republikas Mīkola Romera universitāte (Sabiedriskās drošības fakultāte, Kauņa), Lietuvas Republikas Iekšlietu ministrijas Robežsargu skola (Medininkai):
 - 1) kuri izglītības iestādes mērogā ir tiesīgi pieņemt stratēģiska līmeņa lēmumus;
 - 2) kuri izglītības iestādes mērogā ir tiesīgi pieņemt taktiska līmeņa lēmumus.
- b) Pārstāvji no Latvijas, Lietuvas un Igaunijas institūcijām, kuru vajadzībām augstākminētās izglītības iestādes apmāca un gatavo personālu:
- 3) kuri attiecīgās tiesībsargājošās valsts institūcijas mērogā ir tiesīgi pieņemt stratēģiska līmeņa lēmumus;

4) kuri attiecīgās tiesībsargājošās valsts institūcijas mērogā ir tiesīgi pieņemt taktiska līmeņa lēmumus (Raksti **VI**, **VII**).

Augstākminēto ekspertu tiesībsargājošo institūciju darbinieku sagatavošanas jautājumos kandidatūras tika atlasītas un rekrutētas pēc attiecīgo institūciju un izglītības iestāžu vadību rekomendācijas, vadoties no ekspertu kandidātu profesionālās kompetences un personīgās dienesta un darba pieredzes personāla profesionālās sagatavošanas jautājumos. Stratēģisko lēmumu pieņēmēju kategorijā kā informanti tika aptaujāti eksperti iestāžu vadītāju vietnieku vai departamentu vadītāju līmenī, bet taktisko lēmumu pieņēmēju kategorijā – iestāžu speciālisti, kuru amata pienākumi ir nepastarpināti saistīti ar personāla profesionālās sagatavošanas un to kvalitātes jautājumiem (Raksti **VI**, **VII**). Atlasot ekspertus tika nodrošināta maksimāli iespējama proporcionalitātes ievērošana starp visām četrām ekspertu kategorijām un to valstisko piederību (skat. tabulu 2.1.) (Raksts **VIII**).

2.1. tabula (Raksts **VIII**)

Intervijas informantu sadalījums kategoriju un valstiskas piederības griezumā

Intervijas informantu kategorijas						
Pēc valstiskās piederības	Pēc ekspertu lēmumu statusa līmeņa			Pēc ekspertu institucionālās piederības		
	Stratēģiskais	Taktiskais	Kopā	Tiesībsargājošā institūcija	Izglītības iestāde	Kopā
Latvija	4	4	8	3	5	8
Lietuva	3	3	6	2	4	6
Igaunija	3	3	6	3	3	6
Kopā:	10	10	20	8	12	20

Pirms aptauju un interviju veikšanas aptauju anketas un intervijas tika pilotētas visu attiecīgo respondentu kategoriju un ekspertu pārstāvju vidū. Pilotēšanas procesa rezultātā aptauju anketas un intervijas jautājumi tika pilnveidoti.

B. Sintēzes un modelēšanas metodes

Balstoties uz tematam saistošo ES un LR politikas dokumentu, likumdošanas un pārvaldes institūciju normatīvo aktu, kā arī zinātniskās literatūras (publikāciju un teoriju) izglītības kvalitātes un KVS aspektu darbības jomā teorētiskās analīzes rezultātiem pētījumā veikta jēdzienu konstruktīvā sintēze.

Veicot iegūto empīrisko datu teorētisko sintēzi pētījumā formulēti atzinumi un secinājumi attiecībā uz robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības aspektiem.

Promocijas darba mērķa sasniegšanai, adaptējot hierarhiju analīzes metodi KVS pamatresursu un to pamatelementu vērtēšanai atbilstoši kritērijam “Ietekme uz mācību procesa kvalitāti”, pētījumā veikta KVS hierarhiju struktūrshēmas deduktīvā modelēšana, kā arī sniegts izstrādātā modeļa KVS izveides pamatprincipu

noteikšanai praktiskās pielietojšanas procesa tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs metodikas sintēzes apraksts.

Balstoties uz promocijas darbā izdarītiem galvenajiem atzinumiem un secinājumiem pētījumā formulētas konstatētās pamatproblēmas un izstrādātas rekomendācijas atbildīgajām institūcijām pasākumu veikšanai tiesībsargājošo institūciju darbinieku profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības aspektu pilnveidošanai.

C. Datu apstrādes metodes

Iegūto pirmatnējo datu apstrāde un analīze veikta, izmantojot aprakstošās statistikas, korelācijas, faktoru analīzes metodes un amerikāņu matemātiķa profesora T. Saati izstrādāto hierarhiju analīzes metodi, t.i. pāru salīdzināšanas metodi (Saati, 1980, 2008) un tās piemērošanas pieredzi izglītības vadības aspektu kvalitātes novērtēšanai (Raharjo, Xie, Goh & Brombacher, 2007; Цибизова & Карпунин, 2015). Respondentu izlašu vērtējumu rādītāju atšķirību statistiskais būtiskums tika pārbaudīts un apstiprināts ar vienfaktora dispersijas analīzi (jeb ANOVA - Analysis of Variance), kuras rezultātā tika noteikts faktora kritērija statistiskā nozīmīguma līmenis, kas apliecināja iegūto datu ticamību attiecībā uz visām respondentu kopām.

Anketu adaptācija ietvēra faktoru struktūras un skalu iekšējās saskaņotības analīzi. Skalu iekšējā saskaņotība tika novērtēta, aprēķinot Kronbaha alfas koeficientu.

Lai veiktu datu statistisko analīzi un prezentētu iegūtos rezultātus, pētījumā izmantota "SPSS for Windows 23.0 Version" programmatūras pakete.

Izmantoto pētījumu metožu pielietojšanas detalizētāks apraksts sniegts katrā no rakstiem atbilstoši publikācijas temata un satura specifikai.

2.3. Pētījuma rezultātu analīze un interpretācija

Raksts (I)

Rakstā (I) tiek pētīti un analizēti robežsargu profesionālās sagatavošanas sistēmas aspekti izglītības kvalitātes vadības teoriju kontekstā. Raksturojot aktuālo situāciju ES robežu drošības un migrācijās problemātikas griezumā, tiek analizētas prasības robežsargu profesionālajai sagatavotībai un izglītības procesa kvalitātes nodrošināšanas aspektiem notiekošo ģeopolitisko pārmaiņu apstākļos, kā arī tiek izvirzīti priekšlikumi turpmākajai rīcībai, kas ES vadošajām institūcijām un attiecīgajām izglītības iestādēm būtu aktuāli vienotu robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitātes līmeņa standartu noteikšanai un sasniegšanai.

Veicot jēdziena 'kvalitāte' definīcijas izpēti un teorētisko sintēzi, kā arī ņemot vērā robežsargu izglītības procesam izvirzīto uzdevumu svarīgumu valsts un sabiedrības drošībai, pētījuma gaitā ir secināts, ka profesionālās izglītības kvalitāte ir mērāma pēc tā, kādā apjomā ir sasniegti izglītības mērķi, uzdevumi un izpildītas prasības. Vadoties no augstākminētā, konstatēts, ka profesionālās izglītības kvalitāte

ir uzskatāma par nodrošinātu pie šādiem nosacījumiem: a) sasniegti izglītības mērķi un uzdevumi, b) izpildītas noteiktās prasības.

Savukārt, 'kvalitātes uzlabošana' ir definējama kā atbilstoša prasībām produkta vai pakalpojuma uzlabošana un attīstība. No minētajiem apsvērumiem tiek secināts, ka rezultāta kvalitāte ir prioritāra kā robežsargu, tā arī citu tiesībsargājošo institūciju darbinieku profesionālās izglītības procesā, ņemot vērā, ka tā mērķis ir veidot nākamajos darbiniekos atbilstošu profesionālo rīcībspēju.

Ar kvalitātes vadības un profesionālās sagatavošanas procesiem saistīto teoriju un normatīvās bāzes analīzes rezultātā balstoties uz personīgo ilggadējo pieredzi robežsargu praktiskajā profesionālajā sagatavošanā, rakstā tiek atspoguļots autoru izstrādāts robežsargu profesionālās sagatavošanas būtības un satura skaidrojums.

Rakstā (**I**) tiek definēts, ka personāla profesionālā sagatavošana sevī iekļauj institūcijas darbinieku atlasī, pieņemšanu dienestā (darbā), profesionālo apmācību (t.sk. sākumapmācību darba vietā, nosūtīšanu nepieciešamās profesionālās izglītības iegūšanai, profesionālās kvalifikācijas celšanas (tālākapmācības) organizēšanu un kontroli, zināšanu un iemaņu atbilstības novērtēšanu), kā arī profesionālās attīstības motivēšanu, izaugsmes un karjeras vadīšanu. Personāla profesionālā sagatavošana pēc būtības ir pilnvērtīga un nozīmīgākā organizācijas personālpolitikas sadaļa.

Analizējot Eiropas Komisijas un FRONTEX paveikto un veicamo, strādājot pie vienotiem un obligātiem apmācību moduļiem, kas integrējami robežsargu izglītības programmās visās Eiropas Savienības valstīs, tiek konstatēts, ka veicamās aktivitātes veido pamatu iepriekš definēta mērķa – pēc unificētiem standartiem apmācīta, zināšanu un iemaņu vienotām prasībām atbilstoša robežsarga sagatavošana – sasniegšanai, bet veiktie pasākumi vēl nav visaptveroši un pietiekami. Argumentācija šādai nostājai balstās uz secinājumiem, ka kvalifikācijas līmeņu gradācija un atsevišķu moduļu paraugprogrammu izstrādāšana atšķirīgu robežsargu profesionālās sagatavošanas sistēmu dalībvalstīs esamības apstākļos nenodrošina vienotu mācību procesa un rezultātu kvalitātes novērtēšanas indikatoru esamību un līdz ar to nepieciešamo iegūto zināšanu un prasmju kvalitātes standartizāciju. Tiek secināts, ka, lai ES valstu robežsargi varētu sekmīgi realizēt kopējos mērķus un uzdevumus, būtu jābūt vienotām prasībām un attiecīgi maksimāli vienotai 'produkta' kvalitātei, t.i. – dalībvalstu robežkontroles institūciju darbinieku profesionālās sagatavošanas kvalitātei.

Pamatojoties uz kvalitātes vadības teoriju analīzi un pētāmo aspektu saistībā ar robežsargu profesionālās sagatavošanas procesa un rezultātu kvalitātes standartizāciju izvērtējumu, ir izvirzīti priekšlikumi par pasākumu veikšanu robežkontroles institūciju personāla profesionālās sagatavošanas kvalitātes nodrošināšanas mehānismu pilnveidošanai:

A. Globālā, ES (FRONTEX) līmenī

- Turpināt kopēju principu prasību izstrādi ES robežsargu profesionālajai sagatavošanai (perspektīvā tam būtu jāvainagojas ar vienotas metodikas izstrādi profesionālās sagatavošanas kvalitātes paaugstināšanai);
- Izstrādāt vienotus robežsargu profesionālās izglītības kvalitātes indikatorus;

- Veikt robežsargu izglītības sistēmu kvalitātes monitoringu, izmantojot vienotus standartus un vērtēšanas kritērijus.

B. Lokālā, robežsargu izglītības iestāžu līmeni

- Nodrošināt pasākumu veikšanu ar mērķi panākt kvalitatīvu izglītības procesa organizācijas līmeni, praktisko norisi un sagatavot personālu robežkontroles institūcijām atbilstoši noteiktajām prasībām un kritērijiem;
- Nodrošināt nepieciešamos pasākumus kvalitātes iekšējās kontroles un nodrošināšanas sistēmas izveidošanai un (vai) pilnveidošanai.

Rakstā tiek secināts un uzsvērts – lai uzlabotu profesionālās sagatavošanas kvalitāti un efektivitāti, būtiski ir uzlabot arī profesionālās izglītības iestāžu pārvaldību un izstrādāt efektīvas kvalitātes vadības sistēmas.

Pamatojoties uz visu ieinteresēto pušu (izglītības iestāžu izglītojamie, absolventi, pasniedzēji, administrācija, darba devēju pārstāvji) praktisko pieredzi balstītiem viedokļiem, rakstos (II), (III) un (IV) atspoguļota veikta pētījuma par faktisko stāvokli un iespējamo problemātikas esamību attiecībā uz profesionālās sagatavošanas mācību procesa nodrošināšanas un praktiskās norises kvalitātes vadības aspektiem pētījumā iekļautajās Baltijas valstu tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs gaita un rezultāti. Iegūtie konsolidētie pētījuma dati tiek analizēti triju raksturīgāko identificēto pētāmās parādības - mācību procesa kvalitātes aspekti - faktoru griezumā.

Raksts (II)

Analizējot mācību procesa plānošanas, organizēšanas un īstenošanas kvalitātes ietekmes uz izglītības rezultātu kvalitāti teorētiskos aspektus, rakstā (II) tiek secināts, ka:

- a) mācību procesa kvalitāte ir tas faktors, kas tieši ietekmē izglītības iestādes absolventa kā profesionāļa sagatavotības līmeni;
- b) lai izglītības iestāde nodrošinātu atbilstošu speciālistu sagatavošanas kvalitāti, ir nepieciešams sasniegt augstu mācību procesa kvalitāti.

Vadoties no apsvēruma, ka izglītības kvalitāti raksturo mācību procesa apstākļu, īstenošanas un rezultātu kopums un to vispusīgs novērtējums, izdarīts secinājums, ka mācību procesa plānošanas, organizācijas un īstenošanas kvalitātes aspekti ir vērtējami, izmantojot korelāciju starp visu mācību procesa dalībnieku (izglītības iestāžu izglītojamie, absolventi, pasniedzēji, administrācija, darba devēju pārstāvji) vajadzībām un viedokļiem.

Pētījuma ietvaros faktoru analīze, kas tika veikta izpētot definēto indikatoru kopu un aptaujas gaitā iegūtos datus, ļāva identificēt apskatāmās parādības četru faktoru struktūru. Rakstā atreferētajā pētījumā tiek analizēts viens no četriem identificētiem faktoriem – “Mācību procesa plānošanas, organizēšanas un īstenošanas kvalitātes aspekti”, kas iekļāva sevī vislielāko indikatoru skaitu – 12, kuru aprēķinātā faktoru slodze ir diapazonā no 0,407 līdz 0,685. Pētāmā faktora analizējamo indikatoru kopa sniedza relatīvi aptverošu priekšstatu par mācību

procesa plānošanas, organizēšanas un īstenošanas kvalitāti tiesībsargājošo institūciju darbinieku profesionālās izglītības un apmācības jomā Baltijas valstīs un atspoguļo dažādu mācību procesa dalībnieku grupu atzinumus kā kopējo vidējo rādītāju, tā arī noteikto vērtējamo indikatoru griezumā.

Pētījuma empīriskās daļas rezultāti liecina, ka līdzšinējās pieejas tiesībsargājošo institūciju darbinieku profesionālās izglītības un apmācības jomas administrēšanā, kā arī pastāvošās KVS nav pietiekami efektīvas, par ko liecina ievērojamas disonanses mācību procesa dalībnieku novērtējumos un kolīzijas pētāmo kvalitātes aspektu novērtējumā izglītības iestāžu darbinieku un izglītības 'pakalpojuma' saņēmēju (izglītojamo, absolventu, darba devēju) atziņās. Piemēram, par to liecina tas, ka viskritiskāk (rādītājs - 3,43, pēc 5 punktu vērtējumu skalas) mācību procesa plānošanas, organizēšanas un īstenošanas kvalitāti izglītības iestādēs vērtē darba devēju pārstāvji, tas ir, iestāžu, kurās nonāk turpmākajam dienestam izglītības iestāžu absolventi, struktūrvienību vadītāji un to vietnieki. Arī pašu absolventu vidējais atzinums, vērtējot izglītības procesa administrēšanas kvalitātes aspektus no jau iegūtās praktiskā dienesta pieredzes skatupunkta, ir visnotaļ kritisks – ievērojami zemāks par rādītāju 4,00, tas ir - 3,58. Savukārt, darba devēju un absolventu relatīvi kritisko atzinumu kontekstā pasniedzēju relatīvi augstāks vērtējums (4,08) var būt traktējams kā zināmas profesionālās pašapmierinātības izpausmes rādītājs.

Rakstā akcentēts, ka īpašas bažas un nepieciešamību vērst Baltijas valstu tiesībsargājošo institūciju vadības uzmanību KVS darbībai attiecīgās nozares izglītības iestādēs izraisa ar praktisko dienestu saistīto respondentu (darba devēju pārstāvji, absolventi un izglītojamie ar dienesta pieredzi) izteikti zemāks viena no svarīgākajiem un profesionālās izglītības un apmācības jomā ieguldīto resursu efektivitāti noteicošajiem indikatoriem - "Izglītības iestādes mācību programmu un kursu atbilstība praktiskā dienesta (darba) vajadzībām un aktualitātēm" – novērtējums. Situācijas problemātiskumu kāpina programmu izstrādātāju un realizētāju, t.i. izglītības iestāžu pasniedzēju un administrācijas pārstāvju, relatīvi pašapmierinošs, ar zemu paškritikas līmeni, augstāk minētā indikatora novērtējums.

Kā lietderīga un aktuāla ir novērtēta nepieciešamība turpināt iegūto datu analīzi un veikt papildus pētījumu mācību procesa plānošanas, organizēšanas un īstenošanas kvalitātes aspektu un ar tiem saistītās problemātikas detalizētai izziņai ar mērķi atrast cēloņus un iemeslus izglītības iestāžu sniegtā pakalpojuma kvalitātes nepietiekamībai patērētāju vērtējumā.

Raksts (III)

Savukārt, raksts (III) ir veltīts mācību procesa nodrošināšanas un norises kvalitātes monitoringa, kā KVS iekšējās kontroles elementa, pasākumu praktiskās īstenošanas aspektiem tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs.

Atsaucoties uz teorētiskajām atziņām, ir konstatēts, ka sistēmisks kvalitātes monitorings mūsdienās tiek uzskatīts par pilnvērtīgā mācību procesa svarīgu un neatņemamu sastāvdaļu un ir spējīgs kļūt par efektīvu līdzekli un kompleksu

instrumentu mācību procesa kvalitātes vadībā izglītības iestādēs pie nosacījuma, ka tas tiek plānots un īstenots kā vienots, regulārs pasākumu kopums un ir uzskatāms par līdzekli, ar kura palīdzību var uzraudzīt un vērtēt izglītības iestādes mācību procesa norises un rezultātu kvalitātes aspektus un nodrošināt sistēmiski funkcionējošu atgriezenisko saiti aktuālās informācijas saņemšanai no visiem ieinteresētajiem mācību procesa dalībniekiem.

Rakstā atreferētajā pētījuma daļā tiek analizēts viens no faktoranalīzes ietvaros identificētiem četriem faktoriem – “Mācību procesa īstenošanas un nodrošināšanas kvalitātes monitoringa aspekti”. Analizējamajā faktorā iekļauto indikatoru aprēķinātā faktoru slodze ir diapazonā no 0,407 līdz 0,766. Respondentu izlašu vērtējumu rādītāju atšķirību statistiskais būtiskums tika pārbaudīts un apstiprināts ar vienfaktora dispersijas analīzi (jeb ANOVA - Analysis of Variance), kuras rezultātā tika noteikts faktora kritērija statistiskā nozīmīguma līmenis ($\text{Sig.}=0,004$), kas apliecināja iegūto datu ticamību attiecībā arī uz visām respondentu kopām.

Neskatoties uz samērā līdzīgiem, mēreniem vidējiem rādītājiem, veicot iegūto datu analīzi atsevišķu indikatoru griezumos ir konstatētas relatīvi nozīmīgas atšķirības vērtējumos, kas ļāva fiksēt iespējamus problēmjautājumus KVS iekšējās kontroles jomas instrumentārijā. Savukārt, pētījuma rezultātu analīze respondentu datu un atsevišķu indikatoru griezumā deva plašu informācijas klāstu, kas ļauj KVS darbības ietvaros novērtēt mācību procesa nodrošināšanas un norises kvalitātes monitoringa pasākumu sistēmiskumu tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs.

Respondentu sniegto novērtējumu rādītāju analīzes rezultāti liecina, ka tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs atsevišķos aspektos pastāv izteikti atšķirīga pieeja KVS darbības organizācijā iekšējās kontroles elementu, t.sk., mācību procesa kvalitātes monitoringa, funkcionēšanas jomā.

Secināts, ka līdzšinējās pieejas tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs KVS monitoringa pasākumu administrēšanā attiecībā uz personāla profesionālās sagatavošanas mācību procesa nodrošināšanas un praktiskās norises kvalitāti nav bijušas pilnvērtīgi efektīvas, par ko liecina zināmas, atsevišķos indikatoros nozīmīgas, disonanses mācību procesa dalībnieku attiecīgo aspektu novērtējumos.

Raksts (IV)

Atsaucoties uz kvalitātes kontroles mehānismu nozīmi mācību procesa kvalitātes nodrošināšanā un novērtēšanā un pētot iekšējās kontroles pasākumu kā mācību procesa īstenošanas un nodrošināšanas kvalitātes veicinošo elementu lietderību un efektivitāti, rakstā (IV) tiek izvērtēta pielietojamo IKS organizatorisko un administratīvo pasākumu praktiskā atdeve, t.i. ietekme uz mācību procesa kvalitāti pētījumā iekļautajās tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs.

Pētījumā definēto un novērtēto bipolārajās skalās indikatoru kopas faktoru analīze ļāva identificēt apskatāmās parādības četru faktoru struktūru. Rakstā tiek analizēts viens no četriem identificētajiem faktoriem – “IKS organizatorisko un administratīvo pasākumu novērtējums”, kas iekļāva sevī vislielāko indikatoru skaitu

– deviņi. Analizējamajā faktorā iekļauto indikatoru faktoru aprēķinātā slodze ir diapazonā no 0,391 līdz 0,751.

Pētījuma datu apkopošanas un analīzes rezultātā tika iegūta plaša informācija, kas pētāmā faktora analizējamo indikatoru griezumā sniedza detalizētu redzējumu par IKS organizatorisko un administratīvo pasākumu ietekmi uz mācību procesa kvalitāti pētījumā iekļautajās tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs un atspoguļo dažādu mācību procesa dalībnieku grupu atzinumus gan kopējo vidējo rādītāju, gan arī noteikto vērtējamo indikatoru griezumā.

Pētījuma dalībnieku lielākās daļas pozitīvais vērtējums attiecībā uz izglītības iestāžu IKS ietvaros veicamo pasākumu ietekmes uz mācību procesa vides un norises kvalitāti apstiprina teorētiskās atziņas par mācību procesa un izglītības kvalitātes kopumā korelāciju ar izglītības iestāžu IKS darbības efektivitāti. Disonansē ar augstākminēto iegūtie rādītāji liecina, ka pētījumā iekļautajās tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs IKS struktūra un saturs nav pietiekami kvalitatīvi izstrādāti pēc sistēmiskiem un efektivitāti nodrošinošiem principiem, vai nu šo sistēmu praktiskā darbība nenodrošina sabalansēti kvalitatīvu mācību procesa vidi un norisi. Piemēram, pētījuma rezultāti liecina, ka pēc 21,7% pasniedzēju vērtējumiem tiesībsargājošo institūciju izglītības iestāžu IKS darbībā ir nepieciešami uzlabojumi un pilnveidojumi ar mērķi nodrošināt pozitīvu ietekmi uz mācību procesa vidi un norisi. Analogisks redzējums piemīt arī praktiski katram sestajam no pārējo respondentu kategoriju (izglītojamie, absolventi, darba devēju pārstāvji) pētījuma dalībniekiem.

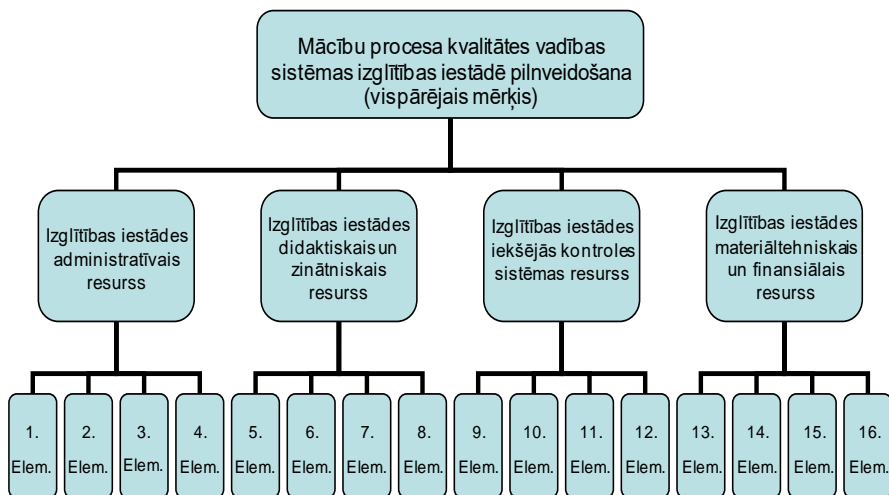
Raksts (V)

Pamatojoties uz autora praktiskās pieredzes atziņām, KVS tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs Baltijā, t.sk. Latvijā, un lielākā mērā tajās, kuras atrodas tiešās valsts pārvaldes hierarhiskajā struktūrā, zinātniski pamatotu kritēriju KVS izveides pamatprincipu noteikšanas un izvēles izdarīšanai neesamības apstākļos piemēro pārsvarā uz subjektīvi pamatotiem un administratīviem vai politiskiem lēmumiem balstītus KVS izveides pamatprincipus un metodes. Līdz ar to pastāv riski, ka netiek realizēta sistēmiski sabalansēta mācību procesa kvalitātes vadības politika un KVS funkcionalitāti nodrošinošie pasākumi kopumā nav pilnvērtīgi efektīvi. Lai rastu zinātnisku pamatu izvairīties no uz subjektīviem pamatojumiem un administratīviem vai politiskiem lēmumiem balstītiem risinājumiem KVS izveides pamatprincipu noteikšanai un izvēlei, rakstā (V) sniegts modeļa KVS izveides pamatprincipu noteikšanai tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs nepieciešamības teorētiskais pamatojums un izstrādes procesa apraksts, kā arī atspoguļota metodika tā praktiskajai pielietošanai vērtējot KVS pamatresursus un pamatelementus atbilstoši kritērijam “Ietekme uz mācību procesa kvalitāti”.

Veicot teoriju, kā arī starptautiskās un nacionālās normatīvās bāzes izpēti un analīzi attiecībā uz profesionālās izglītības kvalitātes nodrošināšanu, un ņemot vērā to, ka tiesībsargājošo institūciju izglītības iestāžu darbības mērķis ir nodrošināt savas kompetences ietvaros valsts drošības stratēģisko un operatīvo mērķu sasniegšanu,

pētījumā tiek konstatēts, ka ir nepieciešama sistēmiskas, zinātniski pamatotas pieejas piemērošana izglītības pakalpojumu kvalitātes nodrošināšanai šā profila izglītības iestādēs. Pamatojoties uz augstākminētajiem apsvērumiem secināts, ka pastāv praktiskā aktualitāte izstrādāt teorētiskās un pētnieciski pamatotas pieejas un risinājumus tiesībsargājošo institūciju izglītības iestāžu KVS izveidošanas pamatprincipu zinātniski pamatotai noteikšanai un izvēlei.

Modelis KVS izveides pamatprincipu noteikšanai tika veidots ar priekšnosacījumu, ka hierarhiju struktūrshēmā iekļauto KVS pamatresursu un pamatelementu mijiedarbība tiek vērtēta atbilstoši kritērijam “Ietekme uz mācību procesa kvalitāti” un ka modeļa izmantošanas procesā iegūtos datus būs iespējams vērtēt un analizēt ar hierarhiju analīzes metodi.

2.1. att. **Kvalitātes vadības sistēmas hierarhiju struktūrshēma (Raksts V)**

Izveidotās KVS hierarhiju struktūras ietvaros noteikti un definēti: vispārējais mērķis, izglītības iestādes KVS (uz mācību procesu orientētās) četri pamatresursi (kā kritēriji) un četri pamatelementi (kā apakškritēriji) katrā no pamatresursiem, kas reprezentē attiecīgā KVS pamatresursa visu elementu kopu (skat. 2.1. attēlu).

Šāda KVS hierarhiju struktūra – četri kritēriji un sešpadsmit apakškritēriji - ir noteikta lai nodrošinātu iespēju iegūto datu analīzei izmantot hierarhiju analīzes (pāru salīdzināšanas) metodi un izstrādātā KVS hierarhiju modeļa praktiskās izmantošanas samērīgu administratīvo resursu patēriņu (aprēķināts, ka viena eksperta iesaiste intervēšanas pasākumā pie šāda modeļa konfigurācijas aizņems no 30 līdz 45 minūtēm).

KVS struktūra, saturs un darbības principi gan jau izstrādātājās un funkcionējošās KVS, gan zinātniskos darbos tiek definēti daudzveidīgi un atšķirīgi.

Līdz ar to KVS pamatresursu un pamatelementu kopa veidojamajā KVS hierarhiju modeļa ietvaros atlasīta un komplektēta pamatojoties uz starptautiski atzīto (ISO, CAF, EFQM, TQM), t.sk. izmantojamo izglītības sfērā, KVS komponentu (elementu, kritēriju un apakškritēriju) analīzi un izvērtēšanu attiecībā uz piemērotību tiesībsargājošo institūciju izglītības iestāžu specifikai un prioritātēm.

Izglītības iestāžu KVS izveides pamatprincipu variantu alternatīvas tika formulētas trijās versijās:

1. Izglītības iestādes patstāvīgi, administratīvi neatkarīgi izveidota KVS;

2. Ārpalpojuma ietvaros izveidota KVS (piemēram, izmantojot ISO sēriju standartus vai citus);

3. Augstākstāvošu valsts institūciju noteiktā KVS (piemēram, pēc valdības, attiecīgas ministrijas vai hierarhiski augstākas valsts pārvaldes iestādes noteiktiem nosacījumiem izveidota KVS vai tās elementi - struktūra, saturs, procesi).

Lai īstenotu izstrādātā KVS hierarhiju modeļa praktisko izmantošanu aktuālo efektīvāko KVS izveides pamatprincipu noteikšanai, konkrētajā izglītības iestādē, tiesībsargājošajā institūcijā vai valsts (reģiona) mērogā ir organizējamās un veicamas attiecīgās nozares ekspertu strukturētās intervijas.

Intervijas jautājumi grupējami trijos blokos:

1. Izglītības iestādes KVS pamatresursu kā kritēriju novērtēšana pēc svarīguma pakāpes, efektivitātes un ietekmes uz mācību procesa kvalitāti;

2. KVS pamatelementu kā apakškritēriju novērtējums pēc svarīguma pakāpes, efektivitātes un ietekmes uz mācību procesa kvalitāti izglītības iestādē attiecīgā KVS pamatresursa ietvaros;

3. KVS izveides pamatprincipu kā alternatīvu izvērtējums pēc pozitīvākās ietekmes pakāpes uz KVS pamatelementiem kvalitatīva mācību procesa nodrošināšanas kontekstā.

Intervijas gaitā, apspriežot un izdiskutējot intervijas jautājumos skarto problemātiku, pamatojoties uz praktisko pieredzi balstītiem ekspertu viedokļiem un vērtējumiem, vadoties pēc amerikāņu matemātiķa profesora T.Saati hierarhiju analīzes metodes (Saati, 1980), tiek veikta katrā KVS hierarhiju struktūras kritēriju un apakškritēriju līmenī savstarpējo elementu pāru salīdzināšana ietekmes uz mācību procesa kvalitāti kontekstā, kā rezultātā tiek iegūti pētījuma dati un fiksēti iepriekš sagatavotās intervijas pāra salīdzinājumu matricās.

Salīdzinot secīgi alternatīvas pa pāriem ir izmantojama T.Saati metodes deviņu punktu intensitātes skala, kā rezultātā visiem izveidotajā KVS hierarhiju modeļa struktūrā iekļautiem KVS pamatresursiem un pamatelementiem tiek noteikta relatīvā vērtība. Datu analīzes beigu posmā tiek aprēķināti kombinētie vērtību koeficienti un noteiktas labākās no alternatīvām.

Modeļa praktiskās piemērošanas ietvaros hierarhiju analīzes metode pielietojama saskaņā ar šādu rīcības kārtību:

- definētās problēmas strukturēšana hierarhiskās struktūras veidā;
- kritēriju prioritāšu noteikšana un katras alternatīvas novērtējums pēc kritērijiem;

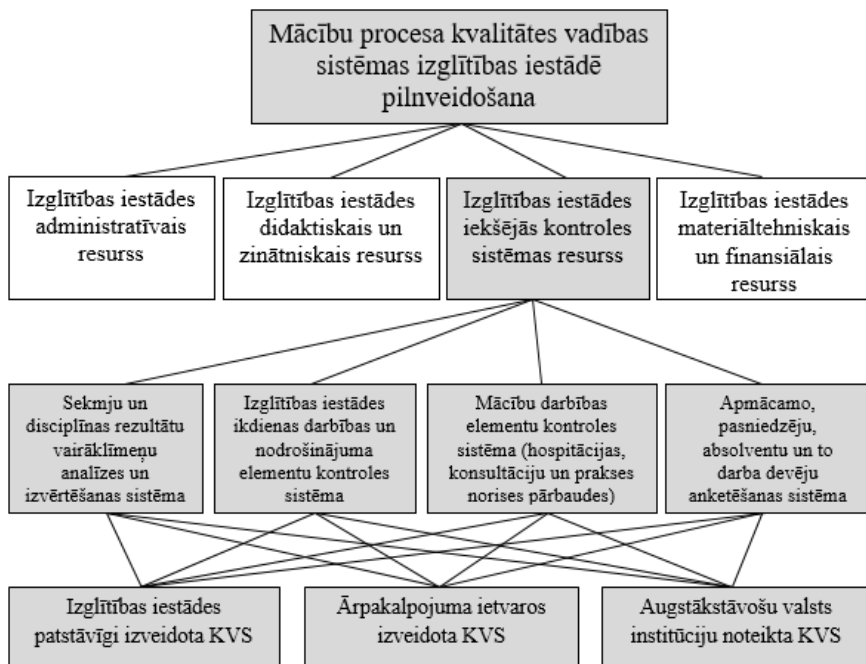
- katra līmeņa elementu vērtību koeficientu noteikšana;
- kombinētā vērtības koeficienta aprēķins un labākās alternatīvas noteikšana (Saaty, 2008).

Pētījuma ietvaros veiktā pētnieciskā instrumentārija izstrāde KVS hierarhiju struktūrshēmas izveidošanai, KVS pamatresursu un pamatelementu novērtēšanai atbilstoši ietekmei uz mācību procesa kvalitāti un zinātniski pamatotas alternatīvas izvēlei dod teorētisku un praktisku iespēju tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēm izmantot izstrādāto KVS hierarhiju modeli objektīvai un pamatotai KVS izveides aktuālo efektīvāko pamatprincipu noteikšanai un izvēlei. Izveidotais hierarhiju modelis KVS izveides pamatprincipu noteikšanai pie objektīvas nepieciešamības, ievērojot īpašu izglītības iestādes specifiku ir pilnveidojams, attiecīgi aizvietojot noteiktus apakškritērijus, un līdz ar to konceptuāli ir izmantojams arī citās izglītības nozarēs.

Raksts (VI)

Lai noteiktu aktuālos efektīvākos izglītības iestādes KVS izveides pamatprincipus attiecībā uz vienu no KVS pamatresursiem - izglītības iestādes iekšējās kontroles resursu, KVS hierarhiju modeļa aprobācijas ietvaros (sk. 2.2. attēlu), rakstā (VI) tiek atspoguļoti un analizēti pētījuma rezultāti, kas iegūti, veicot Baltijas valstu divdesmit ekspertu robežsargu un policijas darbinieku profesionālās sagatavošanas jomā intervēšanu un izvērtējot KVS pamatresursus un pamatelementus atbilstoši kritērijam “Ietekme uz mācību procesa kvalitāti”.

Pēc pāru salīdzināšanas matricu aizpildīšanas (atbilstoši katra eksperta pozicionētajam individuālajam vērtējumam intervijas laikā) un intervēšanas datu apstrādes tika aprēķināti kritēriju (izglītības iestādes KVS pamatresursu) un apakškritēriju (KVS pamatelementu) vērtību koeficienti. Iegūto aprēķinu rezultāti nosaka vērtību koeficientus, kas nodrošina rādītāju noteikšanu ieguldījumam vispārējā mērķa sasniegšanā.

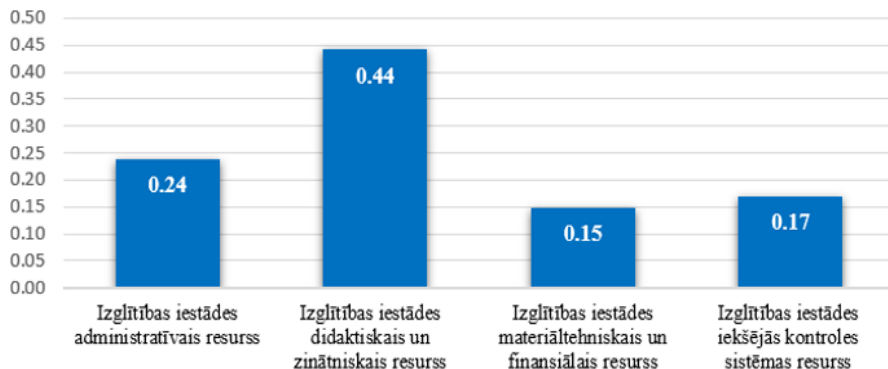

2.2. att. KVS hierarhiju modeļa aprobācijas attiecībā uz IKS resursu shēma (Raksts VI)

Aprēķinu rezultātā augstāks kopējais ekspertu vērtējums (0,44) pēc svarīguma pakāpes, efektivitātes un ietekmes uz mācību procesa kvalitāti izglītības iestādē konstatēts izglītības iestādes didaktiskajam un zinātniskajam resursam (sk. 2.3. attēlu). IKS resursa kritērijs aprēķina rezultātā ieguvis trešo pēc gradācijas vērtējumu (0,17), kas zināmā mērā apliecina teorētisku un praktiskās pieredzes atziņas par iekšējās kontroles lomas kvalitatīva mācību procesa nodrošināšanā pienācīgu nenovērtēšanu izglītības iestādēs.

Analizējot apkopotos ekspertu vērtējumus un veicot aprēķinus labākās pētījuma alternatīvas noteikšanai, secināts, ka visas četras informantu kategorijas novērtēja kā visatbilstošāko pamatprincipu, vadoties pēc kura izglītības iestāde, kas nodrošina darbinieku tiesībsargājošo iestāžu vajadzībām profesionālo izglītību un apmācību, izstrādā KVS patstāvīgi, neatkarīgi no kāda ārējas ietekmes faktora. Izdarītā secinājuma augsto validitāti apliecina informantu kategorijas ar visaugstāko personāla vadības menedžmenta kapacitāti – ekspertu, kas pārstāv institūcijas, kuru vajadzībām izglītības iestādēs tiek sagatavots personāls un kuri ir tiesīgi pieņemt stratēģiska līmeņa lēmumus – akceptējošs viedoklis par izglītības iestāžu

kompetences pašpietiekamību kvalitātes politikas noteikšanā attiecībā uz KVS izveidi. Identiski vērtējuma rezultāti konstatēti analizējot informantu atziņas arī valstiskās piederības griezumā. Latvijas ekspertu viedoklis ir viskategoriskākais, kas, visticamāk, ir saistīts ar Latvijā nereti īstenojamo, neviennozīmīgi vērtējamo praksi, kad iepriekš normatīvajos aktos noteiktā izglītības iestāžu autonomija atsevišķās kompetences sfērās tiek neievērota vai mazināta, balstoties uz politiskās vai administratīvās varas apsvērumiem, kas ne vienmēr ir pamatoti ar zinātniskiem pētījumiem vai praktisko lietderību perspektīvā.

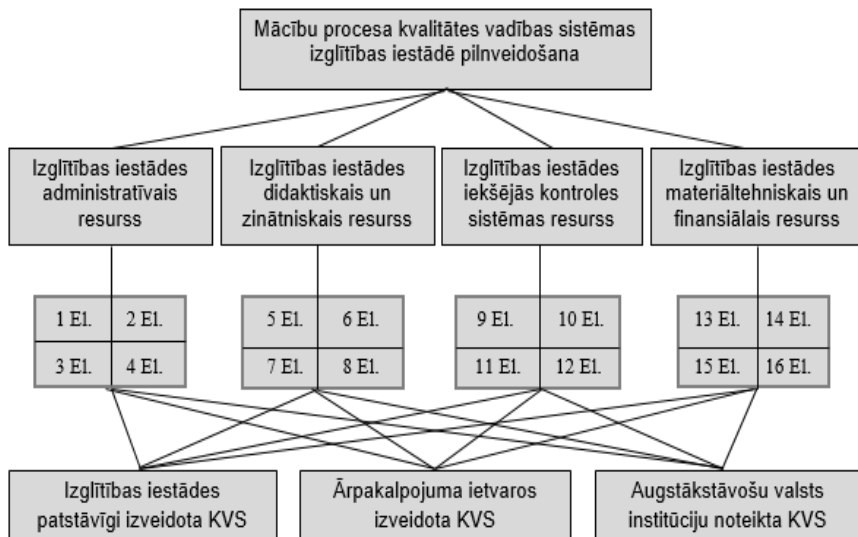
2.3. att. Mācību procesa KVS pamatresursu kopvērtējums (Raksts VI)

Kauzālā sakarībā arī kopējais ekspertu atzinumu aprēķins apliecina izglītības iestādēs patstāvīgi un neatkarīgi izveidotas KVS, kā alternatīvas, relatīvi izteikti augstāku prognozējamās efektivitātes vērtējumu attiecībā uz IKS resursa funkcionalitāti, kas ir izskaidrojams ar izveidotās KVS paredzamo sākotnējo piemērotību tieši konkrētās izglītības iestādes specifikai un prognozējamām pilnveidošanas fleksibilitātes iespējām.

Analizējot ekspertu vērtējuma kopsavilkumu secināms, ka, izvēloties alternatīvu, kura paredz pamatprincipu patstāvīgi un neatkarīgi izveidot izglītības iestādes KVS, pozitīvākā ietekme ir prognozējama attiecībā uz trim no četriem IKS pamatelementiem. Vienīgi attiecībā uz izglītojamos, pasniedzējus, absolventus un to darba devējus aptverošo anketēšanas sistēmu nedaudz pozitīvākas ietekmes efekts ir sagaidāms, pieturoties pie pamatprincipa veidot izglītības iestādes KVS ārpalpojuma ietvaros. Augstāk minētā ekspertu izvēle varētu būt skaidrojama ar apsvērumu, ka izglītības iestāžu patstāvīgi izveidotajai anketēšanas sistēmai nebūs pietiekama administratīvā svara lai panāktu optimālu atsaucību tiesībsargājošo iestāžu struktūrvienībās un personāla vidū, savukārt, augstākstāvošu valsts institūciju izstrādātās KVS ietvaros anketēšanas sistēmai varētu pietrūkt izstrādes metodiskās pieredzes un pilnveidošanas iespēju fleksibilitātes.

Raksts (VII)

Izmantojot iepriekš izstrādāto KVS hierarhiju modeli un pāru salīdzināšanas (hierarhiju analīzes) metodi, rakstā (VII) tiek pētīta tiesībsargājošo institūciju izglītības iestāžu KVS pamatresursu un to pamatelementu efektivitāte pozitīvās ietekmes uz mācību procesa kvalitāti kontekstā un noteikti aktuālie efektīvākie pamatprincipi izglītības iestādes KVS izveidei kopumā (skat. 2.4. attēlu).

1.1. att. **Izglītības iestādes KVS hierarhiju modeļa struktūrshēma**
(Raksts VII)

Pētījumā, kura ietvaros tika intervēti Baltijas valstu divdesmit eksperti robežsargu un policijas darbinieku profesionālās sagatavošanas jomā, tiek analizēti un izvērtēti visi hierarhiju modelī definētie KVS pamatresursi (kā kritēriji) un pamatelementi (kā apakškritēriji) un izpētīta to savstarpēji salīdzinoša korelācija pēc ietekmes uz mācību procesa kvalitāti.

Balstoties uz ekspertu atzinumiem intervēšanas gaitā katrā kritēriju līmenī, tika izveidotas pāra salīdzinājumu matricas. Salīdzinot secīgi alternatīvas pa pāriem, eksperti izmantoja iepriekš noteiktu deviņu punktu skalu. Rezultātā visiem iepriekš izveidotās KVS hierarhiju modeļa struktūras elementiem tika noteikta pētāmo alternatīvu relatīvā vērtība.

Aprēķinu rezultātā augstākais kopējais ekspertu vērtējums (pēc svarīguma pakāpes un ietekmes uz mācību procesa kvalitāti izglītības iestādē) konstatēts izglītības iestādes KVS didaktiskajam un zinātniskajam resursam. Minētais

konceptuālais iznākums ir loģisks un teorētiski bija prognozējams, bet pētījuma ietvaros prioritāra nozīme ir paredzēta tieši analizējamo KVS pamatresursu relatīvo vērtību koeficientu noteikšanai, kas vērtējumu summārā rezultātā izteikti dominējošajam izglītības iestādes didaktiskajam un zinātniskajam resursam tika aprēķināts kā 0,44. Relatīvi augsti, ar īpatsvaru 24% tika novērtēti arī izglītības iestādes administratīvais resurss. Aprēķina rezultātā IKS resursa kritērijs ieguvis trešo pēc gradācijas vērtējumu, ap 17% kopvērtējuma ietvaros. Ar koeficientu 0,15 tika novērtēta izglītības iestādes materiāltehniskā un finansiālā resursa ietekme uz mācību procesa kvalitāti (sk. 2.3. attēlu).

Iegūto datu analīzes nākamajā posmā, attiecīgo KVS pamatresursu ietvaros tika veikta visu 16 apakškritēriju novērtēšana pēc ietekmes uz mācību procesa kvalitāti izglītības iestādē. Analizējot apkopotos ekspertu vērtējumus attiecībā uz pētījuma alternatīvām, secināts, ka visas četras informantu kategorijas novērtēja kā visefektīvāko un visatbilstošāko praktiskajām vajadzībām KVS izveides pamatprincipu alternatīvu, vadoties pēc kuras izglītības iestāde, kas nodrošina darbinieku tiesībsargājošo institūciju vajadzībām profesionālo izglītību un apmācību, patstāvīgi izveido unikālu, atbilstošu savai specifikai KVS. No ekspertu vērtējumu kopsavilkuma secināms arī, ka izglītības iestādes patstāvīgi, vadoties no tās darbības mērķu un funkcionēšanas apstākļu objektīvās specifikas, izveidotā, unikālā KVS būs efektīvāka triju (Administratīvais resurss, Didaktiskais un zinātniskais resurss, Iekšējās kontroles sistēmas resurss) no četriem pētījumā iekļauto KVS pamatresursu darbībai un pozitīvākai ietekmei uz mācību procesa kvalitāti. Vienīgais KVS pamatresurss, kura efektivitātei par labāku tika atzīts cits pamatprincips KVS izveidei, ir izglītības iestādes Materiāltehniskais un finansiālais resurss. Pēc ekspertu konsolidētā viedokļa šim KVS pamatresursam piemērotāka pēc efektivitātes pozitīvas ietekmes uz mācību procesa kvalitāti kontekstā būtu KVS, kas izveidota vadoties pēc augstākstāvošu valsts institūciju noteiktajiem nosacījumiem. Minētais aspekts būtu skaidrojams ar faktisko apstākli, ka speciālistus tiesībsargājošo institūciju vajadzībām pārsvarā apmāca un sagatavo izglītības iestādes, kas ievērojamā vai pilnā apmērā tiek finansētas no valsts budžeta. Augstāk minētais faktors attiecīgi arī ir noteicošais tam, ka ekspertu redzējumā izglītības iestādes darbības plānošana, īstenošana, kontrole un analizēšana materiāltehniskajā un finansiālajā jomā var būt visefektīvākā pie nosacījuma, ja tā tiek organizēta, vadīta un kontrolēta balstoties uz principiem un prasībām, kas ir noteikti vadošajos valsts vai augstākstāvošu valsts institūciju normatīvajos aktos vai rīkojuma dokumentos.

Izvēlētais alternatīvas dominēšana analizējamo alternatīvu aprēķināto vērtību rādītāju savstarpējā korelācijā ir izskaidrojama ar apsvērumiem, kas tika arī sadzirdēti intervēšanas laikā no vairākiem ekspertiem (intervijas dalībniekiem) diskusijās, ka attiecībā uz profesionālās sagatavošanas mācību procesa kvalitāti pozitīvāko efektu rādīs izglītības iestādes patstāvīgi un neatkarīgi izveidotās KVS paredzamā sākotnējā piemērotība tieši konkrētās izglītības iestādes specifikai un prognozējamās minētās sistēmas pilnveidošanas fleksibilitātes iespējas.

Raksts (VIII)

Promocijas darba noslēdzošajā rakstā (VIII) ir apkopoti veiktā pētījuma galvenie rezultāti kontekstā ar pētāmās tēmas nozīmes aktualizāciju pēdējo gadu notikumu un tendenču ES un Latvijas drošības un izglītības jomās griezumā, kā arī atreferēti veiktā pētījuma koncepts un struktūra.

Vadoties no apsvērumiem, ka no pētījuma uzsākšanas 2015. gadā līdz tā noslēgumam 2023. gadā ir aizritējis ievērojams laika posms, rakstā (VIII) ir veikta pētījuma tēmas aktualizācija ES un Latvijas iekšējās drošības un robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitātes nodrošināšanas kontekstā. Konstatēts, ka temata aktualitāte, kas mūsdienu dinamisko pārmaiņu un izaicinājumu apstākļos raksturojas ar jaunām prasībām drošības un profesionālās izglītības jomas institūcijām, pēdējo gadu laikā ir ne vien saglabājusies, bet arī pieaugusi, kas atspoguļojas gan ES, gan LR plānošanas dokumentos un normatīvajos aktos. Attiecībā uz augušām gan darba slodzi, gan prasībām robežsargu profesionālajai sagatavotībai nozīmīgāko projekciju radīja 2021. gada ģeopolitiskās situācijas attīstības ietekmē izveidojies nelegālās migrācijas spiediens no Baltkrievijas, kas tiešā veidā skāra arī ES austrumu robežas valstis, pirmkārt – Lietuvu, tad Poliju un Latviju, veidojot saspringtas situācijas pierobežā un robežkontroles dienestu institūciju funkciju izpildē. Negatīva tendence turpināja saglabāties un ārējās robežas nelegāli šķērsojošo migrantu skaits 2022. gadā salīdzinoši ar 2021. gada rādītājiem ievērojami palielinājās arī ES kopumā. Savukārt, 2022. gada traģiskie notikumi, saistītie ar Krievijas Federācijas militāru agresiju pret Ukrainu, nepilna gada laikā radīja vairāku miljonu patvēruma Eiropas valstīs meklētāju, kas ir bēguši no kara, plūsmu.

Rakstā (VIII) tiek akcentēts, ka LR izglītības jomu regulējošos normatīvajos aktos un plānošanas dokumentos pēdējā laikā tiek pievērsta arvien lielāka uzmanība izglītības kvalitātes nodrošināšanas sistēmu aspektiem. Ar Izglītības likuma (LR Saeima, 1998) grozījumiem (LR Saeima, 2021) ir noteikti valsts sistēmas izglītības kvalitātes nodrošināšanai saturs un uzdevumi, kā arī atbildīgās institūcijas par izglītības kvalitātes izglītības iestādē nodrošināšanu, savukārt, ar LR MK ar 2021. gada 22. jūnija rīkojumu Nr.436 “Par Izglītības attīstības pamatnostādņiem 2021.-2027. gadam” iezīmēts, ka nākotnē Latvijas izglītības politikas risinājumiem ir jābūt balstītiem uz datu analīzi un pētniecību (LR Ministru kabinets, 2021).

Rakstā tiek pētīta un atspoguļota robežsargu profesionālās sagatavošanas mērķu, satura un izglītības kvalitātes nodrošināšanas kompetenču konceptuālā izpratne ES un Latvijas valsts normatīvo regulējumu kontekstā. Rakstā (VIII) arī tiek sniegts ieskats prasībās robežsargu profesionālajai kompetencei, ko ES līmenī nosaka FRONTEX izstrādātā Nozares kvalifikācijas ietvarstruktūra robežapsardzībai (NKI) (Sectoral Qualifications Framework for Border Guarding (SQF)) (FRONTEX, 2013a, 2013b), kurā ietverti visi kvalifikācijas līmeņi kas iegūti vispārējā, profesionālajā, akadēmiskajā izglītībā un robežsargu apmācībā (FRONTEX, 2013a), bet kompetenču profili identificē, definē un apraksta robežsargu dienestu un uzdevumus visos līmeņos un visās jomās. Savukārt,

nacionālās prasības robežsargu profesionālo kompetenču saturam Latvijā reglamentē Valsts robežsardzes inspektora (LR Izglītības un zinātnes ministrijas Valsts izglītības satura centrs [LR IZM VISC]), 2009), Valsts robežsardzes jaunākā virsnieka (LR IZM VISC, 2010) un Valsts robežsardzes vecākā virsnieka (LR IZM VISC, 2004) profesijas standarti, kas nosaka šo kategoriju robežsargiem nepieciešamo spēju, prasmju un zināšanu klāstu, kā arī to pienākumus un uzdevumus.

Autors secina, ka profesionālās sagatavošanas prioritārais uzdevums un kvalitātes rādītājs ir spēja sagatavot darbspēku atbilstoši darba tirgus pieprasījumam un darba devēju noteiktajām prasībām darbinieku kompetencēm, līdz ar ko tieši nosacītais darba tirgus un darba devēji ir galvenie vērtētāji profesionālās sagatavošanas rezultātiem un profesionālās izglītības kvalitātei. Savukārt, sasniedzamo profesionālās izglītības kvalitātes mērķu kontekstā noteicošā ir mācību procesa kvalitāte, kam jānodrošina izglītojamo atbilstošu profesionālo sagatavotību un praktiskās rīcībspējas kapacitāti, līdz ar ko būtiska loma ir profesionālās izglītības mācību procesa kvalitātei un kvalitātes vadības nodrošināšanai.

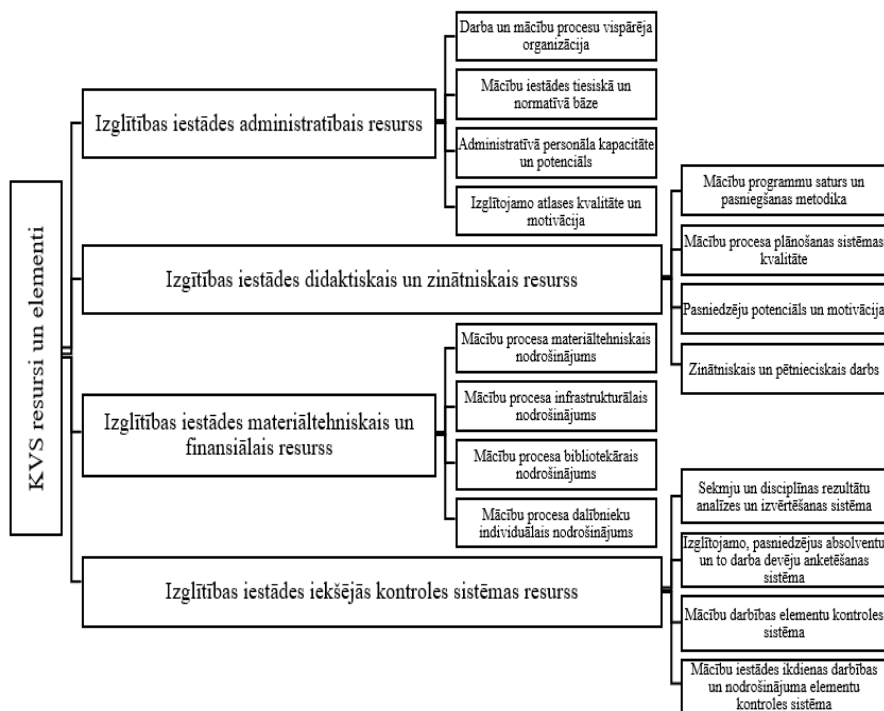
Pētījuma mērķa sasniegšanai un uzdevumu izpildei promocijas darba ietvaros tika izstrādāti un rakstā (VIII) atspoguļoti a) pētījuma koncepts robežsargu profesionālās sagatavošanas sistēmas elementu mijiedarbības ietvara kontekstā, b) robežsargu profesionālās sagatavotības kvalitātes nodrošināšanas konceptuālā shēma un c) pētījuma konceptuāla struktūra un tās pamatposmu saturs. Pētījuma koncepta struktūras katra nākamā posma mērķa un uzdevumu noteikšana izrietēja un praktiska realizācija īstenojās pēc iepriekšējā posma noslēgšanas un rezultātu analīzes. Atreferēts, ka pētījuma sākumposmā autors veica teorētisko un praktisko aktualitāšu un izaicinājumu robežsargu profesionālās sagatavošanas un tās kvalitātes vadības jomā apzināšanu un analīzi, kas tika atspoguļots rakstā (I), bet empīriskais pētījums ir realizēts trijos pamatposmos, kuru saturs, gaita un rezultāti ir pakārtoti atreferēti rakstos (II), (III), (IV), (V), (VI) un (VII), bet apkopojošā griezumā pētījuma gaita un rezultāti tika atspoguļoti noslēdzošajā publikācijā, rakstā (VIII).

Konspektīvs pētījuma pamatposmu saturs:

- **Pirmajā pamatposmā** faktiskās situācijas izpētes gaitā attiecībā uz mācību procesa kvalitātes vadības nodrošināšanu Baltijas valstu tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs tika veikta mācību procesa dalībnieku visu segmentu pārstāvju aptauja, kuras rezultātus analizējot autors konstatēja a) zināmu problemātiku mācību procesa organizēšanas, plānošanas, nodrošināšanas un norises kvalitātes vadības aspektos un b) zinātniski pamatotas pieejas trūkumu vadības lēmumu pieņemšanā attiecībā uz izglītības iestāžu KVS izveides pamatprincipu noteikšanu (Raksts II; Raksts III, Raksts IV).

- **Otrā pamatposma** ietvaros tika izstrādāts modelis, kā arī tā pielietojšanas metodika zinātniski pamatotu efektīvāko pamatprincipu noteikšanai KVS izveidei izglītības iestādēs (Raksts V). KVS pamatresursu un pamatelementu kopas struktūra (skat. 2.5. attēlu), kura veidota modeļa ietvaros, tika atlasīta un komplektēta pamatojoties uz starptautiski atzīto KVS konceptuālo modeļu (ISO, CAF, EFQM,

TQM) komponentu (elementu, kritēriju un apakškritēriju) analīzi un izvērtēšanu attiecībā uz piemērotību pētījumā iekļauto izglītības iestāžu specifikai un prioritātēm (Raksts VIII).

2.5. att. KVS pamatresursu un pamatelementu kopas struktūra (Raksts VIII)

KVS hierarhiju modelis tika veidots ar priekšnosacījumu, ka KVS pamatresursu un pamatelementu mijiedarbība tiek vērtēta atbilstoši kritērijam “Ietekme uz mācību procesa kvalitāti” un ka KVS hierarhiju modeļa izmantošanas procesā iegūtos datus būs iespējams vērtēt un analizēt ar hierarhiju analīzes metodi. Pētījuma ietvaros KVS izveides pamatprincipi ir noteikti un pētīti šādās alternatīvās:

- KVS tiek izveidota pēc augstākstāvošas valsts institūcijas nosacījumiem;
- KVS tiek izveidota ārpalpojuma ietvaros;
- KVS tiek izveidota izglītības iestādē pilnīgi patstāvīgi, neatkarīgi no ārējas ietekmes (Raksts V).

- Trešā pamatposma** gaitā, veicot četru kategoriju ekspertu tiesībsargājošo institūciju darbinieku profesionālās sagatavošanas jomā intervēšanu, tika veikta izstrādātā KVS hierarhiju modeļa praktiskā aprobācija. Interviju gaitā tika iegūti dati, kas ļāva pēc ietekmes uz mācību procesa kvalitāti novērtēt:

- a) izglītības iestāžu KVS pamatresursus kā kritērijus;
- b) KVS pamatelementus kā apakškritērijus;
- c) KVS izveides pamatprincipu variantus kā izvēles alternatīvās, kuru analīzes rezultātā tika noteikti aktuālie efektīvākie KVS izveides pamatprincipi tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs (Raksts VI, Raksts VII).

Vērtējot pētījuma rezultātus, pamatojoties uz ekspertu intervēšanas laikā iegūto datu analīzi, konstatēts, ka izvēloties no noteikto alternatīvu kopas pamatprincipus, pēc kādiem veidot KVS tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs, pozitīvāka ietekme uz mācību procesa kvalitāti ir prognozējama variantam, kad tiek izdarīta izvēle izveidot unikālu KVS, balstoties uz pastāvīguma un neatkarības no ārējās administratīvās vai politiskās ietekmes pamatprincipiem.

Savukārt, relatīvi vispozitīvākā ietekme uz mācību procesa kvalitāti, kā profesionālās sagatavošanas kvalitātes nodrošināšanas pamatfaktoru, būs panākama izglītības iestādes KVS izveides procesā kompleksi izmantojot pamatprincipus, kas pētījuma rezultātā tiek noteikti kā efektīvākie attiecībā uz katru konkrētu mācību procesa kvalitātes nodrošināšanas sistēmas pamatresursu.

Rakstā (VIII) noslēgumā ir sniegts pētījuma rezultātu apkopojums un secināts, ka galvenais pētījuma rezultāts ir metodoloģiskā instrumentārija izstrāde KVS hierarhiju modeļa izveidošanai un praktiskajai pielietojšanai, novērtējot KVS pamatresursus un pamatelementus atbilstoši ietekmei uz mācību procesa kvalitāti, kas dod iespēju tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēm to izmantot objektīvai un zinātniski pamatotai alternatīvas izvēlei KVS izveides aktuālo efektīvāko pamatprincipu noteikšanā.

NOBEIGUMS

Promocija darba **mērķis** ir sasniegts – veikto pētījumu rezultātā ir izzināts faktiskais stāvoklis un izpētīta problemātika attiecībā uz profesionālās sagatavošanas mācību procesa nodrošināšanas un praktiskās norises kvalitātes vadības aspektiem pētījumā iekļautajās Baltijas valstu tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs. Promocijas darba ietvaros izstrādāti modelis KVS izveides pamatprincipu noteikšanai un modeļa pielietošanas metodika. Aprobējot un praktiski pielietojot izstrādāto KVS hierarhiju modeli, ir noteikti aktuālie efektīvākie pamatprincipi KVS izveidei tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs, kas realizē attiecīgas profesionālās izglītības programmas un sagatavo darbiniekus dienestam robežkontroles institūcijās.

Galvenie atzinumi un secinājumi

1. Latvijas Republikas likumdošanā izglītības jomā atsevišķu izmantoto jēdzienu būtības un satura definīcijas un skaidrojumi nav pietiekami izsmeļoši attiecībā uz šo jēdzienu praktisko īstenošanu un korelācijā ar pētnieku atziņām. Arī kvalitātes vadības jomā nepastāv konsekvence terminoloģijas lietošanā LR normatīvajā bāzē, un attiecīgi, valsts pārvaldes un izglītības sfērās. Kā aktuāls vērtējams turpmākais kompetento institūciju darbs tiesību aktos izmantojamās ar izglītības un kvalitātes vadības jomām saistītās terminoloģijas pilnveidošanai un attīstībai.
2. Pētījuma tēmas aktualitāti mūsdienās nosaka: a) starptautisko konfliktsituāciju radītie izaicinājumi ES robežu drošības jomā, kas tieši projicējas uz prasībām robežsargu profesionālās sagatavošanas un tās vadības kvalitātei; b) ES un Latvijas valsts noteiktās prioritātes un uzstādījumi attiecībā uz profesionālās izglītības kvalitātes nodrošināšanas veicināšanu un orientāciju uz pētījumiem pamatotiem vadības lēmumiem izglītības politikā; c) faktiskā situācija, kad lēmumi par KVS izveides pamatprincipu izvēli tiek pieņemti bez zinātniska pamatojuma; d) apstākļi, ka Latvijas un starptautiskajā zinātniskajā telpā trūkst pētījumu par izglītības iestāžu KVS izveides pamatprincipu noteikšanu un objektīvu izvēli. Pamatojoties uz augstākminēto pēdējos gados robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības aspektu aktualitātei ir tendence pieaugt.
3. Neskatoties uz pētījumā iekļauto izglītības iestāžu kopumā nenoliedzamu pozitīvo pieredzi, tradīcijām, esošo zinātnisko, pedagoģisko un personāla potenciālu, pētījuma gaitā pastāvošo KVS funkcionalitātē un praktiskajā atdevē ir konstatēti problemātiskie aspekti un nepilnības, kuru ietekmē vēlamajā līmenī netiek nodrošināta izglītības procesu un rezultātu kvalitātes atbilstība darba devēju prasībām un aktuālajām vajadzībām personāla profesionālās sagatavošanas jomā.

4. Pētījuma rezultātu analīze ļauj konstatēt, ka līdzšinējās pieejas tiesībsargājošo institūciju darbinieku profesionālās sagatavošanas jomas administrēšanā, kā arī pastāvošās KVS vai izmantojamie atsevišķie to elementi nav pietiekami efektīvi, par ko liecina atsevišķos indikatoros nozīmīgas diferences mācību procesa dalībnieku novērtējumos un kolīzijas pētāmo kvalitātes aspektu novērtējumā izglītības iestāžu darbinieku un izglītības “pakalpojuma” saņēmēju (izglītojamo, absolventu, darba devēju) atziņās.
5. KVS izveides un pielietošanas prakse Baltijas valstu, t.sk. Latvijas, tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs pārsvarā ir balstīta uz atšķirīgiem pamatprincipiem un metodēm faktiski bez zinātniski pamatotas pieejas, kas rezultātā veido riskus gan resursu nelietderīgai iesaistei un izmantošanai KVS izveides un uzturēšanas procesos, gan arī robežsargu profesionālās izglītības kvalitātei un kopumā profesionālās sagatavošanas kvalitātes ilgtspējībai.
6. Ņemot vērā, ka saskaroties ar nepieciešamību integrēti izmantot dalībvalstu personāla resursus ir konstatētas ievērojamas atšķirības ES dalībvalstu robežsargu profesionālās sagatavotības līmeņos, kam par pamatu ir vēsturiski izveidojušās atšķirības robežsargu profesionālās sagatavošanas sistēmās, lai ES valstu robežsargi varētu sekmīgi realizēt kopējus mērķus un uzdevumus, ir jābūt vienotām prasībām robežsargu profesionālās izglītības saturam un, attiecīgi, iespējami vienotai dalībvalstu robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitātei.
7. Profesionālās izglītības un tās mācību procesa kvalitātes un efektivitātes nodrošināšanai būtiski ir veicināt profesionālās izglītības iestāžu atbilstošu pārvaldību. Izglītības iestādes pārvaldības uzdevums ir nodrošināt nepieciešamo vidi, kurā, lai sasniegtu noteiktos izglītības mērķus, tiek pilnveidota mācību saturs un procesu kvalitāte. Līdz ar to būtiska loma ir izglītības kvalitātes un, attiecīgi, kvalitātes vadības izglītības iestādēs nodrošināšanai izstrādājot efektīvus kvalitātes vadības mehānismus.
8. Pētījuma ietvaros veiktā teorētisko un praktisko aspektu analīze liecina, ka par vienu no svarīgākajiem kvalitātes nodrošināšanas un vadības procesu attīstības priekšnoteikumiem kalpo KVS izveides un ieviešanas faktors. KVS esamības aktualitāti un nepieciešamību izglītības iestādēs nosaka arī starptautiskās un nacionālās reglamentācijas izglītības programmu, virzienu un iestāžu akreditācijas procesiem, līdz ar ko KVS izveide un pilnvērtīga funkcionēšana ir aktuāla arī tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēm.
9. Tiesībsargājošo institūciju darbinieku, un īpaši robežsargu, profesionālās sagatavošanas vadības kvalitātes pētniecība ES kopumā un Latvijas valstī tostarp ir samērā jauna parādība un līdz šim attiecīgie jautājumi gan teorētiski, gan praktiski ir salīdzinoši maz pētīti. Personāla profesionālā sagatavošana, tās politika un stratēģija, kvalitāte un vadība, resursi un perspektīvas, procesu un rezultātu kvalitātes kritēriji – tie ir jautājumi, kuru izpratnes pilnveidošanai ir nepieciešami turpmākie pētījumi.

10. Ņemot vērā tiesībsargājošo institūciju, un, attiecīgi, to izglītības iestāžu kvalitātes darbības nozīmi valsts drošībai un valsts drošības stratēģisko un operatīvo mērķu sasniegšanai, ir nepieciešama sistēmiska, uz pētījumiem balstīta pieeja tādām personāla profesionālās sagatavošanas kvalitātei konceptuāli svarīgam jautājumam, kā KVS izveides pamatprincipu izvēle. Par zinātniski pamatotu instrumentāriju KVS izveides efektīvāko pamatprincipu noteikšanai un alternatīvas objektīvai izvēlei var tikt izmantots šim nolūkam speciāli izstrādātais modelis un tā pielietošanas metodika.
11. Pētījuma ietvaros veiktā pētnieciskā instrumentārija izstrāde KVS hierarhiju modeļa izveidošanai un praktiskai pielietošanai novērtējot KVS pamatresursus un pamatelementus atbilstoši ietekmei uz mācību procesa kvalitāti dod zinātniski pamatotu teorētisku un praktisku iespēju tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēm izmantot izstrādāto KVS hierarhiju modeli objektīvai un pamatotai alternatīvas izvēlei KVS izveides efektīvāko pamatprincipu noteikšanai. Izstrādātais daļēji atvērtā tipa KVS hierarhiju modelis pie objektīvas nepieciešamības ir pilnveidojams un aizvietojot atbilstoši izglītības iestādes specifikai noteiktus apakškritērijus ir izmantojams arī citās profesionālās izglītības nozarēs.
12. Saskaņā ar pētījuma rezultātiem, aprobējot un praktiski izmantojot izstrādāto KVS hierarhiju modeli un tā pielietošanas metodiku, pamatojoties uz ekspertu intervēšanas laikā iegūto datu analīzi, konstatēts, ka izvēloties no noteikto alternatīvu kopas pamatprincipus, pēc kādiem veidot KVS tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs, pozitīvāka ietekme uz mācību procesa kvalitāti ir paredzama variantam, kad tiek izdarīta izvēle izveidot unikālu KVS, balstoties uz pastāvīguma un neatkarības no ārējās administratīvās vai politiskās ietekmes pamatprincipu. Dotais secinājums ir skaidrojams ar izveidotās KVS paredzamo sākotnējo piemērotību tieši konkrētās izglītības iestādes specifikai un prognozējamām pilnveidošanas fleksibilitātes iespējām, kā arī lielā mērā saskan arī ar amerikāņu pētnieku (Brown, Kurzweil & Pritchett, 2017) atzinumiem par to ka pieejas, kas iestādēm dod vairāk autonomijas uzraudzības procesu un sistēmu izveidē, var stimulēt institucionālo attīstību.
13. Relatīvi vispozitīvākā ietekme uz mācību procesa kvalitāti, kā profesionālās sagatavošanas kvalitātes nodrošināšanas pamatfaktoru, būs panākama izglītības iestādes KVS izveides procesā kompleksi izmantojot pamatprincipus, kas pētījuma rezultātā tiek noteikti kā efektīvākie attiecībā uz katru konkrētu mācību procesa kvalitātes nodrošināšanas sistēmas pamatresursu atsevišķi.
14. Attiecībā uz pētījuma problemātikas izpētes turpmākajām perspektīvām ir konstatēta lietderība un aktualitāte nepieciešamībai turpināt iegūto datu analīzi un veikt papildus pētījumus a) detalizētākas analītiskās informācijas ieguvei par pētījumu rezultātos konstatētajām problemātikai un tendencēm, b) KVS darbības ietvaros veicamo pasākumu mācību procesa norises un rezultātu kvalitātes nodrošināšanas aspektu un ar tiem saistītās problemātikas padziļinātai izziņai - ar mērķi detalizēti identificēt cēloņus un iemeslus izglītības iestāžu

sniegtā pakalpojuma kvalitātes nepietiekamībai patērētāju vērtējumā. Iegūtās augstākminētās informācijas analīze un izmantošana ļaus tiesībsargājošo institūciju un to izglītības iestāžu vadībai noteikt konkrētus mācību procesa kvalitāti ietekmējošos riska faktoros, kas dos iespēju plānot un nodrošināt pasākumus KVS funkcionalitātes pilnveidošanai.

Galvenā pētījuma vērtība teorijai un praksei ir metodoloģijas izstrāde KVS hierarhiju modeļa izveidošanai un praktiskajai pielietošanai, novērtējot KVS pamatresursus un pamatelementus atbilstoši ietekmei uz mācību procesa kvalitāti, kas dod teorētisku un praktisku iespēju tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēm izmantot izstrādāto KVS hierarhiju modeli objektīvai un zinātniski pamatotai alternatīvas izvēlei KVS izveides efektīvāko pamatprincipu noteikšanai.

Pētījuma rezultātā ir izveidots zinātniski pamatots ietvars tiesībsargājošo institūciju un citu, ar sabiedrības un cilvēku drošību programmu realizēšanu saistīto izglītības iestāžu, kas sagatavo speciālistus darbam tiesībsargājošajās institūcijās, t.sk. robežsardzē, rīcībai nosakot KVS izveides aktuālos efektīvākos pamatprincipus un prioritāros virzienus izglītības iestādes darbības organizācijā un attīstībā, kas, savukārt, veido labvēlīgu vidi robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadības nodrošināšanai.

Pētījuma gaitā īstenoto aktivitāšu rezultātā, jautājumu par KVS tiesībsargājošo institūciju izglītības iestādēs objektīvo esamību, izveides pamatprincipu noteikšanu un darbības efektivitāti aktualizācija rosināja attiecīgas diskusijas un pārdomas stratēģiskā un taktiskā līmeņu menedžmenta aprindās. Augstākminēto jautājumu aktualizācija kalpos, prognozējams, par stimulējošu faktoru robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitāti veicinošas vides turpmākai attīstībai.

Problēmas un priekšlikumi to risināšanai

1. Problēma

Konstatācija:

Ņemot vērā, ka zinātniskajā vidē saistīto ar izglītības un kvalitātes vadības jomām vairāku jēdzienu būtības un satura definīcijas vēl nav nostabilizējušās, a) joprojām pastāv šo jēdzienu atšķirīgas definīcijas un domstarpības to interpretācijā, b) terminoloģija socioloģisko zinātņu telpā turpina nemiūīgi evolucionēt, c) notiek tās teorētiskās interpretācijas un praktiskās pielietošanas pilnveidošana, d) par tiem turpinās pētījumi un diskusijas.

Pētot un analizējot normatīvo aktu bāzi un zinātniskos darbus attiecīgajos tematiskajos jautājumos, promocijas darba autors konstatēja, ka ne visos gadījumos LR likumdošanā izglītības jomā jēdzienu definīcijas un satura skaidrojumi ir pietiekami izsmelši attiecībā uz šo jēdzienu praktisko īstenošanu un pētnieku atziņām. Par pamatu šai problēmsituācijai var būt apstākļi, ka Izglītības likuma pamatjēdzienu definīciju redakcija ir veidota 1998.gadā un līdz šim faktiski nav mainīta un pilnveidota. Pie tam ir konstatēta un turpina pastāvēt disonanse ar LR

normatīvajiem aktiem apstiprinātajā un ES normatīvo aktu oficiālajos tulkojumos latviešu valodā lietojamā terminoloģijā. Arī kvalitātes vadības jomā nepastāv konsekvence terminoloģijas lietošanā LR normatīvajā bāzē, un attiecīgi, zinātnē, valsts pārvaldes un izglītības sfērā.

Priekšlikumi iespējamajiem risinājumiem:

LR Ministru kabinetam un IZM savas kompetences ietvaros nodrošināt valsts un nozares normatīvajā bāzē izmantojamās terminoloģijas saturisko attīstību un konsekventu pielietošanu atbilstoši laikmeta tiesiskajām un zinātnes tendencēm.

2. Problēma

Konstatācija:

Pētot uzdevumu aktualitātes ES dalībvalstu robežsardzības institūciju personāla profesionālajai sagatavošanai ES ārējo robežu un iekšējai drošībai mūsdienu izaicinājumu apstākļos, tika secināts, ka, saskaroties ar nepieciešamību integrēti izmantot ES dalībvalstu tiesībsargājošo institūciju personāla resursus, ir konstatētas zināmas atšķirības dalībvalstu robežsargu zināšanu un prasmju līmeņos, kam par pamatu ir vēsturiskās atšķirības arī ES robežsargu profesionālās sagatavošanas sistēmās. Savukārt, lai gan Eiropas Savienības aģentūras FRONTEX veicamās aktivitātes veido pamatu pēc unificētiem standartiem apmācītu, zināšanu un prasmju vienotām prasībām atbilstošu robežsargu sagatavošanai, realizētie pasākumi pagaidām nav visaptveroši un pietiekami.

Priekšlikumi iespējamajiem risinājumiem:

Lai celtu personāla rīcībspējas kapacitāti, kā arī pilnveidotu un standartizētu robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitāti ar mērķi nodrošināt darbinieku spēju efektīvi rīkoties jauno izaicinājumu un uzdevumu apstākļos, kā pildot dienesta pienākumus savās valstīs, tā arī darbojoties starptautiskajās misijās un operācijās, Eiropas Savienības aģentūrai FRONTEX jāturpina darbs kopēju principu un prasību robežsargu profesionālajai sagatavotībai nostiprināšanai, izstrādājot vienotus robežsargu profesionālās izglītības kvalitātes vērtēšanas indikatorus un nodrošinot mācību procesa un rezultātu kvalitātes monitoringa efektīvus mehānismus. Par vienu no veicinošiem faktoriem šo mērķu sasniegšanai var kalpot attiecīgās nozares izglītības iestāžu KVS struktūras unifikācija.

3. Problēma

Konstatācija:

Promocijas darba rezultāti liecina, ka līdzšinējās pieejas tiesībsargājošo institūciju darbinieku profesionālās sagatavošanas jomas administrēšanā, kā arī pastāvošo KVS vai izmantojamie atsevišķie to elementi nav pietiekami efektīvi, par ko liecina konstatētās zināmas, atsevišķos indikatoros nozīmīgas, diferences mācību procesa dalībnieku novērtējumos un kolīzijas pētāmo kvalitātes aspektu novērtējumā izglītības iestāžu darbinieku un izglītības 'pakalpojuma' saņēmēju (izglītojamo,

absolventu, darba devēju) atziņās. Par iemeslu tam ir faktors, ka attiecīgo izglītības iestāžu KVS, vai atsevišķi tās elementi, nav pietiekami kvalitatīvi izstrādāti, vai arī pienācīgā kārtībā netiek realizēti sistēmiski sabalansēti izglītības iestādes kvalitātes vadības politika un KVS pasākumu īstenošana, kā rezultātā praktiskā šo sistēmu darbība nenodrošina kvalitatīvu mācību procesa vidi un norisi.

Priekšlikumi iespējamajiem risinājumiem:

Ņemot vērā robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitātes valstisko un starptautisko aktualitāti un pētījuma secinājumos konstatēto, ka izglītības un mācību procesa kvalitāte ir atkarīga no mācību procesa organizācijas vadības efektivitātes pakāpes, KVS izstrādes, pilnveidošanas un pilnvērtīgas funkcionēšanas nodrošināšana ir iekļaujama attiecīgo tiesībsargājošo institūciju un izglītības iestāžu prioritārajos uzdevumos un iestrādājama to darbības un attīstības stratēģijās.

4. Problēma

Konstatācija:

Izglītības iestādes administrācija kvalitātes nodrošināšanas politikas ietvaros var izvēlēties kādu no KVS izveides pamatprincipu alternatīvām. Faktiski, zinātniski pamatotu kritēriju un uz pētījumiem balstītu metožu trūkuma apstākļos, izglītības iestādes nereti piemēro uz subjektīviem pamatojumiem un ar administratīviem vai politiskiem lēmumiem noteiktus KVS izveides pamatprincipus, līdz ar ko, zinātniski pamatotas pieejas vadības lēmumu pieņemšanā attiecībā uz izglītības iestāžu KVS izveides pamatprincipu noteikšanu trūkuma apstākļos veidojas riski gan attiecībā uz valsts resursu nelietderīgu iesaisti un izmantošanu, gan arī tiesībsargājošo institūciju darbinieku, t.sk. robežsargu, profesionālās izglītības kvalitātei un profesionālās sagatavošanas kvalitātes ilgtspējībai kopumā.

Priekšlikumi iespējamajiem risinājumiem:

Uzsākot darbu pie KVS struktūras izveides un satura izstrādes, izglītības iestādēm, pirmām kārtām, būtu jānosaka un konceptuāli jāizvēlas pamatprincipi, pēc kuriem vadīties šajā darba procesā. Ņemot vērā tiesībsargājošo institūciju un, attiecīgi, to izglītības iestāžu kvalitatīvas darbības nozīmi valsts drošībai un valsts drošības stratēģisko un operatīvo mērķu sasniegšanai, ir nepieciešams izmantot sistēmisku, uz pētījumiem balstītu pieeju dotajam, kopumā personāla profesionālās sagatavošanas kvalitātei konceptuāli svarīgam, jautājumam.

Par zinātniski pamatotu instrumentāriju tiesībsargājošo institūciju izglītības iestāžu KVS izveides aktuālo efektīvāko pamatprincipu noteikšanai un alternatīvas objektīvai izvēlei var kalpot autora izstrādātie KVS hierarhiju modelis (vai modeļa izstrādes algoritms) un tā pielietošanas metodika.

INTRODUCTION

Research Topicality

At carrying out the analysis of research theme-related normative acts, policy documents and respective scientific literature of the European Union (EU) and the Republic of Latvia (LR), with the regard to the theme of doctoral thesis, and on the basis of the empiric findings of practical experience gained in the process of work, the author of doctoral thesis has defined and given the account of the research topicality in three basic aspects:

- a) within the frame of the EU and LR border and internal security sphere;
- b) in the context of the assurance of professional education quality;
- c) in the context of defining and choosing the basic principles for the development of quality management systems (KVS) in education institutions.

a) Topicality within the frame of the EU and Latvia's border and internal security sphere

The topicality of the theme within the frame of the EU and Latvia's border and internal security field is determined by the importance of providing and improving the professional training of employees of institutions carrying out the border inspection and border monitoring (further – border control) on the EU external borders and inside the EU countries under current conditions, when, under the increasing pressure of illegal migration and threats to the EU border security, the requirements for the border guards' professionalism and their ability to work in a multi-national environment have also grown (Paper I).

Since 2014 -2015, the EU countries, their services of internal affairs and , respectively, institutions providing border control (further – border control institutions) have been facing new, until unprecedented challenges, among which the major ones being the migrant crises on the external EU borders in the Mediterranean Sea region, masses of asylum seekers in the European countries and the growing tension caused by this, the increased work load for the employees of border control and immigration control institutions (further – border guards) (Paper I). The problem issues mentioned above as well as their topicality were reflected in the European Commission Announcement to the European Parliament, the Council of Europe, to the European Committee of Economy and Social Affairs and to the Regional Committee of "Europe's Programme on Migration" (EU Commission, 2015), as well as in the report on the policy of Latvian Contact Point of the European Migration Network "On the situation of migration and asylum in Latvia 2015" (Latvian Contact Point of the European Migration Network, 2016).

In 2014, a new record in the number of asylum seekers in European countries – approximately 600 000 people - was set. But in 2015 and 2016, already more than 1.2 million people applied for asylum. During next five years, the statistics on the

number of asylum seekers remained on a relatively low level, but it was still constantly high – about 400 – 700 thousand of applications a year (see Fig. 1) (Paper VIII). In turn, the tragic events of 2022, relating to the military aggression of Russian Federation against Ukraine, posed new challenges to the security of internal and external borders of the EU countries. In less than a year’s time, 7.98 million of Ukrainian people were forced to flee the country when the war started, crossing the borders and leaving the territory of their own country, and 4.94 million of them sought asylum in European countries (UNHCR, 2023).

The struggle against the illegal immigration involved additional work load for employees of law enforcement agencies, first of all boarder-guards, and set down demanding requirements for their professionalism (Paper VIII). Illegal migration entails one of the greatest risks to the internal security of the EU countries, Latvia among them, since “contrary to the legal procedure, there are unregistered people in the country, including persons who evade responsibility for punishable offence, representatives of organized criminal groups, terrorists. Frequently, the illegal migrants are involved in the human and weapon trade, drug business, smuggling of excise goods a. o. Part of the migrants informally get into the labor market, working without official permits and unregistered. This situation contributes to the growth of shady economy and increase in corruption” (Vilks, 2016, 38).

First-time asylum applications (non-EU) in the EU Member States, 2008–2021

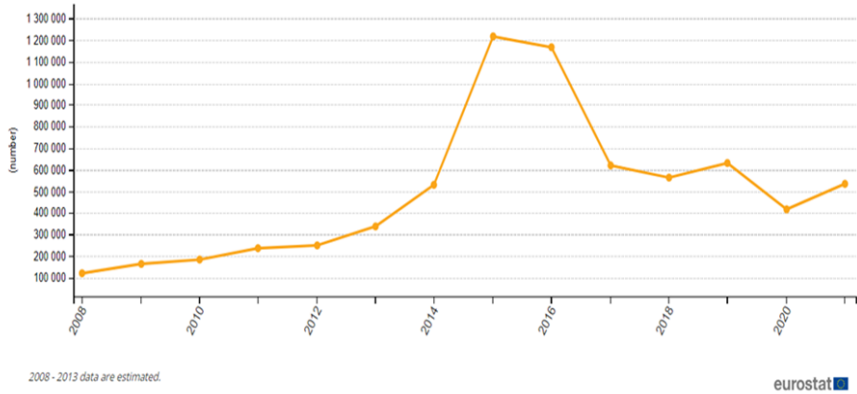

Fig. 1. The number of asylum seekers in the EU countries in 2008 - 2021

In turn, the countries located at the EU eastern borders – Lithuania, then Poland and Latvia - directly experienced the pressure of illegal migration in 2021, when the flux of hundreds of illegal trespassers from Belarus created tense situations in the frontier area and in the fulfilment of duties in the institutions of border control services. The relatively large number of illegal trespassers for the Baltic region and problems related to this forced the governments of these countries announce the emergency situations in the territory of border zone municipalities and introduce

special border guarding regimes. In 2022 compared to the indicators of 2021, the number of migrants who had illegally trespassed the EU external borders considerably increased (Paper VIII). The statistic data publicly announced by the Agency of Europe's Border and Coastal Defense (further – FRONTEX) show that in 2022, about 330 000 people had illegally crossed the EU external borders, which is by 64% more than in 2021. This is the greatest number of illegal migrants since 2016 (FRONTEX, 2023). It is worth mentioning that at fulfilling duties under emergency conditions, the level and quality of employees' professional training are of especially great importance, since the significance and responsibility for mistakes in practical work grow. Compliance with the requirements of professional competence grows in importance in the aspect of practical activity and its assessment (Paper VIII).

The migration crisis mentioned above, manifestations of terrorism, armed conflicts and risks they create in the region of Eastern Europe as well as the phenomenon of a hybrid war, by creating new geopolitical situations and complications on the continent of Europe, resulted in the necessity to increase the capacity of the security of internal and external borders of the EU countries and set new requirements and tasks for the law enforcement agencies, including those in the field of border control (Paper I). At facing the necessity to use the member states' personnel resources in an integrated way, considerable differences among the member states were identified in levels of border-guards' professional training, which have a historical basis arising from the different systems of quality assurance in educational praxis of European countries. (EU Commission, 2009), and respectively, in the systems of border-guards' professional education in the EU countries as well. Such a conclusion is confirmed also by the research carried out by the European Commission on the possibility to create a border-guarding system for Europe. The final report of the research states that the level of training received by border guards in member states of the Schengen area has not been mutually coordinated and, consequently, this situation is responsible for the different level of knowledge among the employees of the respective institutions (EU Commission, 2014) (Paper I). Consequently, one of the latest and most topical tasks for the EU border guarding institutions was the necessity to increase their personnel's capacity as well as to improve and standardize the quality of personnel's professional education with the aim to develop employees' ability to effectively act under the conditions of new challenges at fulfilling the duties of service in both their own countries and going on international missions and operations (Paper VIII).

To improve the implementation of the above tasks and requirements and reacting to the necessity to solve problem situations arising at the EU external borders and strengthen the border control, the regulations 2016/1624 "On Europe's Border and Coastal Defense" issued by the Parliament and Council of Europe (EU Parliament and Council, 2016) required to organize the Agency of Europe's Border and Coastal Defense (FRONTEX). The functions and tasks of this agency included, among other things, the implementation of the EU border management standards and rendering support to the member states for promoting education and training at the national

level by introducing unified training standards at the EU level (Paper I). The Parliament and Council of Europe regulation 2019/1896 “On Europe’s Border and Coastal Defense”, valid at the present moment, also sustain the previous priorities and set before the agency FRONTEX a task to develop a unified border guards’ training program with the aim to enhance using the highest standards and practice at implementing the EU rights in the field of border management and return (ES Parlements un Padome, 2019).

The theoretical and practical topicality of the research is supported by the FRONTEX “Technical and Operative Strategy for an Integral Management of Europe’s Borders” (further – Strategy) which, by assigning the task to develop an integral conception and strategy for training and educating Europe’s Border and Coastal Guard (ERKA), orientates the EU member states towards the added value which includes integrated standards and high quality at exercising border control, combating the illegal migration and fulfilling return-related tasks, thereby strengthening the EU external borders (Paper II). The strategy sets tasks to the EU member states to design and use “quality assurance mechanisms related to the content and provision of training, to teaching staff, students and learning environment.” (FRONTEX, 2019, 77) (Paper IV).

Consequently, the planned outcome is that “quality assurance mechanisms on a national level will foster a proper and comparable level of competencies” which, in turn, will guarantee that “a constant assessment and improvement of training will effectively increase the ability of human resources to perform tasks they have been entrusted with in the field of the EU external border guarding.” (FRONTEX, 2019, 77).

b) Topicality in the context of quality assurance in the professional education

The necessity and topicality of quality assurance and assessment of professional education, including the introduction of KVS in education establishments, are the priorities mentioned also in international mandatory political and normative documents (EU Commission, 2002, 2015; ES Parlements un Padome, 2009; ENQA, 2015 a. o.). Among them, in the European Council conclusions about the cooperation between Europe’s strategic systems in the field of education and training (“ET 2020”), one of the four strategic aims suggested by the EU is the need to improve the quality and effectiveness of education and training. One of suggestions how to achieve this aim is to improve the administration and management of education and training institutions and to develop effective quality assurance systems (ES Padome, 2009).

Once, having already started the implementation of the Lisbon Strategies, the EU member states engaged in the joint cooperation of European countries in the field of modernization, accessibility and quality assurance in education systems, moving towards the development of common-principles-based models for quality assurance and management systems (LR IZM, 2007).

The cooperation between the European countries and priorities in the field of professional education and training for 2015 – 2020 were reinforced by the Bruges Announcement (EU Commission, 2010) and Riga Conclusions (EU Commission, 2016). In turn, the EU institutions, member states, candidate states, countries of the EU Economic Area, social partners and European professional education institutions agreed upon the aim to continue developing mechanisms for quality assurance in professional education during the period of 2015 – 2020, observing the frame-structure of the basic European quality assurance principles applying to professional education and training (EQAVET). The European standards and guidelines for quality assurance in the space of European higher education (ESG), with the aim to enhance an integrated understanding about the quality assurance, make references to those fields which are essential for a successful quality assurance and state that the higher education institutions/colleges must have a quality assurance policy (ENQA, 2015) (Paper V). The culture of quality assurance is defined as the basis of professional education and training, and the frame-structure of European quality assurance basic principles is described in the EU Council, November 24, 2020 “Recommendation on a sustainable competitiveness, social justice and stability of professional education and training” (PIA) (EU Council, 2020). The Rome Communiqué (EHEA, 2020), too, attests to the decision to remove all the barriers to the development of quality assurance systems coordinated with Europe’s standards and guidelines, and give priority to the issues of a qualitative education in the future as well. The EU Commission’s “Announcement about the Development of European Education Space till 2025” (ES Komisija, 2020) also has positioned the quality of education and its improvement as the primary dimensions in European Education Space (ES Komisija, 2020). The Council Resolution on the strategic framework for the cooperation in the field of education and training, on the way towards the European education space and henceforth (2021 – 2030), defines the improvement of education and training quality as the 1st strategic priority (ES Padome, 2021).

Within the context of historical factors, the research quality in the space of LR professional education is related to the outset and processes of new political and sociopolitical events at the end of the 20th c. (the 80-90s), which crucially changed the situation in the field of education. The transition from a strictly regulated activity of education institutions to different forms of autonomy under the conditions of the renewal of an independent state, showed several positive tendencies, most important among them being the creation of favorable conditions for the designing of new education programs oriented towards giving opportunities for a flexible adaptation to the changeable labor market demands and regional specificity. In turn, planning and implementation of decentralized and to some extent autonomous education activities involved risks to the quality assurance of integrated standards for the education content and results.

Thereby, recognizing the necessity to find mechanisms that would be able to assure education quality and stable quality of education content and outcomes, the issues concerning the introduction of quality assurance as a mechanism for a

systemic management were brought into sharp focus within the national education space. The requirement to develop and introduce KVS in education institutions was one of the most important prerequisites for the quality assurance and development of management processes. At the present moment, the topicality and necessity of having quality assurance mechanisms in LR education institutions are defined by the national normative acts (LR Saeima, 1995; LR Ministru kabinets, 2021) as well as by national normative regulations on accreditation processes of educational programs, tendencies and institutions (LR Ministru kabinets, 2018a, 2018b).

The topicality of education quality and issues of its management are determined and sustained in documents on planning and policy of national development: political aims, defined in the Guidelines for the Development of Education in 2014 – 2020, pointed out the necessity to raise the quality of education environment and improve the effectiveness of resource management by enhancing the institutional excellence of education institutions (LR Saeima, 2014); “Strategies for a Sustainable Development of Latvia till 2030” position the opinion that on all education levels and age groups, the quality, accessibility and content of education are the opportunity of Latvia’s development and the prerequisites for increasing the value of human capital; “Latvia’s National Development Plan for 2021 – 2027” emphasizes the significance of education quality issues for the national development and the necessity to strengthen professional education (LR Saeima, 2020). Lately, within the space of normative acts and planning documents regulating the LR field of education, great attention is paid to the aspects of quality assurance and effective, well-organized management system: Amendments (LR Saeima, 2021) to the Law on Education (LR Saeima, 1998) defined the content and tasks for quality assurance in the national education system as well as institutions responsible for the quality assurance in education institutions; The LR Cabinet of Ministers direction Nr 436, June 22, 2021 on “The Guidelines of the Development of Education for 2021 – 2027” (further – Guidelines), along with the defined super-aim to provide opportunities for a qualitative education for the whole Latvian population, have defined four interrelated aims of education development, one of them being a sustainable and effective management of the education system and resources (LR Ministru kabinets, 2021); Guidelines suggest that in future, the policy of education in Latvia should be based on data analysis and research, and a well-organized administration and competent management should be provided for education in Latvia (LR Ministru kabinets, 2021) (Paper VIII).

c) Topicality in the context of defining the basic principles for designing KVS in education institutions

The Guidelines confirmed by the LR Cabinet of Ministers define the structure of the content of education quality management systems for providing the conformity of the quality of education programs with definite standards, and state that the internal quality assurance system of the education institution should become one of the KVS basic elements (LR Ministru kabinets, 2021). However, the Guidelines do

not offer any information concerning what basic principles and methods could be applied at designing the quality assurance systems in education institutions. Theoretically, for the quality assurance of management process, the managers of education institutions can choose one out of the several already existing KVS models or develop a different model.

The exploration of the actual situation in Latvian, Lithuanian and Estonian education institutions which implement the respective educational programs and train personnel for the law enforcement agencies (further – education institutions at law enforcement agencies), allows the author stating that basically, for the development of KVS three variants are being used, namely: a) KVS developed within the frame of external services (e. g. ISO 9000), b) KVS designed independently by the education institution, c) KVS as an integrated system has not been developed and formally confirmed in the education institution, but a set of KVS-related elements is being used (see Table 1) (Paper VIII).

Table 1 (Paper VIII)

Versions for the development of QMS (KVS) used in law enforcement education institutions of the Baltic countries

Education institutions at the law enforcement agencies in the Baltic countries	Variants of applied models			Total
	KVS developed within the frame of external services (for example, ISO 9000)	KVS developed by the education institution	KVS as a system has not been developed, a set of separate elements is used.	
The investigated education institutions	2	3	4	9
Education institutions included in the research	1	1	3	5

The information obtained at exploring the actual situation as well as the experience gained in practice reveals that in the education institutions at the law enforcement agencies in the Baltic countries, Latvia including, and to a greater extent also in those institutions which are directly subordinated to the hierarchal structure of the state administration, at developing KVS in practice and defining the basic principles for their development, scientifically valid criteria are not applied, but instead criteria based on subjective motivations and administrative decisions are used at designing KVS (Paper VI). Consequently, due to the dearth of scientifically substantiated criteria for making an adequate choice, the development of KVS and, respectively, the attraction and use of resources needed for the implementation of the given process are not done on the basis of scientifically valid decisions. In the result, due to the specificity of organization, administration and financing of the professional training of employees for the law enforcement agencies as well as the lack of KVS developed on scientifically substantiated principles and criteria, risks are posed in relation to both expedient attraction and use of national resources and to

the sustainability of the professional education quality in the country in general, and to the border guards' training in particular (Paper **VI**).

On the basis of the above said and taking into account the fact that the conceptual aim of education institutions at the law enforcement agencies is to provide the achievement of strategic and operative aims of national security, we can conclude that the use of a systematic, scientifically valid approach to the quality assurance of educational processes and their results in the education institutions mentioned above is of vital importance. Despite the fact that the issues of quality assurance in processes of professional education of employees for the law enforcement agencies and of professional training in general are relatively topical and have been investigated with a certain regularity in the whole world (Indrikovs, 2007; Kratocki & Das, 2007; Blender, 2018; Peres, 2019; Valk & Kratovits, 2021 a. o.), focusing on the issues of quality management and standardization of border guards' professional training in the EU in general and Latvia in particular is quite a new phenomenon. Consequently, the issues mentioned above and problems related to them have been studied comparatively little, both theoretically and practically. In turn, the questions of developing and functioning of KVS in the education institutions at law enforcement agencies, including defining and choice of the basic principles for the development of KVS, in fact, have not been studied at all until now (Paper **VIII**).

The topicality of the research for the development of this region in Latvia arises also from the existence and activities of several education institutions (Daugavpils University (DU), Rezekne Academy of Technologies (RTA), State Border Guard College (VRK), National Police College (VPK) (Latgale branch)) in Latgale region, which implement the respective professional training programs and prepare personnel for the needs of law enforcing agencies in Latvia (Paper **III**).

The theme and the aim of the research were selected and defined taking into consideration author's long work experience obtained in jobs related to the field of professional training management and the development of quality management processes. He has occupied leading positions in LR State Border Guards and State Border Guard College, and has a high level of competence in both theoretical and practical aspects of this sphere. He has broadened his experience and has built the awareness about the topicality of the research theme working also as an expert in assessing study programs at the Academic Information Center (AIC).

The topicality of the research theme of the doctoral thesis is accepted and supported by the LR Ministry of Internal Affairs, stating in the letter No 1-63/322/343-Z of June 26, 2018 that findings and conclusions drawn during this research may be an essential contribution at designing documents on planning the development of professional education system for the officials with a special rank grade and working in the system of the Ministry of Interior Affairs, as well as to a more effective administration of educational processes.

Research Concept and Design

By analyzing the system of border guards' professional training and interactions between its elements, and relying on this system as the object towards which the activity of mechanisms assuring the education quality management should be directed at satisfying the national and EU requirements in the field of border guards professional competences, the author has created a research concept, which within the context of interactions between the elements of the border guard' professional training is focused on the educational process quality management of professional education in the education institutions at law enforcement agencies (see Fig. 2) (Paper VIII).

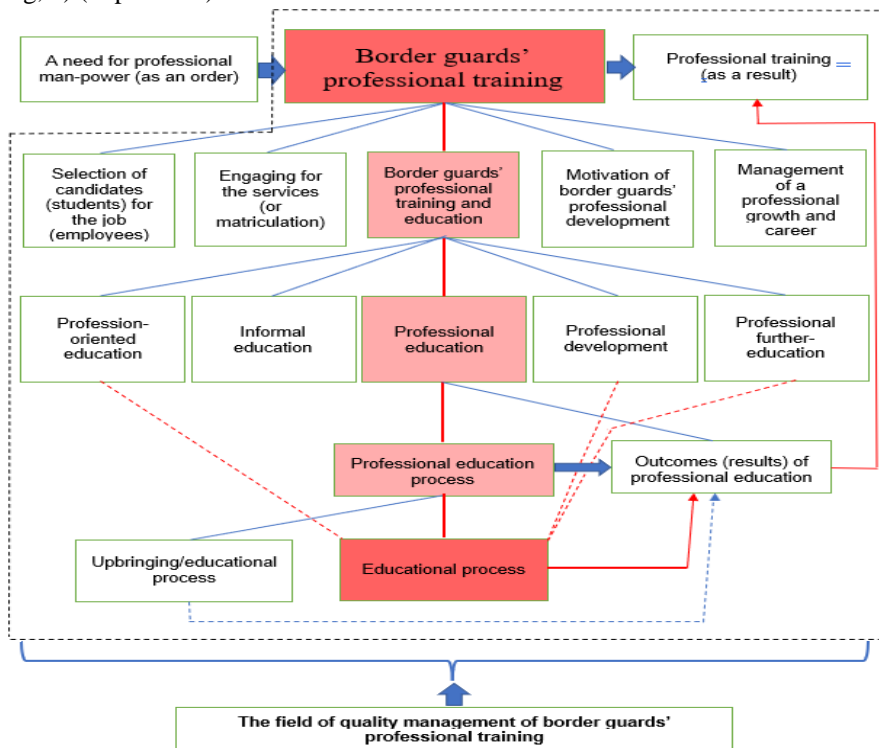

Fig. 2. Focusing the research concept on the educational process within the context of interaction between the elements of border guards' professional training system (Paper VIII)

The above said provides the basis for defining the **research object**: quality management of the educational process of border guards' professional training.

On identifying and analyzing the major functions of managing border guards' professional training and their practical order subordinated to it, the author designed

the conceptual scheme for quality assurance in border guards' professional training as the result of activities implemented during border guards' professional training (see Fig. 3), defining also tools which are to provide the fulfillment of functions included in this scheme (Paper VIII). In this scheme, the major mechanism for assuring educational process quality is KVS, while the tools, which provide an effective functioning of KVS, are the necessity to use a respective model for defining the most effective basic principles for designing a scientifically valid KVS (Paper VIII).

The above said allows the author defining the **research subject**: the basic principles of developing KVS in education institutions at law enforcement agencies.

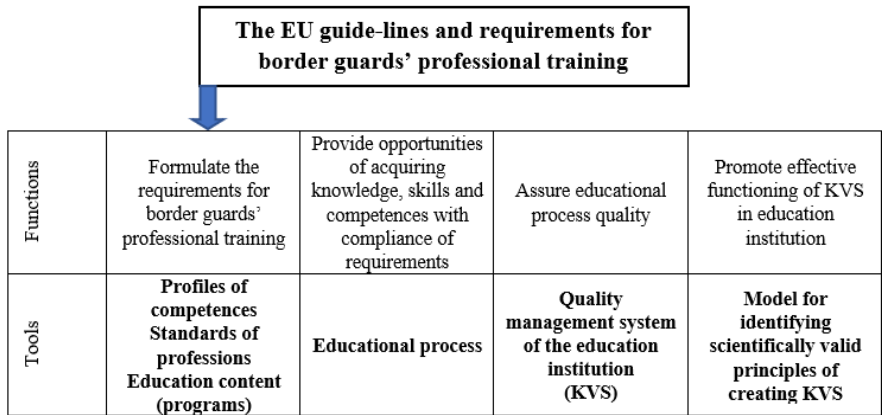

Fig. 3. **Conceptional scheme for assuring the quality of border guards' professional training (Paper VIII)**

The practical topicality of a scientifically substantiated approach to KVS as to the mechanism of quality assurance for defining the most effective basic principles of developing the model of KVS, results from the analysis of the theory and conclusions that the presence and activity of an effectively functioning KVS play the decisive role in assuring quality management in education institutions during the educational process.

On the basis of the above said, the author has created the paradigm of the research concept which provided him with a good grounding for formulating and determining the **aim of the doctoral thesis**: on the basis of the analysis of aspects of professional training quality management in education institutions at law enforcement agencies in the Baltic countries, to design and approbate a model for identifying scientifically valid basic most effective basic principles for creating KVS in education institutions.

Within the frame of this research, the concept “most effective” in relation to KVS, its resources, elements and basic principles of developing KVS is interpreted as the most positive impact on the quality of the educational process.

Guided by the topicalities in the field of quality management of border guards’ professional training, for the achievement of the research aim and in line with a conceptual structure of the research process, **the research questions** are formulated:

1. Do any problems exist in the field of managing quality of border guards’ professional training? What are they? What caused them?
2. What are solutions for reducing and preventing the causes of the identified problem issue?
3. What is the nature and structure of the designed model for defining the most effective basic principles for creating KVS in education institutions at law enforcement agencies?
4. What methodology and research tools are to be applied during the practical use of the designed model for defining the most effective basic principles of creating KVS in education institutions at law enforcement agencies?
5. What are the results of the approbation of the model worked out by the author?

In line with the research aim and research questions, the research conceptual structure was created (see Fig. 4), within which the identification of the aim and tasks of each next research stage and their practical implementation occurred when the previous stage ended and its results were analyzed (Paper VIII).

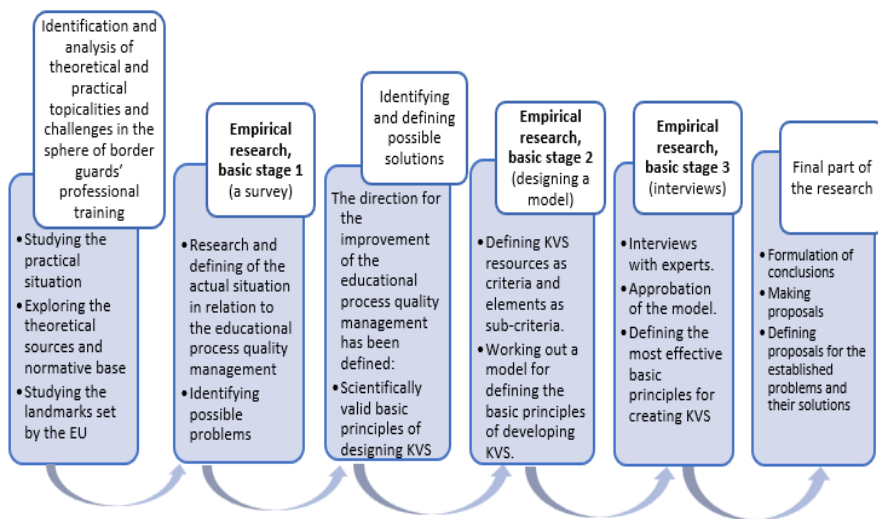

Fig. 4. Conceptual structure of the research (Paper VIII)

To achieve the research aims, the **research tasks** were established:

1. To study and characterize the requirements set for the border guards' professional training and competences in the context of challenges posed to the EU border security by the complications and conflict situations of the present international relations.
2. To study and establish the actual situation and possible problems in the field of mechanisms for the professional training quality assurance in education institutions at law enforcement agencies in the Baltic countries under research.
3. To work out a model for identifying the most effective basic principles of creating KVS in education institutions at law enforcement agencies (further – a hierarchy model), and design the structure of KVS hierarchy model, as well as methodology and tools for the approbation and practical use of the model.
4. During the practical approbation of KVS hierarchy model:
 - To explore the impact of KVS resources, defined by the author as the most important within the context of the research (further – KVS basic resources), and of their elements which determine the content (further – KVS basic elements), upon the quality of the educational process.
 - To evaluate the KVS basic resources and basic elements incorporated in the KVS hierarchy structure in the correlation with their impact on the educational process quality and establish the most effective basic principles of developing KVS in general.
 - To provide the scientific substantiation for offering recommendations for improving the quality of border guards' professional training and management of its development.
5. To identify the major problems in the sphere of quality management of border guards' professional training and give recommendations for their solution.

Within the frame of the doctoral thesis, the research activities were planned and consecutively implemented by subordinating **research stages** to the implementation of the defined tasks. The order of research stages and the activities to be carried out within the frame of these stages are reflected in the content of the doctoral thesis in Fig. 5.

Research participants and methods

In total, 2264 respondents (students of education institutions, graduates, representatives of employers, lecturers and representatives of administration) (Papers **II, III, IV**) and 20 informants – four category experts in issues of professional training of the personnel for the education institutions at the law enforcements agencies from the three Baltic countries, representing all segments of professional training, took part in the research (Papers, **VI, VII**).

To provide the validity of research outcomes, in addition to the education institutions training only border guards, the education institutions training the employees for the police were also included in the research base. This can be done

due to the fact that in Latvia, the services in both border guarding and the police are regulated by the same “Law on the services of the officials with special ranks working in the institutions of the Ministry of the Interior system and in the administration of Imprisonment Places” (LR Saeima, 2006). Thereby, there are no considerable differences between the requirements and regulations set on the professional training of border guards and the police, moreover, in some cases it is allowed to fulfill duties in one law enforcement agency and receive education in another education institution at a different law enforcement agency. In turn, in Lithuania and Estonia, there are education institutions which simultaneously train employees for the needs of both the police and border guarding.

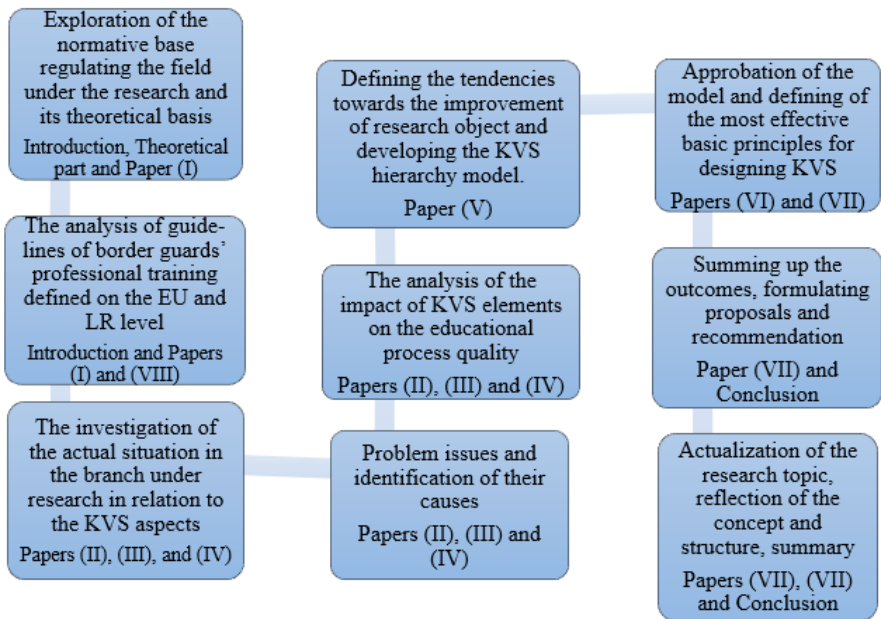

Fig. 5. The order of the research stages and the description of activities to be done within their frame in the content of the doctoral thesis

To achieve the aims of quantitative – qualitative research, the following **research methods** were applied:

Theoretical method

The analysis of the EU and LR normative acts and scientific literature on education quality and aspects of KVS activity.

Empirical methods

A. *Methods of data collection*

- Surveys of respondents of four categories;
- Interviews of experts.

B. *Methods of synthesis and modelling*

- Constructive synthesis of conceptions;
- Theoretical synthesis of the obtained empirical data;
- Deductive modelling of KVS hierarchy structural scheme;
- Developing of a model for identifying the basic principles of creating KVS;
- Synthesis of the methodology of a practical use of KVS hierarchical model.
- Producing and formulation of recommendations;

C. *Data processing methods*

- Methods of descriptive statistics, correlation, factor analysis and method of the analysis of hierarchies for processing and analysis of the obtained data;
- “SPSS for Windows 23.0 Version” software package for the statistic analysis of data and presentation of the obtained results.

Theses proposed for the presentation

1. Under the conditions of contemporary challenges posed to Latvia and the EU in general, it is possible to fulfill the requirements set down for border guards' professional training only by introducing KVS into the respective education institutions at the law enforcement agencies and by standardization of the quality of the content and results of the professional training process.
2. Due to the dearth of research-based decisions on defining the basic principles for creating KVS, education institutions do not implement the policy of scientifically valid, systemically balanced quality management of the educational process in education institutions, and as the result, the activities oriented towards the assurance of professional training quality are not effective enough.
3. Development and practical use of the model for defining the basic principles of creating KVS, whose general aim is the improvement of the educational process in the education institution by assessing the KVS basic resources and the basic elements with applying the hierarchy analysis method and corresponding to their impact on the educational process quality, thus enabling the administration of the education institutions at law enforcement agencies to adopt the research-based decisions for an objective and scientifically valid choice of alternatives of defining basic principles for creating KVS.
4. A more positive impact on the education process quality can be expected on the condition that in education institutions, the KVS will be created by using the basic principles in an integrated way, which in the research are defined as the most effective in relation to each specific KVS basic resource separately.

Scientific Novelty of the Research

The research, which in the aspect of assessing KVS activity in education institutions at law enforcement agencies in three Baltic countries has been carried out in a complex way for the first time, has resulted in:

- a) Defining the conceptual basis for
 - exploring the aspects of quality management for border guards' professional training,
 - defining scientifically valid basic principles for developing KVS in education institutions at law enforcement agencies.
- b) Studying and formulating the nature and content of the concept of border guards' professional training (Paper I).
- c) Working out the tools for conducting questionnaire surveys, and in investigating the actual situation in relation to the provision of the educational process of professional training and to aspects of quality in the education institutions at the law enforcement agencies in the Baltic countries under research. (Papers **II, III, IV**).
- d) Working out the research tools for developing KVS hierarchy model and for assessing the KVS basic resources and basic elements according to their impact on educational process quality. (Paper **V**).
- e) Designing KVS hierarchy model and developing methodology of its applying, which have given the education institutions at law enforcement agencies a theoretical and practical opportunity to objectively define the most effective basic principles of developing KVS and create a platform for the choice of a scientifically valid alternative (Paper **V**).

Taking into the consideration the fact that in the space of social sciences, terminology develops and changes all the time, during the research, the author worked hard on the understanding of the terminology of basic concepts in future, on the improvement of its theoretical interpretation and practical use. To achieve the research aims and create a unified and correct understanding of some concepts within the context of the doctoral thesis, in cases when the definition of the needed concept could not be found in the normative acts or in works by other scientists, or the definitions were not comprehensive enough, the author synthesized and formulated them independently. The interpretation of the use and interrelations of such concepts as *professional training*, *quality management*, *quality management system*, *educational process*, *education institutions at law enforcement agencies*, are given in Chapter 1.1.

Practical Importance of the Research

- The tools of questionnaire surveys, adapted to the specificity of law enforcement agencies and their education institutions, can be used also in further research for identifying the actual situation and for managing and diagnosing risks of possible problems and quality assurance in the field of mechanism functioning.

- The KVS hierarchy model (or the algorithm for developing the model) designed by the author and methodology of its use may serve as an instrument at creating KVS for defining scientifically valid effective basic principles and objective choice of alternatives in the education institutions at law enforcement agencies.
- The methodology worked out for the development and practical use of the hierarchy model, in case of an objective necessity, by improving or replacing definite sub-criteria according to the specificity of the education institution, can be used in other branches of professional education as well.
- Activities done during the research and focus on the issues of the presence and effectiveness of KVS in education institutions at law enforcement agencies stimulated discussions on the strategic and tactic management levels at the respective institutions, which, hopefully, will serve as a stimulating factor for creating the environment that would enhance the quality of border guards' professional training.
- Proposals concerning the resolving of the major problems identified during the research: a) legal and practical aspects of using terminology related to the research theme, b) in the field of quality management of border guards' professional training, are set forward.

The research, within the frame of which scientifically substantiated solutions for the creation of KVS to define the most effective basic principles were worked out, was carried out with a subordinate aim to promote the improvement of aspects of quality management of border guards' professional training in practical work of law enforcement agencies and their education institutions.

Research restrictions

1. The structure of the model for defining the basic principles of designing KVS comprises KVS basic resources (as criteria) and basic elements (as sub-criteria) selected and defined by the author and is subordinated to the use by applying the hierarchy analysis method. The integration of other KVS basic resources and/or basic elements into the model may yield different results.
2. Differences identified in variants of KVS models used in the education institutions under the research (see Table 1) involve a relative risk in regard to the assessment of KVS functionality by respondents and informants due to their diverse practical experience.
3. In line with the aims and tasks of the doctoral thesis, the content and process of the research were oriented towards the aspects of quality management of professional training educational process as well as the opportunities of its improvement by introducing KVS developed on scientifically based basic principles. The issues pertaining to the policy of personnel (within the competences of employees of law enforcement agencies), education content and outcomes were not outlined in detail and incorporated into the research, since this doctoral thesis is focused on the research subject – the basic principles for developing KVS in the education institutions at law enforcement agencies.

4. A serious obstacle was the dearth of knowledge/information in scientific sources related to the research subject of the doctoral thesis. The author did not find any detailed research on the methods of defining the basic principles for developing KVS in education institutions, and therefore a comparative analysis of the research results was impossible.
5. Though LR normative regulations in the field of education require that the term “vocational education and training” (VET) should be translated into Latvian as “profesionālā izglītība” (LZA Terminoloģijas komisija, 2010), within the frame of the doctoral thesis, at quoting or referring to the EU and EC documents, the author has used also the term “profesionālā izglītība un apmacība”, basing on the assumption that this term is used in the official translations of EU and EC documents into Latvian. Bearing in mind the fact that the language the research results are published in international scientific editions is English, the author considered it important to preserve the authenticity of the quoted text and concepts, so that the initial understanding of the nature and sense of terms used in the respective areas of professional environment would not be lost at translating these publications.

1. THEORETICAL BASIS OF THE RESEARCH AND ASPECTS OF TERMINOLOGY

1.1. Interpretation of terminology aspects used within the frame of the research

At exploring the normative act base and scientific papers on the issues related to the nature and content of the quality management of border guards' professional training, the author established that not in all cases the definitions and interpretation of the nature and content of concepts used in the LR legislation are comprehensive enough in correlation with their practical application. Moreover, interpretation of some concepts has not yet become stable in the scientific environment as well, they are still being studied and discussed, the definitions and content interpretations of these concepts are also different.

To achieve the research aim, and provide a uniform and correct understanding about some concepts in the context of the doctoral thesis, the author adhered to two alternatives. In cases when possible, he used explanations and interpretations of concepts appropriate to the research character and defined in legislation or other studies, or if the necessary definitions could not be found or were not comprehensive enough, the author synthesized and formulated them himself.

Professional training. Quality management.

Problems

The choice to explore issues which, among other things, are related to the aspects of the quality management of border guards' professional training, the analysis of normative act base and mandatory theories, led the author to the conclusion that in the LR Law on Education, the content of the concept "professional education" is too narrowly defined regarding its functionality.

The Law on Education states that the concept "professional education" should be interpreted as "getting theoretically and practically ready for undertaking activities in a definite profession, for obtaining a professional qualification and improving professional competence" (LR Saeima, 1998). The author has established that the content of the concept "professional education, as defined by the law, is oriented towards the learner, and the verb "getting ready" actually emphasizes the place and activities of the learner during the educational process, but to no degree it incorporates the role of education institutions in aims and content of the professional education.

The interpretation of the key word 'education' in the law on education – "a systematized process of acquiring knowledge and skills and developing attitudes, as well as the outcome of this process" – also indicates to a relative orientation towards the learner, as shown by the word 'acquisition'. In author's opinion, such wording of the concept "education" does not fully reflect the practical capacity of the concept, since it follows that only the function "developing attitudes" can be attributed to the

competence of the education institution. Consequently, a relative dissonance with the task and competence of the education institution to implement educational programs, as defined by the Law on Education, can be established here (LR Saeima, 1998).

It is worth while to note that in scientific research, too, the concept 'education' is perceived and interpreted within different visions and wordings, which leads to a subordinate conclusion that the concept 'professional education' is a multifaceted phenomenon and in science there is no conformity of opinions as to the definition and content of this concept (Beck, 1971; Hanushek et al., 2017; Valk & Kratovits, 2021 a.o.). A significant discord in visions can be observed in discussions with regard to the subjects of the concept 'education'. Namely, whether the definition of this concept encompasses processes in which a significant role is given to those who organize and ensure the educational process, as well as to those who teach and are taught, or whether it is basically oriented towards knowledge transfer from teacher to learner. For instance, part of scientists consider that education is a process of transferring knowledge, skills, attitudes, values, habits and traditions (Elsayed, 2020 a. o.). In turn, other scientists stick to the opinion that education is not merely a process of transferring, but it is sooner a process of cooperating where the participants work together to resolve problems, enhance learning and finally create new knowledge and share it with other participants (Nirmala, 2017 a. o.).

Historically, American Vocational Association defines 'professional education' as education whose aim is to develop skills, abilities, understandings, attitudes and working habits, including knowledge and information which employees need to begin and make progress on a useful and productive basis (American Vocational Association, 1954). In turn, in the encyclopedia "Britannica", the concept "education" is defined as a discipline related to teaching and learning methods (Lawson et al., 2021).

Following the above said, the author draws a conclusion that by its practical and theoretical content, the concept 'education' should be interpreted and perceived in a much wider sense than that provided by the definition in the Law on Education and should include also the role of education institutions and educators.

The concept 'management', in turn, "involves the skill of planning, organizing, stimulating and controlling the process by providing a contemporary, adequate for all co-partners and qualitative organization of work" (LR IZM, 2007, 15). LR Cabinet of Ministers defines the concept "quality management" as an ability to constantly improve processes of organization by making them more effective (cheaper, quicker and the like) and avoiding errors and discrepancies (LR Valsts kanceleja, 2020), which, to the author's mind, in the aspect of the functionality of content with regard to the field of education gives the dominant role to the education institution, namely, to its management and its teaching staff.

The above said allows the author to conclude that the concepts "quality management" and "professional education" are content-wise mutually incompatible within the context of the functionality in regard to their subjects (see Fig. 1.1.), and to draw the conclusion that the concept "quality management of professional

education”, as used in the context of the Law on Education current wording concerning the concepts “quality management” and “professional education”, makes their mutual synthesis difficult, since the combined concept “quality management of professional education” would not sufficiently encompass professional education processes and would not be valid enough for the use within the frame this research.

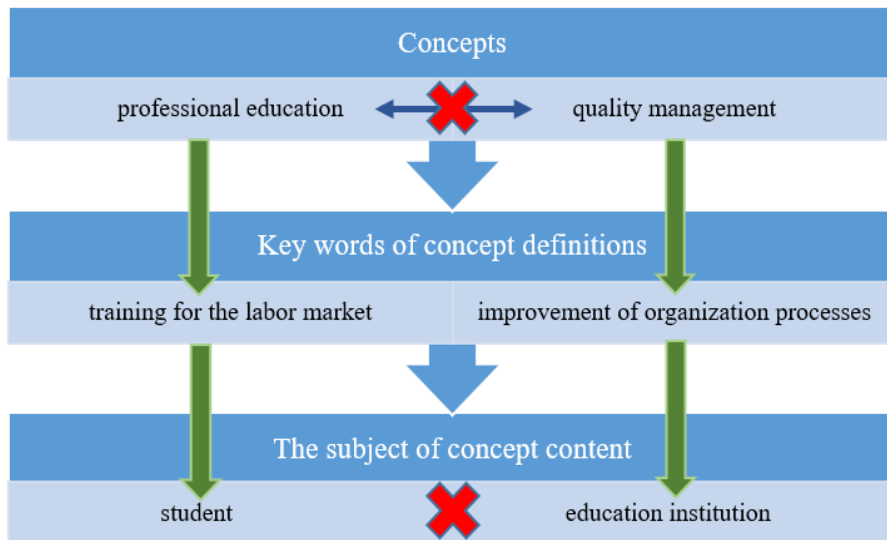

Fig. 1.1. **Content incompatibility of concepts ‘professional education’ and ‘quality management’**

Solution

The above said makes it possible to conclude that the content of the definition of the concept ‘professional education’ as given in the Law on Education, being oriented only towards the role of a learner as the subject for achieving education aims, complies neither with the actual situation nor findings of several scientists (Nirmala, 2017; Elsayed, 2020; Lawson et al., 2021 a. o.). To correctly and content-wise evenly encompass the whole set of the necessary concepts, for the needs of the research, the author formulated and used the concept “professional training”, and incorporated in it the content corresponding to the research topicalities.

At summing up LR VRS practical experience and seeking for an adequate content of the concept “professional training”, in paper (I) this concept is defined and further used as the process of personnel’s professional training, implemented by the border guarding institution and its education establishment, which involves the complex of activities implemented by the respective institution or education establishment with regard to the selection of employees (or students), taking them on

for the service (or matriculation), their professional training (including primary training at the place of service, provision of professional education, organization and control of activities for further training, assessment of the adequacy of knowledge and skills), as well as the motivation for a professional development, and management of their growth and career. By this, the complex of activities for personnel’s professional training on its merits is identified as a significant part of the institution’s personnel policy which is implemented with the aim to train and develop the employees of this institution.

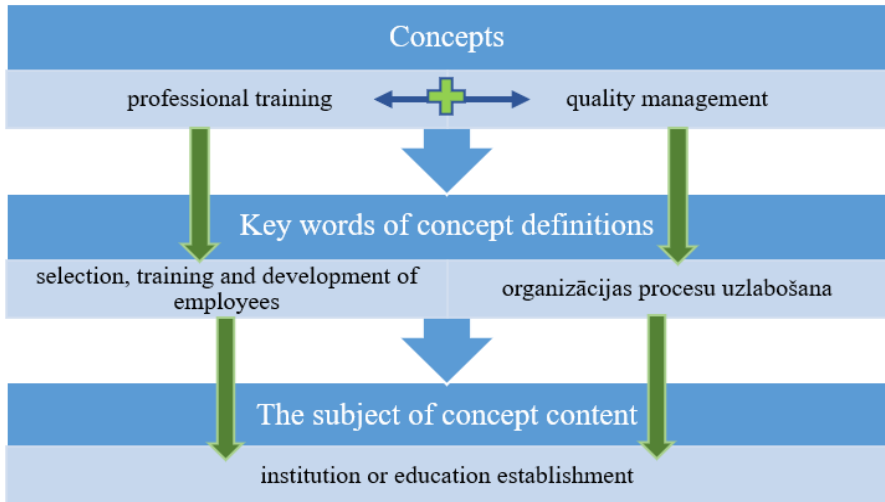

Fig. 1.2. The functional and content compatibility of concepts ‘professional education’ and ‘quality management’

By this interpretation of the concept “professional training” and its introduction into the doctoral thesis along with the concept “quality management”, the author has provided a correct compatibility of the given concepts’ functionality and their use within the framework of this research (see Fig. 1.2.).

Quality management system

Problems

On exploring and analyzing quality assurance mechanisms in correlation with the aspects of personnel’s professional training, the author established that in legislation of the Republic of Latvia, recommendations and guidelines of international organizations as well as in scientific research, mainly two basic concepts – ‘quality management’ and ‘internal quality assurance’ – are used. Quality assurance is often regarded a part of education quality management, but sometimes these two terms are treated as synonyms (Vlăsceanu, Grunberg & Parlea, 2007). The

national normative base of the Republic of Latvia, in turn, testifies to a gradual evolution of these concepts. From 2001 to 2010, the LR Cabinet of Ministers Regulations (LR Ministru kabinets, 2001b) and Recommendations (LR Ministru kabinets, 2001c) encouraged the development of KVS in state administration institutions. Since 2011, the Law on Higher Education Institutions includes the requirement about the necessity to have IKNS in higher education institutions and its content framework is defined. The LR Cabinet of Ministers, though, continues to use in its work both above mentioned concepts until now. Despite the fact that these concepts are tightly interrelated both theoretically and in praxis, scientists make all attempts to find precise definitions of the concepts. For instance, it is assumed (Štefenhagena, Bariss, 2018) that the concept ‘internal quality assurance’ refers to achieving aims set for the basic activity of a higher education establishment – the outcomes of study and research activities; and it is regulated by the quality standards and guidelines adopted by the European Association for Quality assurance in Higher Education in compliance with the Bologna Declaration and Lisbon Convention (ENQA, 2015). The concept ‘quality management’, in return, refers to the activities of institutional management sphere in education institutions for achieving all aims and results, and is implemented in praxis by the executive power of the institution in cooperation with administrative structural units (Štefenhagena, Bariss, 2018). Several scientists abroad also support the idea about the management-processes-based approach to the issues of quality assurance in education (Brown, Kurzweil & Pritchett, 2017 a. o.).

Solution

The theoretical analysis allowed the author to draw a conclusion that if the concepts ‘quality management’ and ‘internal quality’ and respectively – ‘quality management system’ and ‘internal quality assurance system’ – are not treated as synonyms by their nature and content, then there is a good reason to think that the concept ‘quality management system’ is relatively broader and more comprehensive than the concept “IKNS” in relation to factors that impact the quality of personnel’s professional training in education institutions.

According to the definition provided by I. Foranda (Forand, 2018), researcher in the field of management sciences, management is one of the spheres of entrepreneurship focused on the ability and possibility of managing an organization, which includes planning, organization, coordination, personnel, motivation and control. Guided by the specificity of aims, legal and practical aspects of border guards’ professional training, the aim and the essence of the doctoral thesis are mainly oriented towards the research on factors related to the quality management functions in education institutions which implement programs of professional education.

Taking into the account conclusions and considerations mentioned above, as well as the aspect that achieving quality of educational processes and their outcomes in professional education requires a mechanisms of quality assurance, embracing all fields of education institution activities, namely, the introduction of management

systems into the institutional quality management of education institutions, within the frame of this research and with regard to the set of quality assurance mechanisms, including IKNS, the author gives preference to the use of a uniform, more universal concept – a “quality management system”.

Educational process

Problems

In the Law on Education, the definition of the concept “education” states that the educational process embraces educational and up-bringing activities (LR Saeima, 1998). The author has established that neither the given law nor any other LR education-law-based normative acts define and interpret the nature and content of the concept “educational activity”. Thereby, in the context of the Law on Education, the content of the concept “educational process” (which according to the wording of the given law “incorporates educational and up-bringing activities”) is not quite clear either. In legislation acts, the legislator (the LR Saeima) and the government (LR MK) use the term “educational activity” comparatively seldom.

In turn, the concept “educational process” is widely used in both the praxis of the field of education and in the LR legislation and normative base, and in legislation praxis is applied in relation to all kinds of education, higher education including.

Solution

By its nature, the concept “educational activity” consists of two essential components – teacher’s teaching activity and learner’s learning activity -, thus content-wise, the concept “educational activity” can be compared to the concept “educational process”. Whereas the concept “educational process” is to be defined as a purposefully organized and direct student’s learning and teacher’s teaching process.

Being aware about the necessity to find a valid content for concepts ‘educational activity’ and ‘educational process’ within the frame of the doctoral thesis, the author worked out and provided the definition of the concept ‘educational activity’ as follows: educational activity is the main type of the basic activities of an education institution, a purposefully organized and implemented systematic process of learning/teaching activities, the task of which is to ensure achieving the education aims defined in the program in a definite order and time by the interaction between pedagogues and students.

Taking into consideration the use of terminology established in the praxis of education, and in order to consequently reflect the content of the research within the frame of the doctoral thesis, the author has used the concept “educational process” in the context of the developed concept “educational activity”.

Education Institutions of Law Enforcement Agencies

Problem

The theme of the doctoral thesis is related to the aspects of quality management in border guards’ professional training. Taking into account the analogies in the

history of the three Baltic countries and a relative identity of aims and tasks of the related law enforcement agencies, to broaden the experience and obtain more detailed information concerning the research theme, the research activities embrace several Latvian, Lithuanian and Estonian education establishments implementing the respective professional education programs and training personnel for the needs of law enforcement (basically border guarding and police) agencies. The list of education institutions involved in the research includes both institutions hierarchically subordinated to the law enforcement agencies of the respective type and institutions which have the status of an autonomous self-government establishment but implement the respective programs and train employees for the needs of law enforcement agencies. Taking into account the legal and practical differences in border guards' professional training in Latvia, Lithuania and Estonia, as well as differences in the legal status of education institutions involved in this process, and forms of their cooperation with the law enforcement agencies which commission education services, the mention of full names of education institutions involved in the research would be technically heavy, but optimized without a respective circular stipulation – not adequate legally and stylistically.

Solution

Within the frame of the doctoral thesis, to reduce the scope of the text and ease its perception, all education institutions implementing the respective education programs and training employees for the needs of law enforcement agencies are presented under the concept 'education institutions of law enforcement agencies'.

1.2. Theoretical Basis of the Research

Management of quality assurance and, respectively, quality concept are topical issues of present-day discussions and research in both state administration and the environment of business, as well as in the field of education. The foundations of the research on issues of the quality concept content and nature, quality assurance and prerequisites and aspects of management process development were laid in the second half of the 20th century in works by practitioners and theoreticians of that time (Juran, 1970, 1974; Deming, 1982; Garvin, 1984; Ishikawa, 1985; Harvey & Green, 1993 a. o.), and the research on the development of quality management and assurance theories remains topical still and is continued also to-day (Harvey, 2009a, 2009b; Deming, 2012 a. o.).

In the recent decades, quality has become a strategy of many organizations and is regarded as the main factor for gaining advantages in competition. Education institutions are no exception either, since the topicality of significance and role of quality in these institutions is determined not only by internal and external formal, but also practical labor market requirements.

The concept of education, exploration of its nature and content have always been in the focus of attention of many researchers both in the world (Bush, 1995; Zelvis, 1999; Elsayed, 2020; Lawson et al., 2021 a. o.) and in Latvia (Broks, 2000;

Zīds, 2000; Žogla, 2011; Indrikovs, 2006; Golubeva, 2007; a. o.) The role of education increases, and the ways, methods and means of improving education grow in importance, since they affect the outcomes of transforming learning, teaching, research, administration and knowledge (Sahney, Banwet & Karunes, 2004). There is the opinion that quality management provides the link between the process and the results (Frazier, 1997).

Consequently, the issues of the nature, problems and conceptions of education processes and results are widely studied and regularly discussed in scientists' circles as well within the frame of the activities of international and research organizations (Kells, 1992; Ramsden, 1992; Harvey, 1995; Kristofersena, Sursoka & Vesterhedens, 1998; Roffe, 1998; Ferbraks et al. 199; McKay & Kember, 1999; Brennan & Shah, 2000; Hoy, Bayne-Jardine & Wood, 2000; Kangro, 2000; Vīra, 2001; Поташник, 2002; Eglītis, 2003; Morriey, 2003; Селезнева, 2003; UNESCO, 2003, 2004; Dew & Nearing, 2004; Rauhvargers, 2004; Mukhopadhyay, 2005; Klotiņa, 2006; Paņina, 2007; Becket & Brookes, 2008; Janauska et al. , 2008; Moodie, 2008; Berings, 2009; Williams, 2009; Граничина, 2009; Pratasavitskaya & Stensaker, 2010; Kalvāns, 2011; Schindler et al., 2015; Beerkens & Udam, 2017; Brown, Kurzweil & Pritchett, 2017; Commonwealth Secretariate 2017; Maguad, 2018; Štefenhagena & Bariss, 2018 a. o.).

Though in this way science has accumulated a considerable theoretical and knowledge potential, the interpretation of the concept of education quality content has not yet become stable both among the scientific circles and in a legal environment, and there is also no unequivocal and generally recognized methodology and ways for establishing education quality. As the result, quality is often called a relative concept on the basis of the fact that quality is related to the user of the term and to conditions in which it is used. Quite frequently, definitions of different quality are used, and to a certain extent this testifies to the lack of a uniform understanding about the concept "quality" in the society and science. These collisions between opinions are often based on the assumption that quality is "a kinsman of the party concerned". For instance, the quality of educational process might be in the center of students' and lecturer's attention, while the employer might focus on study outcomes (Harvey & Green, 1993). Other researchers have a similar viewpoint (e. g. Cheng & Tam, 1997; Pounder, 1999 a. o.), and they substantiate this position by saying that the interested persons may have a different understanding about a quality concept, because both the internal and external parties concerned have a different or even conflicting understanding as to a quality definition, and thereby "education quality" is also quite an unclear and contradictory evaluated concept.

As the discussions on the nature and content of the concept "quality" still continue, it is vital to underline the fact that the quality of outcomes of the education institution activities depends on the quality of management processes, which are to be perceived as the principal processes providing education institution activities (Иванченко, 2016 a. o.).

Taking into the account the specificity of theoretical approaches and Latvian education space, the research on “the Development and implementation of the education quality monitoring system”, carried out by the LR Ministry of Education (IZM), emphasizes the fact that the education management and organizational culture developed in education institutions play the dominant role for achieving the set aims and assuring the quality of education and a secure learning environment, and also that qualitative studies most directly influence reaching the set aims (LR IZM, 2019). The opinion shared among scientific circles that a qualitative teaching should be considered a vital prerequisite for teaching students (Scheerens & Bosker, 1997; Prosser, 2013 a. o.) shows the dominant role of the educational process quality for achieving the set aims. The conclusions made in the research by IZM and scientists fully correspond with the author’s opinion that within the context of education quality aims, the quality of educational activity, e.i. of educational process, plays the decisive role, since due to the demanding requirements, it develops students’ professional abilities and capacity. In turn, a good quality management in an education institute creates the necessary environment where, for achieving the set education aims, an adequate quality of organization and procedure of the educational process can be assured.

One of the most important conditions for quality assurance and improvement in education (educational process including) is a correctly organized internal institutional control, which is a vital KVS basic resource and a means for diagnosing its effectiveness, and also an irreplaceable instrument for providing informative feedback between students of different categories. The internal control system (IKS) should be developed in every organization (including education institutions) for diagnosing effectiveness and quality of all processes and results, and for providing information flow for the government to take a decision with the aim to eliminate shortcomings and make the necessary improvements in the organization of processes and procedures, since one of the basic quality management principles is the principle of decision taking based on facts and data obtained within the frame of a process analysis.

Similar opinion is expressed by P. Miller and O’Lery (Miller & O’Lery, 1987), because they state that the main aim of control is providing managers with objective information in due time about the situation in the organization, by comparing the actual indicators of activity with the planned ones.

Theoretical and practical aspects of functioning of quality control mechanisms (also in education institutions) - content of internal control, organization, forms of implementation, methods, effectiveness of activity and factors influencing it – have always been the object of the attention and exploration of researchers and practitioners (Simons, 1987; Brūna, 1994; Praude, Belčikovs, 1996; Berzkalns, Boulton, 2000; Gramling et al., 2004; Spencer Pickett, 2005; Соколов, Ружин, 2007; Verdina, 2010; Verdina, Kašētienē & Liela, 2010; Popescu & Dascalu, 2012; Vērdiņa, 2012; Шибаев, 2013 a. o.).

The legal and methodological basis for creating KVS in professional education institutions of law enforcement agencies is formulated in national normative acts. In the Republic of Latvia, the respective field is regulated by the “Law on Internal Audit” (LR Saeima, 2012) which formulates the IKS definition and legal delegation for creating KVS, its control and improvement, and the LR Cabinet of Ministers “Regulations on internal control systems in direct administration institutions” (LR Ministru kabinets, 2012), which regulate the basic requirements set for KVS and the order of its establishment, control and improvement in direct administration institutions. Among the basic requirements imposed on the activity of KVS are the conditions in regard to the effective, useful and economical activity of the institution in compliance with its competence, set aims, tasks and available resources, and also with regard to identifying and preventing errors as well as making the necessary improvements. As interrelated elements of IKS structure, the above national normative document (LR Ministru kabinets, 2012) defines planning of institution activities, creating the control environment, identification, analysis and prevention of risks, implementation and monitoring of control, which underlines the significant role of IKS as a basic element among the instruments of KVS.

The tendencies the author of the doctoral thesis has observed during his work experience are confirmed by conclusions and findings in scientists’ research (Vērđiņa, 2012 a. o.), which maintain that the heads of education institutions pay insufficient attention to organizing an effective internal control, including the process of implementing education programs. As the result, education institution managers do not have full information either about the process and results as to the fulfillment of the set aims and tasks, or about the possible risks in the organization in general and in the aspects of the implementation of individual study programs as well.

The objective assessment of the organization, provision, process and achieved results of the educational process is one of principal factors regulating education quality. Consequently, provision of effective functioning of internal control over the quality of education institution activity processes, including educational process, optimization of this control and improvement of its different aspects to increase the effectiveness of the control itself as well as that of the education institution are to be considered the most topical challenges to contemporary professional education.

The basic method of internal control for achieving the set aims is to establish the control over processes and results. In the recent decades, a systemic quality monitoring of the process has become one of the most effective instruments of internal control. To-day it is considered to be an important and integral factor of the educational process and is being intensively studied (Kennedy, 1998; Макарова, 1998; Corder, Horsburgh & Melrose, 1999; Галямина, 2000; Бершадский, 2002; Мартыненко, 2003; Чандра, 2008; Ганченко, Гриенная, 2012; Пфейфер, 2012; Scherman, Bosker & Howie, 2017; LR IZM, 2019 a. o.). Quality monitoring can become an effective means and a complex instrument for the educational process quality management, in case it is planned and implemented as a joint, regular aggregate of activities, and is to be considered the tool that enables measuring

procedural and resulting aspects of educational process quality in the education institution and providing the systematically functioning feedback for receiving current information from all participants of the educational process.

Though the research done by the LR Ministry of Education and Science underlines that “the system of education quality monitoring has to be concentrated on the processes on the level of education institution so that to provide pedagogues and institution administration with the necessary information about the required improvements as well as about the results on national and institution level to achieve the aims of the education system” (LR IZM, 2019, 45), the situation of risks is created by the fact that, unfortunately, the significance of quality monitoring is still undervalued, and in the practice of education institutions its nature is narrowed to the assessment of the quality of final results of the educational process. This does not allow monitoring and analyzing the whole complex of factors impacting the quality of specialists’ professional training and hinders effective managing of educational process quality in the education institutions. Such a situation projects an especially negative influence on the professional education system, which directly links the branch of education with the national economy and labor market.

Professional education is the education which trains people for work in a definite profession. Professional education has an essential role in ensuring the respective competences and qualification of the personnel. In 1994 already, the resolution of the European Council (94/C374/01) “On the quality and attraction of professional training” underlined the fact that professional education is acquiring greater and greater social significance in different countries and societies. The European Council and Commission accentuate also the vital role of professional education and training for developing people’s competences and qualification, which would comply with the needs of a contemporary rapidly changing labor market (EU Council and Commission, 2004). The importance of employees’ professional training for economy and needs of the society in general, has attracted the attention of researchers and international organizations to the conceptual and scientific-methodological foundations of professional education and to the solutions of the respective problems since the second half of the 20th century (Brodhead, 1991; Finley, Nivel & Youny, 1998; Laužacks, 1999; Štālbergs, 1999; West, 1999; Shumer, 2001; Wollschlager & Reuter-Kumpmann, 2004; Goodsell, 2005; Lanka & Mūrnieks, 2007; Bunning, 2008; CEDEFOP, 2008; Sēja, 2008; Visscher et al., 2009; Ertl & Haywards, 2010; Field et al., 2010; Billet, 2011; CEDEFOP, 2011; Zaļaiskalne, 2011; Кадыров, 2012; Pilz, 2012; Шибаев, 2013; Feerick et al., 2014; CEDEFOP, 2015; Watters, 2015; Siliņa, 2019; Jukšs, 2021; Jukšs, Iliško, Kokarēviča, Kokina, Davidova, 2022 a. o.).

In Latvia, policy, aims, tasks and content of professional education are regulated by respective normative acts (LR Saeima, 1999; LR Ministru kabinets 2001a, 2014, 2010). The Law on professional education states that the basic task of a professional education institution is implementing professional education programs (LR Saeima, 1999). Researchers’ (Siliņa, 2019 a. o.) vision of tasks of a professional

education institution is relatively broader; they consider that the major tasks involve training labor force to satisfy the labor market demands, thereby the improvement of quality assurance and providing quality management are of great importance. To assure adequate quality at training specialists in an education institution, it is necessary to maintain a high quality of the educational process. The creation of the learning environment that would assure the quality of the educational process is the competence and responsibility of the respective branch institution and of a specific education establishment (Paper VIII).

The conditions mentioned above are directly related to the field of personnel's professional training in law enforcement agencies, since the conceptual aims and tasks to ensure the security for the country and society are those factors that present challenges and topicalities for it. Taking into account the constant topicality of state and social security issues, questions of personnel's professional training quality in law enforcement agencies are regularly explored in the whole world, both in North America and the EU countries, including those in Eastern Europe (Sherman & Lawrence, 1978; Indrikovs, 2007; Kratcoski & Das, 2007; Indrikovs, 2008; Arbidāne, Lobanovs, Pokule & Liepiņš, 2016; Indriksons, 2017; Balendr, 2018; Peres, 2019; Valk & Kratoviš, 2021 a. o.). In turn, the research on the aspects of quality management of border guards' professional training in the context of a global situation, namely, the problem situations arising from issues of border security and migration on the EU scale, bringing into focus the issues of quality management and standardization in border guards' professional training in the EU in general and in Latvia in particular is a comparatively new phenomenon. This is the reason why the above issues and problems they cause have been studied comparatively little, both theoretically and practically (Paper I).

The necessity of professional education is determined and conditions for the employees of the law enforcement agencies are regulated by "The law on the service of officials with special rank grades working in the institutions of Ministry of the Interior and in administration of places of detention" (LR Saeima, 2006).

The conclusions of the Council of Europe (ES Padome, 2006) about the Strategic systems for Europe's cooperation in the field of education and training ("ET 2020") maintain: to improve the quality and effectiveness of education and training, it is essential to improve also administration and management of education and training institutions as well as to create effective quality assurance systems. In line with the above said, the author of the doctoral thesis draws a conclusion that one of the most essential preconditions for the assurance of border guards' professional training quality and development of management processes is the designing and introduction of KVS in education institutions which implement professional education programs and train employees for law enforcement agencies. The topicality of developing KVS in education institutions results from the need to constantly assess and improve processes and results of the activities carried out (Бордовский, Несеров, Трапицын, 2000; Brown, Kurzweil & Pritchett, 2017 a.o.),

as well as from the necessity to have joint result standards to ensure comparability and responsibility (Brown, Kurzweil & Pritchett, 2017).

Though there are no universal mechanisms for how to develop a system for assuring and assessing education quality, the practical aspects of introducing KVS in enterprises and organizations, including education institutions, have been discussed in the before mentioned studies in detail. Several scientific research works (Lewis & Smith, 1994; Соболев, 2004; Brookes & Becket, 2007 a. o.) are devoted to the analysis and comparison of multiform, already developed and internationally recognized KVS models and their elements and criteria. A substantial part of research focuses on the assessment of some one KVS in regard to problems of a narrow spectrum or within the context of some isolated education institution ((Sherr & Lozier, 1991; Dobrzanski & Roszak, 2007; Michalska-Cwiek, 2009 a. o.). In turn, hardly sufficient attention has been devoted to the scientific motivation of the choice of principles and methods for the development of KVS in education institutions. Similar situation can be observed also with regard to the professional education of employees of law enforcement agencies. Despite the fact that the quality issues of professional education processes and employees' professional training at law enforcement agencies in general are relatively topical and are studied quite regularly in the whole world (Sherman & Lawrence, 1978; Kratcoski, 2004; Indrikovs, 2007; Kratcoski & Das, 2007; Balendr, 2018; Peres, 2019 a. o.), the problems of creating KVS in education institutions at law enforcement agencies, including the issues of selecting and establishing the basic principles for the development of KVS, have not, actually, been explored until now. The issues on theoretical and methodological basis for developing KVS in education institutions have not been researched sufficiently, studies on assessing the defining and choice of basic principles and methods for developing KVS are quite rare.

Among other things, V. G. Belkin (Белкин, 2003), for example, asserts that there are two major ways of producing a quality system in education institutions:

- 1) Producing a unique KVS model which has been created on the example of a specific education institution, is partly universal and can be adjusted to other organizations.
- 2) Using universal principles to develop contemporary KVS which can be used in different fields of human activities (TQM, ISO).

The third permissible variant is the process of developing an independent, unique quality assurance system by the education institution itself, simultaneously applying TQM principles and fulfilling the requirements of ISO international standards. The author of the doctoral thesis considers that V. G. Belkin (Белкин, 2003) has not defined variants of basic principles of developing KVS and differences between them clearly enough, and, taking into consideration the specificity of education institutions at the law enforcement agencies, during the research defines and uses the alternatives of basic principles for developing KVS in a different aspect (Paper V).

The theoretical analysis of the outcomes allows the author of the doctoral thesis to conclude that one of the most essential aspects of education policy is the issue of quality assurance in all education institutions, including those which implement professional education programs, whereas the assurance of educational process quality plays the decisive role in achieving qualitative results in specialists' professional training.

2. METHODOLOGY AND RESULTS OF THE EMPIRIC RESEARCH

2.1. Research Sub-Aims

For achieving the **aim** of the doctoral thesis, research and practical sub-aims were defined and described in the publications included in the doctoral thesis.

The aim of Paper (I) **“Quality Assurance in Border Guard Education: Challenges and Topical Problems”** is to characterize the present situation concerning the EU border security issues, projecting it on the requirements set to border guard professional training and to the aspects of educational process quality assurance under the conditions of current dynamic transformations, and bring forward proposals for further actions which would be vital for the EU leading institutions and border guard education establishments to define and achieve a united quality assurance standard in border guards’ professional training.

The research stages, whose process and outcomes were reflected in papers (II, III) and (IV), were subordinated to the aim: on the basis of practical experience-grounded opinions, expressed by the parties interested (all categories of employees participating in the educational process of professional training - students of education institutes, graduates, lecturers, administration, representatives of the employers), to explore the actual situation and identify possible problems, nuances and tendencies with regard to the aspects of KVS and/or its elements functioning in education institutions at law enforcement agencies.

The aim of paper (II) **“Quality Aspects of Planning, Organization and Implementation of the Educational Process in Border-guarding and Police Education Institutions of the Baltic Countries”** is to make the analysis of the obtained data and to identify the actual situation in relation to the quality aspects of planning, organization and practical implementation of professional training educational process in the education institutions of law enforcement agencies of the Baltic countries included in the research, thereby creating a certain basis for the institutions and establishments mentioned above to study the current problems concerning the KVS functioning and define the prior directions to enhance educational process quality.

The aim of paper (III) **“The Assessment of Practical Use of Educational Process Quality Monitoring in Professional Education Institutions of Law Enforcement Agencies”** is to study the actual situation and problems in relation to the aspects of providing the educational process of professional training as well as to aspects of the practical application of quality monitoring in education institutions of law enforcement agencies of the Baltic countries included in the research.

The research aim given in Paper (IV) **“The Impact of Organizational and Administrative Activities of the Internal Control System on the Educational Process Quality in Education Institutions at Law Enforcement Agencies”** is to assess the practical outcome of organizational and administrative activities of IKS

used in education institutions at law enforcement agencies under research – the impact on educational process quality, and thus clarify the actual situation and identify problems.

The research aim given in Paper (V) **“The Model of Defining Basic Principles for Creating a Quality Management System in Education Institutions at Law Enforcement Agencies”** is to develop a model for identifying the most effective basic principles of creating KVS in education institutions at law enforcement agencies.

The aim of Paper (VI) **“the Assessment of Internal Control Elements of Quality Management System in Education Institutions at law Enforcement Agencies”** is: with the purpose to approbate the the afore-created KVS hierarchy model in practice, to define the most effective basic principles for developing KVS in education institutions in relation to one of the basic KVS resources – the internal control resource.

The aim of paper (VII) **“The Basic Principles of Developing Quality Management System for the Police and Border-Guarding Professional Education Institutions”** is: by applying the afore-developed model and the method of hierarchy analysis, to explore the effectiveness of the basic KVS resources and their elements functioning in the police and border-guarding professional education institutions and to define the basic principles for developing KVS.

The aim of Paper (VIII) **“The Topicalities and Mechanisms for the Quality Assurance of Border-Guards’ Professional Training”** is to highlight the significance of the research theme for the EU and Latvia’s security and education systems, to analyze competences within the context of the content of border guards’ professional training system, and give an account of the research conception and methodology as well as sum up the major outcomes.

2.2. Research Methodology

To achieve the aims set in the doctoral thesis, the design of a quantitative and qualitative research was developed and implemented, and within the frame of this design the following methods were applied:

A. Data collection methods

Survey

To gain relevant and detailed information about the vision of all the participants involved in the educational process of employees’ professional training in relation to educational process quality and its conformity with the basic aim – students’ professional training for the practical service in the structural units of law enforcement agencies, the method of a written questionnaire survey was applied among four respondent categories (students, graduates, representatives of employers, lecturers (including representatives of administration)). The content of a questionnaire was divided into three sections for each category of respondents:

Section 1 – data about respondents’ status, competences, practical experience, education level, national identity and professional field.

Section 2 – consists of 35 closed-type questions oriented towards examining the quality system and its elements in the education institution and their assessment by the Likert scale. The survey instruments encompass 35 statements characterizing educational process quality in education institutions at law enforcement agencies and provide the respondents with the opportunity to evaluate it. The respondents were instructed to evaluate the quality aspects of the implementation and provision of educational process in functionality related institutions according to the Likert scale – *completely disagree, sooner disagree than agree, difficult to say, sooner agree than disagree, (partly agree), completely disagree.*

Section 3 – consists of 24 closed-type questions oriented towards studying the effectiveness and influence of internal control and monitoring as its instruments on the educational process quality by using the scale of semantic differential. The written instrument of the survey includes indicators – 24 pairs of mutually exclusive statements characterizing usefulness and effectiveness of practical outcomes of KVS control activities in the education institution, as well as gives the respondents opportunity to evaluate these statements within the frame of the semantic differential. Respondents were offered to determine to what extent the offered statements characterize the object under assessment, e. i. the cluster of the chosen IKS activities. The respondents had to evaluate each indicator of the factor under research by choosing the assessment which characterizes this statement most precisely. The choice had to be made between the two defined polar statements by using the given digital scale (with the possible assessments from 1 to 3, or using 0 when the respondent had no opinion about the offered statements).

This survey involved 2264 respondents from four categories. The cluster includes representatives from all segments of employees and participants of a professional training process in law enforcement agencies – students, lecturers (representatives of administration including) from five education institutions of the three Baltic countries (Latvia, Lithuania, Estonia) training employees for law enforcement agencies (LR State Border Guards College , LR National Police College, Academy of Security Sciences of the Republic of Estonia (including Border Guard and Police Colleges), Mykolas Romeris University of the Republic of Lithuania, Border Guard School of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Lithuania (Medininkai)), as well as graduates from the above education institutions and representatives of employers – heads of structural units and their deputies from institutions for which the education institutions mentioned above train the personnel. The questionnaires were written in the Latvian language and also translated into Lithuanian and Estonian, for the respondents from the neighboring countries to better understand the content.

Such a vast audience of respondents from law enforcement agencies and education institutions of Estonia, Latvia and Lithuania was attracted with the aim to receive broad and diverse information about the quality aspects concerning KVS

functioning and the implementation and provision of the educational process in the field of professional training of employees for law enforcement agencies located in the area of the Baltic countries. The data were obtained with the consent and support of heads of the respective law enforcement agencies and their education institutions in Latvia, Lithuania and Estonia. After verifying the quality of questionnaires, to avoid the accidental and systematic registration errors, the assessments given by 1324 respondents were used in creating the research data clusters (Papers **II**, **III**, **IV**).

In compliance with the scopes of samples for the general cluster established in the praxis of statistics, the content of the research ultimate series-like (cluster) sample ensured the representativity of research final results, since at the permissible research error of 5%, the sample scope over 400 units ensures representativity of research results for an infinite scope of a general cluster (Mārtinsone, Pipere, 2011).

Interviews with Experts

To elucidate and analyze practice-based experts' opinions regarding the gradation of the assessment of KVS basic resources and basic elements within the context of educational process quality assurance, the qualitative method was applied in the research, and the quantitative data were also obtained and processed within the frame of this method. Structured interviews with representatives of law enforcement agencies and education institutions as experts were used as research tools.

For fixing and further analysis of the obtained interview data, on the basis of hierarchy analysis method worked out by the American mathematician professor T. Saaty (Saaty, 1980), e.i. on the method of comparing pairs, three blocks of questions were prepared, which were subordinated to the structure of the cluster of KVS hierarchy model basic resources and basic elements, worked out within the frame of the research (Papers **V**, **VIII**). During the research, structured-type interviews with experts were conducted in a personal way, and within the frame of these interviews, issues related to the educational process quality assurance were discussed. On fixing the practical-experience-based experts' opinions and assessments, matrixes (forms) for comparing pairs, prepared beforehand, were filled in (Papers **VI**, **VII**). At consecutively comparing the alternatives by pairs, the experts used a nine-point intensity scale of possible assessments defined before, where the calculations imply the following: *equal importance* – 1; *moderate superiority* – 3; *considerable superiority* – 5; *great superiority* – 7; *extremely great superiority* – 9. In case of an inter-assessment, even-number assessment can be used: 2, 4, 6, 8 (e.g. 4 means: *in between a moderate and considerable superiority*). In the result, the necessary research outcomes were obtained and the relative value of alternatives was determined for all elements of the structure of the developed hierarchy model.

In the activities, 20 informants – four-category experts on issues of employers' professional training for law enforcement agencies were involved:

- a) Representatives from five education institutions training employees for law enforcement agencies in the Baltic countries (LR State Borderguarding College, LR State Police College, Academy of Security Sciences of the

republic of Estonia (including Police and Social Security Colleges) Mykolas Romeris University (Faculty of Social Security, Kaunas), Borderguarding School of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Lithuania (Medininkai)):

1. those who are entitled to adopt strategic-level decisions in the education institution;
2. those who are entitled to adopt tactical-level decisions in the education institution.
- b) Representatives from Latvian, Lithuanian and Estonian institutions teaching and training personnel for the education institutions mentioned above;
3. those who are entitled to adopt strategic-level decisions in the respective state institutions of law enforcement agencies;
4. those who are entitled to adopt tactical-level decisions in state institutions of law enforcement agencies (Papers **VI**, **VII**).

Candidacies of the above experts on issues of training employees for law enforcement agencies were selected and recruited by recommendations of the management of respective institutions and education institutions, taking into account candidate's professional competence and personal service and work experience in issues of professional training of the personnel. In the category of those adopting strategic-level decisions, informants were experts of the institution deputy level or the department deputy level, while the category of those who adopted tactical-level decisions incorporated specialists, whose job responsibilities were directly related to the issues of personnel's professional training and its quality (Paper **VI**, **VII**). At selecting experts, maximally possible proportionality between the four categories of experts and their national belonging was observed (see table 2.1) (Paper **VIII**).

Table 2.1. (Paper **VIII**)
The distribution of interview informants by categories and national belonging

Categories of interview informants						
By national identity	By the status of experts' decision level			By experts' institutional belonging		
	Strategic	Tactical	In total	Law enforcement agency	Education institution	In total
Latvia	4	4	8	3	5	8
Lithuania	3	3	6	2	4	6
Estonia	3	3	6	3	3	6
In total:	10	10	20	8	12	20

Before the survey and interviews, the questionnaires and interviews were piloted among all the representatives of respective respondent and expert categories. The piloting process resulted in improving questionnaire statements and interview questions.

B. Methods of Synthesis and Modelling

On the basis of the results of theoretical analysis of mandatory EU and LR policy documents, legislation and normative acts of administration institutions, and of scientific literature (publications and theory) on aspects of education quality and KVS, the constructive synthesis of concepts has been carried out in the research.

By carrying out the theoretical synthesis of empiric data, findings and conclusions in regard with the aspects of quality management of border guards' professional training are formulated.

To achieve the research aim, by adapting the method of hierarchy analysis for assessing KVS basic resources and basic elements in compliance with the criterion "Impact on the quality of educational process", the deductive modelling of KVS structural scheme hierarchies has been done, as well as the synthesis of methodology of practical application of KVS model for identifying the basic principles has been described in the research.

The principal findings and conclusions made in the research provided the basis for formulating the identified basic problems and producing recommendations to the institutions responsible for making improvements in aspects of quality management of employees' professional training in law enforcement agencies.

C. Data Processing Methods

Processing and analysis of primary data were carried out by applying methods of descriptive statistics, correlation, and factor analysis as well as the method of hierarchy analysis developed by the American mathematician professor T. Saati, i.e. method of comparing pairs (Saati, 1980, 2008), and the experience gained from its use for assessing aspects of education management quality (Raharjo, Xie, Goh & Brombacher, 2007; Цибизова & Карпунин, 2015). The statistical significance of differences in indicators of respondents' sample assessments was verified and confirmed by a single-factor dispersion analysis (or ANOVA – Analysis of Variance), which resulted in defining the level of statistical significance of a factor criterion, which, in its turn, testified to the credibility of the obtained data in relation to all clusters of respondents.

The adaptation of questionnaires involved the analysis of factor structure and scale internal coordination. The internal coordination of scales was assessed by calculating Kronbach's alfa coefficient.

For the statistic analysis of data and presentation of the obtained outcomes, the software package "SSPS for Windows 23.0 Version" was employed in the research.

A detailed description of methods applied in the research is given in each of the papers according to the specificity of the theme and content.

2.3. Analysis and Interpretation of Research Outcomes

Paper (I)

Paper (1) is focused on the research and analysis of aspects of border guard professional training system within the context of education quality management theories. At characterizing the current situation in the context of the EU border security and problems created by migration, the analysis of requirements to border guards' professional training and aspects of quality assurance in educational process under conditions of ongoing geopolitical transformations is made. Also, proposals for further actions are made, which for the EU leading institutions and respective education establishments might be topical at establishing and achieving unified standards of quality level in border guard professional training.

Exploration of definitions and theoretical synthesis of the concept "quality", as well as awareness about the importance of tasks set for the process of border guards' education concerning the security of the country and society, make it possible to conclude that the quality of professional education has to be measured by the scope of achieved education aims, tasks and fulfilled requirements.

The above said allows maintaining that the quality of professional education may be considered as ensured under such conditions: a) aims of education are achieved and tasks fulfilled; b) the set requirements are satisfied.

In turn, 'improvement of quality' has to be defined as the improvement and development of the product or service adequate to the requirements. The mentioned considerations allow concluding that the quality of the result is a priority in the border guards' professional education process as well as in that of employees of other national law enforcement agencies, taking into account the fact that this result is aimed at shaping adequate professional capacity of potential employees.

In the result of the analysis of theory and the normative base related to the processes of quality management and professional training, and on the basis of a personal long experience of border guards' practical professional training, in this paper, the author gives his interpretation of the nature and content of border guards professional training.

In Paper I, it is defined that the process of personnel's professional training is concerned with the selection of institution employees, taking on the service (job), professional training (including initial training at a work place, sending for receiving the necessary professional training, organization and control of in-service training (distance-learning), assessment of the adequacy of knowledge and skills) as well as motivation for the professional development, management of growth and career. By its nature, personnel's professional training is a valuable and significant section of the personnel policy in the organization.

The analysis of what the European Commission and FRONTEX have done and will do, and work on developing unified and obligatory training models, which can be integrated into education programs for border guards of all EU countries, make it possible to conclude that the planned activities provide a foundation for achieving the afore defined aim – a border guard, trained according to unified standards, and

requirements set for knowledge and skills, however, the taken measures are not yet comprehensive and sufficient. Argumentation for this position is based on the conclusions that the gradation of qualification levels and development of several sample programs for isolated models, under the conditions when systems of border guards' professional training in member states differ and, thereby, cannot ensure unified indicators for a unified quality assessment of educational process and its outcomes and, consequently, for the standardization of the quality of knowledge and skills acquired. The author draws the conclusion that in order the border guards of the EU countries could successfully implement common aims and tasks, there, respectively, should be unified requirements and maximally unified quality of the 'product', namely, the quality of personnel's professional training in border control institution of the EU member states.

Relying on the analysis of quality management theories and assessment of the research problems pertaining to the standardization of the quality of educational process and its outcomes, proposals concerning the quality management and development and improvement of personnel's professional training mechanisms in border control institutions, are made:

A. Global, ES (FRONTEX) level

- To continue developing common principles and requirements for border guards' professional training (in perspective, this should result in designing a joint methodology for increasing the quality of border guards' professional education);
- To work out unified quality indicators of border guards' professional education;
- To carry out monitoring of the quality of border guards' education systems by applying unified standards and assessment criteria.

B. Local, border guards' institution level

- To provide for carrying out activities with the aim to achieve a qualitative level in organizing education process and in its practical implementation, and train the personnel for border control institutions in accordance with the set requirements and criteria.
- To ensure necessary measures for creating (or improving) systems of internal control or provision of quality.

It is concluded and emphasized in the paper that in order to enhance the quality and effectiveness of professional training, it is vital to upgrade the management of professional education institutions and to develop effective systems for quality management and assurance.

On the basis of practice-based opinions of all interested parties (students, graduates, lecturers, administration, representatives of employers), papers **II**, **III**, and **IV** reflect the process and outcomes of the research on the actual situation and possible problems in relation to the aspects of providing educational process of professional training and quality management of this process in education institutions

at law enforcement agencies in the Baltic countries under research. The obtained consolidated research data are analyzed in respect to three most characteristic identified factors of the phenomenon under research, namely, the aspects of educational process.

Paper (II)

The analysis of theoretical aspects of the impact of the quality of planning, organizing and implementing the educational process upon the quality of education outcomes allows concluding in Paper (II) that:

- The quality of the educational process is the factor that directly influences graduate's, as a professional's, level of training;
- For the education institution to provide an adequate quality in training specialists, it is necessary to achieve a high quality in the educational process.

Taking into consideration the fact that education quality is characterized by the conditions, implementation and results of the educational process as well as by a comprehensive assessment of these aspects, it is possible to draw a conclusion that the quality aspects of planning, organization and implementation of educational process have to be assessed by using the correlation between needs and viewpoints of all participants of this process (students, graduates, lecturers, administration, representatives of the employers).

Within the frame of the research, factor analysis, made while exploring the cluster of the defined indicators and data obtained via questionnaires, allowed identifying the structure of the four factors of the phenomenon under research. Research described in the paper demonstrates the analysis of one of the four identified factors – “Quality aspect of planning, organization and implementation of the educational process”, comprising the greatest number of indicators – 12, whose calculated load fluctuates within the range of 0.407 to 0.685. The cluster of analyzed indicators of the factor under research provided a relatively comprehensive perception about the quality of planning, organization and implementation of the educational process in the field of employees' professional training for law enforcement agencies in the region of the Baltic countries, and reflected opinions of participants of different educational process groups in respect of both a common mean indicator and the indicators defined for the assessment.

The results of the research empirical part testify to the fact that previous approaches to the administration in the field of employees' professional training for law enforcement agencies as well as KVS are not effective enough. This is testified by the considerable discord between the evaluations of education process participants and by collisions in the assessments of quality aspects given by the employees of education institutions and by the receivers of education “services” (students, graduates, employers). For example, the representatives of employers are those who evaluate the quality of planning, organization and implementation of the educational process in education institutions most critically (indicator -3.43 according to the 5-point scale), e. i. representatives of those institutions where the graduates, heads of

structural units and their deputies will go to for further service. The graduates' mean assessment, made for quality aspects of administration from the viewpoint of their practical experience gained during the service, is also quite critical – considerably lower than the indicator 4.00, namely – 3.58. In turn, within the context of relatively critical opinions of employers and graduates, a markedly higher assessment (4.08) given by lecturers could be interpreted as the indicator of manifestations of certain self-satisfaction.

As maintained in the paper, a special cause of concern and necessity to attract the attention of managers of law enforcement agencies in the Baltic countries to the KVS functioning in the education institutes of the respective branch, is an explicitly lower assessment given by the respondents with practical experience (representatives of employers, graduates and students with the experience of serving) to one of the most important indicator, identifying the effectiveness of resources invested in the field of professional education and training - indicator “The compliance of education institution study programs and courses with the practical needs and topicalities of service (job)”. The situation is made more problematic due to a relatively self-satisfied and uncritical assessment of the indicator mentioned above given by the representatives of program designers and implementors, lecturers and representatives of administration.

The necessity to continue analyzing the obtained data and carry out additional research on quality aspects of planning, organization and implementation of the educational process and problems relating to them is evaluated as useful and topical, since such research can be aimed at identifying causes and reasons for the consumers' evaluation that services offered by education institution are of low quality.

Paper (III)

In turn, Paper (III) is devoted to the aspects of using monitoring as an element of KVS internal control for providing the quality assurance of the educational process in education institutions at law enforcement agencies.

Referring to theoretical findings, it is established that a systemic quality monitoring is considered to be an important and integral part of the educational process, and may become an effective means and a complex tool of quality management in education institutions, on condition it is planned and implemented as a an integrated and regular aggregate of measures and is to be considered as a means by which the aspects of educational process and quality of its results can be measured, and a systematically functioning feedback for receiving information from all education process participants can be provided.

The part of the research given in the paper is concerned with the analysis of one of the four factors identified within the frame of factor analysis – “Aspects of monitoring the quality of educational process implementation and provision”. The estimated factor load of the indicator included in the factor under analysis is within the range of 0.407 to 0.776. The statistical significance of indicator differences between the assessments in samples of respondents was verified and confirmed by a

single-factor dispersion analysis (ANOVA – Analysis of Variance), which resulted in defining the level of statistical significance of a factor criterion (Sig. = 0.004), which confirmed the reliability of the obtained data in relation to all cluster of respondents.

Despite the similar, moderate mean indicators, the analysis of the obtained data with respect to isolated indicators revealed relatively significant differences which allow fixing possible problem issues in the instruments of KVS internal control. In turn, the analysis of the research results with respect to respondents' data and isolated indicators yielded information, which made it possible to determine the level of quality monitoring regularity at providing the educational process in education institution at Law enforcement agencies within the frame of KVS.

The results of the analysis of indicator assessments given by the respondents testify to the fact that in some aspects, in education institutions of law enforcement agencies, there exist explicit differences between the approaches to the organization of KVS activities for monitoring the functioning of internal control elements, including monitoring of educational process quality.

This leads to the conclusion that previous approaches to the administration of KVS monitoring activities with regard to quality assurance of personnel's professional training process in education institutions of law enforcement agencies have not been effective enough, and discords, quite significant for some indicators, between respondents' assessments of certain aspects testify to this fact.

Paper (IV)

Bearing in mind the importance of quality control mechanisms for quality assurance and assessment, and exploring the usefulness and effectiveness of internal control activities as elements contributing to quality assurance, this paper deals with evaluating and determining the practical return from IKS organizational and administrative activities, i.e. the impact on the quality of educational process in education institutions of law enforcement agencies under research.

The factor analysis of an indicator cluster defined and assessed in bipolar scales allowed identifying the structure of four factors of the phenomenon under study. The paper deals with the analysis of one of the four identified factor "Assessment of IKS organizational and administrative activities", which encompassed the greatest number of indicators – nine. The estimated load of indicator factors included in the factor under analysis is within the range from 0.391 to 0.751.

Summarizing and analysis of the data resulted in obtaining information, which in the aspect of indicators of the factor under research provided a comprehensive vision about the influence of IKS organizational and administrative activities on the quality of educational process in education institutions of law enforcement agencies included in the research, and this information also reflects opinions of different groups of educational process participants with respect to the common mean indicators as well as to the defined indicators under assessment.

The positive assessment given by the majority of participants with regard to the impact of IKS activities on the quality of educational environment and process confirm theoretical findings about the correlation existing between the educational process and education quality in general, on the one hand, and effectiveness of IKS activities in education institution, on the other. Contradictory to the above said, the obtained indicators testify to the fact that in the education institutions of law enforcement agencies included in the research the structure and content of IKS have not been worked out qualitatively enough by applying systemic principles ensuring effectiveness, or the practical activity of these systems does not contribute to providing a balanced and qualitative educational environment and process. For example, the research outcomes show that according to the assessments of 27.7% lecturers, IKS activity in education institutions of law enforcement agencies needs improvement and perfection with the aim to ensure a positive impact on the educational environment and process. Practically each sixth respondent belonging to other categories (students, graduates, representatives of employers) of research participants has an analogous vision.

Paper (V)

Author's practice-based findings testify to the fact that in education institutions at law enforcement agencies of the Baltic countries, Latvia including, and to a great extent also in those which are within the direct hierarchical structure of state administration, under the conditions of a complete absence of scientifically valid criteria for defining and making the selection of principles to create KVS, the choice of methods and principles for the development of KVS is made on subjectively motivated and administrative or politically engaged decisions. This situation involves risks to the implementation of policy of a systematically balanced quality management, and the activities providing KVS functioning in general are not effective enough. To have a scientific grounding for avoiding solutions based on a subjective motivation and administrative or politically engaged decisions at identifying and selecting the basic principles for developing KVS, Paper (V) offers the theoretical basis for the necessity to create such a KVS model in law enforcement agencies and gives the description of this process. It also outlines the methodology for the practical use of the model at evaluating the KVS basic resources and basic elements according to the criterion "Impact on educational process quality".

The studies and analysis of theories as well as the international and national normative base in relation to quality assurance in professional education, and the fact that the aim of education institutions at law enforcement agencies is ensuring the achievement of strategic and operative aims of national security, lead to the conclusion that quality assurance of educational services in the education institutions of this profile requires a systematic and scientifically valid approach. The above said shows that there is a practical need to work out theory- and research-based approaches and solutions to creating KVS for identifying and choice of basic principles in education institutions at law enforcement agencies.

The prerequisite of creating the model for determining the basic principles of designing KVS was the assumption that the interaction between the KVS resources and elements included in the hierarchy structure scheme should be assessed according to the criterion “Impact on educational process quality” and that it will be possible to evaluate and analyze the data obtained during the use of the model by applying the hierarchy analysis method.

Within the frame of KVS hierarchy structure, identified and defined are: the general aim, four basic resources (as criteria) and four basic elements (as sub-criteria) of the education institution KVS (learning-oriented process) in each of the basic resources, which represent the whole cluster of elements of the respective KVS basic resources (see Fig. 2.1.).

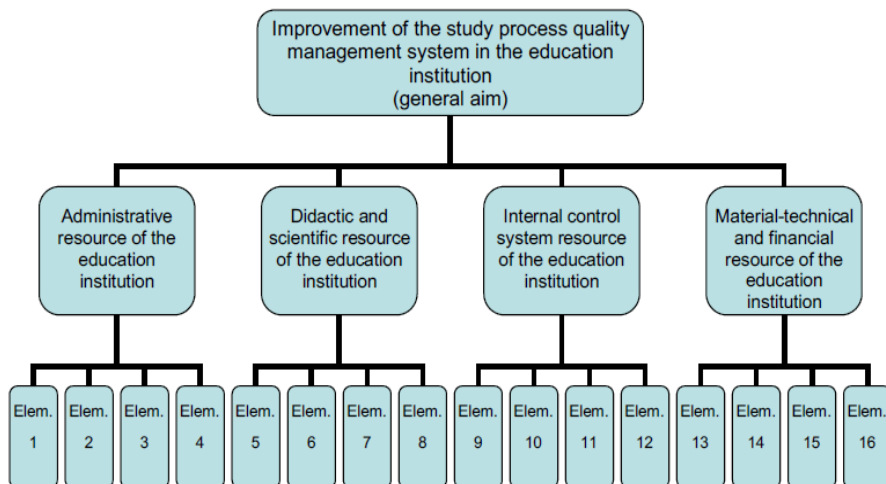

Fig. 2.1. Structural scheme of the hierarchy model of a quality management system (Paper V)

This structure of the hierarchical model – four criteria and sixteen sub-criteria – enables to apply the method of hierarchy analysis (pair comparison) to the analysis of the obtained data and a proportionate expenditure of administrative resources of the practical use of the designed KVS model (calculations show that at such a configuration of the model, one interview with the expert takes about 30 – 45 minutes).

The KVS structure, content and principles of its action in both already created and functioning KVS and in the research by scientists are defined in many and different ways. Consequently, the cluster of basic resources and basic elements within the frame of the KVS hierarchy model has been selected and completed on the basis of the analysis and assessment of internationally recognized (ISO, CAF, EFQM, TQM), and used also in the field of education, KVS components (elements,

criteria and sub-criteria) in relation to their suitability for the specificity and priorities of education institutions of law enforcement agencies.

The alternatives of variants of basic principles for the development of KVS in education institutions were formulated in three versions:

1. KVS developed by the education institution itself, administratively independently.
2. KVS created within the frame of outsourcing (e.g. by using standards of ISO series or other).
3. KVS prescribed by the superior state institutions (for example, KVS or its elements – structure, content, process - developed according to the regulations of the government, respective ministry or hierarchically higher state administration institution).

To practically use the KVS hierarchy model for identifying the most topical and effective basic elements for creating KVS, structured interviews with the experts in respective field should be organized and carried out in the specific education institution at law enforcement agency or at the national (regional)-level.

The interview questions can be grouped into three blocks:

1. The assessment of education institution KVS resources as criteria by the degree of their importance, effectiveness and impact on the educational process quality.
2. The assessment of KVS elements, as sub-criteria, by the degree of their importance, effectiveness and impact on the educational process quality in the education institution within the frame of the basic resources of the respective KVS.
3. The assessment of KVS basic principles, as alternatives, by the degree of the most positive impact on KVS basic elements within the context of ensuring a qualitative educational process.

During the interviews, at discussing problems raised by the interview questions, relying on the practical experience-based opinions and assessments, and following the hierarchy analysis method developed by the American mathematician T. Saaty (Saaty, 1980), the analysis of mutual element pairs at each level of KVS model criteria and sub-criteria was carried out in the context of their impact on the educational process quality. In the result, the research data were obtained and fixed in afore prepared matrixes for comparing interview pairs.

At consecutively comparing alternatives by pairs, a nine-point intensity scale from T. Saaty's method can be used. In the result, the relative value of all basic resources and basic elements included in the hierarchy model structure will be determined. During the final stage of data analysis, the combined value coefficients are calculated and the best alternatives are identified.

Within the frame of a practical application of the model, hierarchy analysis method should be used in the order as follows:

- Structuring of the defined problem into a hierarchical structure;
- Identifying priorities of criteria and assessment of every alternative by criteria;

- Establishing value coefficients of elements of each level;
- Calculation of a combined value coefficient and establishing the best alternative (Saaty, 2008).

The development of the research instruments for designing the structural scheme of KVS hierarchy model, for assessment of KVS resources and elements according to their impact on educational process quality, and for the choice of scientifically valid alternatives, provides education institutions at law enforcement agencies with a theoretical and practical opportunity to use this model for establishing objective basic principles of creating KVS. In case an objective necessity arises, the designed hierarchy model for defining the KVS basic principles can be adapted to the specificity of a concrete education institution by replacing definite sub-criteria, and thereby the model conceptually can be used in other branches of education as well.

Paper (VI)

To identify the most effective principles for the development of KVS in relation to one of the KVS basic resources – the resource of the internal control of education institution, within the frame of KVS hierarchy model approbation (see Fig. 2.2.), Paper **VI** focuses on and analyzes the research results obtained during the interviews with twenty experts in the field of border guards' and police professional training in the Baltic countries and evaluates KVS resources and elements according to the criterion "Impact on the educational process quality".

After filling in pair comparison matrixes (according to the individual assessment of every expert) and processing of interview data, the coefficients of criteria (basic KVS resources) and sub-criteria (basic KVS elements) were calculated. The outcomes of these calculations determine value coefficients which ensure identifying criteria for the contribution to the achievement of the general aim. The calculations show that experts' highest assessment (0.44) by degree of importance, effectiveness and impact on educational process quality has been given to didactic and scientific resources of the education institute (Fig. 2.3.).

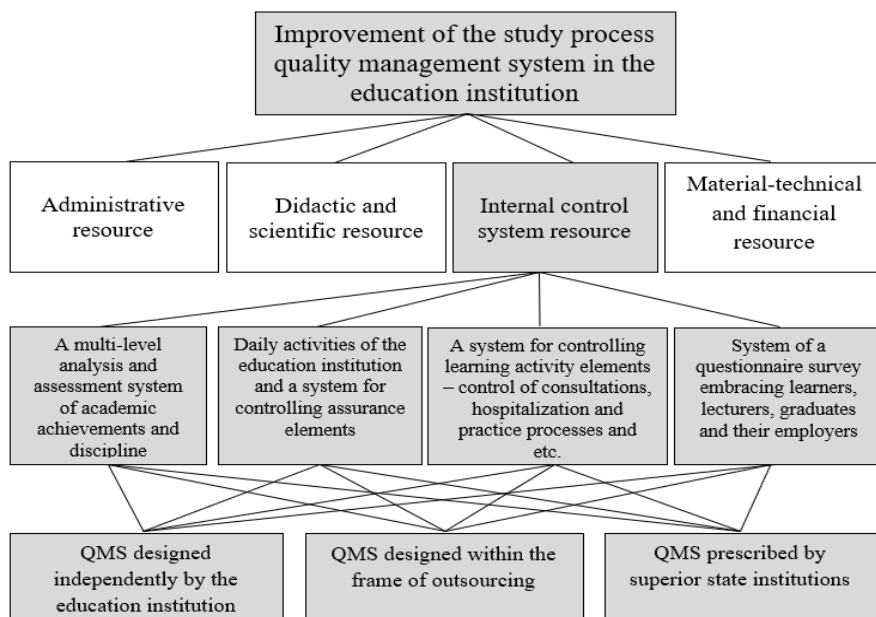

Fig. 2.2. The scheme of the approbation of KVS hierarchy model in relation to IKS scheme (Paper VI)

The criterion of ISK resources ranks as the third according to the assessments by gradation (0.17), which to a certain extent confirms findings of theoreticians as well as practical experience about underestimating the role of internal control in providing a qualitative educational process at education institutions.

The analysis of experts' assessments and calculations made to identify the best research alternative testify to the fact that according to the opinions of all four informant categories, the most adequate principle for the development of KVS in education institutions that train employees for the law enforcement agencies is the principle on the basis of which education institutions develop KVS independently. The great validity of the above conclusions is upheld by the opinions of experts – the category of informants having the highest capacity for personnel's management, who represent the institutions for whose needs the professional training process is implemented and who are authorized to take strategy-level decisions – about the self-sufficiency and effectiveness of education institution competence as to deciding on the policy of VKS development. The analysis of informants' statements in the aspect of national belonging has yielded identical assessment results. The attitude of the Latvian experts is the most categorical, which most probably can be attributed to the accepted but not always positively valued practice in Latvia, when the autonomy of education institutions in some competence sphere, regulated by the normative acts,

is reduced or neglected at all, due to considerations of political or administrative power, which not always are substantiated by scientific research or practical usefulness.

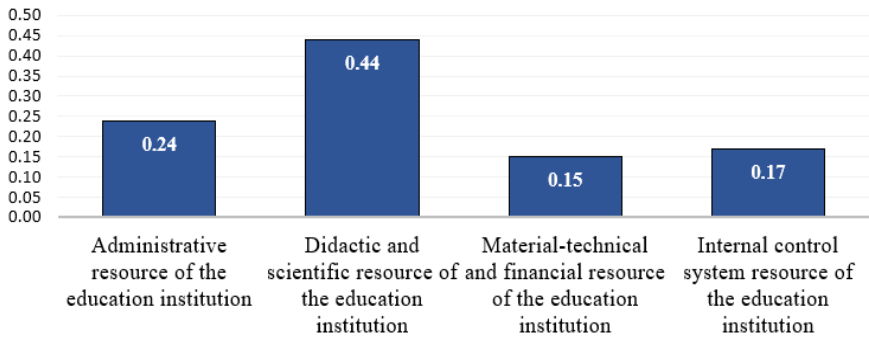

Fig. 2.3. The general assessment of KVS basic resources of educational process (Paper VI)

In a causal relationship, the total experts' conclusion, too, confirms a relatively higher assessment of predictive effectiveness of KVS, as an alternative, developed by the education institution independently in relation to the functionality of IKS resources. This can be attributed to the prospective initial suitability of KVS for the specificity of a concrete education institution and possibilities of predictable improvement of flexibility.

The analysis of the resume of experts' assessments allows concluding that at choosing the alternative based on the principle of creating KVS independently in education institution, a more positive effect can be expected with regard to the three out of the four IKS basic elements. And only with regard to the questionnaire system comprising students, lecturers and representative of employers, a more positive effect can be expected by adhering to the principle of developing education institution KVS within the frame of outsourcing. The above choice made by the experts could be attributed to the assumption that the questionnaire system produced by education institutions independently might lack sufficient administrative weight to gain optimal responsiveness among the structural units and personnel of law enforcement agencies, while the questionnaire system produced within the frame of KVS developed by superior state institutions might lack experience in methodology and flexibility in improvement.

Paper (VII)

By applying the hierarchy model of KVS and method of comparing pairs (hierarchy analysis), Paper (VII) focuses on the research on effectiveness of the basic KVS resources and their basic elements in the education institutions at law

enforcement agencies within the context of their positive impact on the educational process quality, as well as on defining the most effective basic principles for designing KVS in education institutions in general (see Fig. 2. 4.).

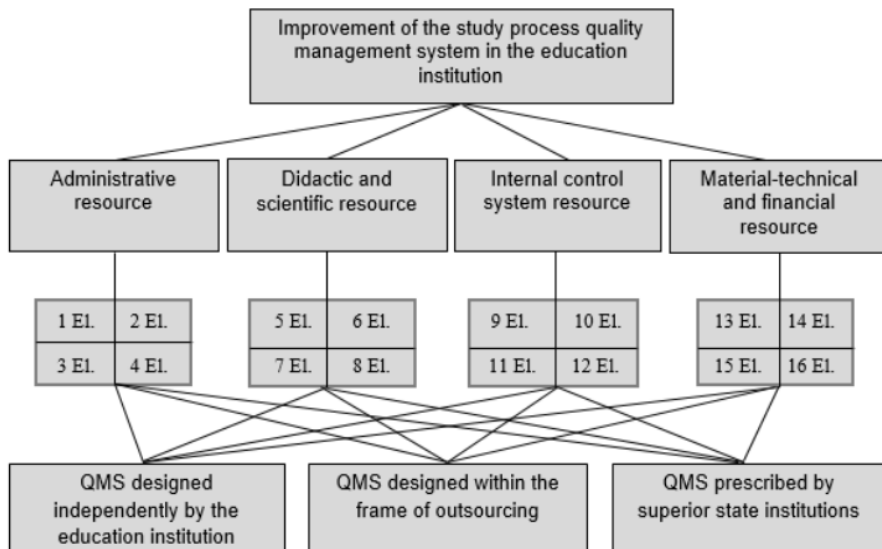

Fig. 2.4. The structural scheme of the KVS hierarchy model in the education institution (Paper VII)

The research, within whose framework twenty experts in the field of professional training of border guards and police from the Baltic countries were interviewed, is concerned with the analysis and evaluation of all resources (as criteria) and elements (as sub-criteria) and with the exploration of a mutual correlation between them according to their impact on educational process quality.

On the basis of experts' conclusions during the interviews, matrixes for comparing pairs were produced at every level of criteria. For a consecutive comparison of alternatives by pairs, experts employed a nine-point scale. In the result, relative values of alternatives were determined for all structural elements of the KVS hierarchy model developed before.

In the result of calculations, the highest experts' assessment (by the degree of importance, effectiveness and impact on the educational process quality in an educational institution) was given to the KVS didactic and scientific resources. The above conceptual outcome is logical and was theoretically predictable, however within the research frame, the priority is given to defining the coefficient of relative values of resources under research, which for the didactic and scientific resources of education institution dominating in the summative assessment of results was

estimated as 0.44. The administrative resource of the education institution was also assessed relatively high, with the proportion of 24%. The IKS resource criterion has received the third assessment by gradation, about 17% within the frame of a total assessment. The degree of importance, effectiveness and impact on the educational process quality of the material-technical and financial resources were assessed by the coefficient 0.15 (Fig. 2.3.).

During the analysis of data obtained in the next stage, within the frame of the respective KVS basic resources, the assessment of all 16 sub-criteria by their impact on the quality of the educational process was carried out. The analysis of experts' assessments in relation to the research alternatives made it possible to come to the conclusion that in the opinion of all four categories of informants, the most effective and most adequate for the practical needs of developing KVS basic principles is the alternative according to which the education institutions training employees for the needs of law enforcement agencies themselves develop a unique and suitable for their specificity KVS. The summative assessment of experts shows also that the KVS designed by the education institution itself, guided by the objective specificity of its aims and conditions of functioning, will be more effective for the activity of three (Administrative resource, Didactic and scientific resource, Internal control system resource) out of the four KVS resources under research, and will make a more positive impact on the educational process quality. The only KVS basic resource, for whose effectiveness a different basic principle was recognized as the best, is the material-technical and financial resource. According to experts' consolidated opinion, with respect to the effectiveness and positive impact on the educational process quality, KVS that has been developed following the requirements defined by superior state institutions, would be more adequate. This aspect could be attributed to the actual situation that specialists for the needs of law enforcement agencies are basically taught and trained by education institutions wholly or partially financed by the national budget. Thereby, the above factor is the decisive factor which led experts to the conclusion that planning, implementation, control and analysis of education institution activities in the material-technical and financial field could be most effective and with the most positive impact on the educational process quality on condition they are organized, managed and controlled on the basis of principles and requirements defined in normative acts of leading national and superior state institutions.

The domination of the selected alternative in the mutual correlation between the indicators of calculated values under analysis can be explained by the assumptions, expressed also by several experts (interview participants) during discussions, that, as to the quality of professional training process, just the prospective initial suitability of the KVS developed independently for a specificity of a concrete education institution and predictable possibilities of improving the flexibility of this system will show the most positive impact.

Paper (VIII)

The final paper (VIII) of the doctoral thesis focuses on the research results obtained in the context of the topicality of the research theme, and on recent events and tendencies in the field of the EU and Latvia's security and education, as well as gives an account of the concept and structure of the research.

Due to the fact that the time span between the beginning of the research in 2015 and finishing it in 2023 is quite considerable, paper (VIII) brings into focus the research theme within the context of the assurance of the EU and Latvia's security and border guards' professional training quality. It has been established that the topicality of the theme, which under the contemporary conditions of dynamic changes and challenges is characterized by new requirements to the institutions providing security and professional training, has not only remained topical during the recent years, but has even increased in importance, which is reflected in both the EU and Latvia's planning documents and normative acts. As to the growth of the workload and requirements imposed on the border guards' training, the most significant impact was created by the pressure of the illegal migrations from Belarus, caused by the geopolitical situation in 2021, which directly affected the EU Eastern border countries – first Lithuania, later Poland, and Latvia, creating tense situations in the border zone and seriously interfering with fulfilling functions of border control service. This negative tendency continued, and the number of illegal migrants who crossed the external borders in 2022, compared to that in 2021, considerably increased also in the EU countries in general. In turn, the tragic events of 2022, related to the military aggression of the Russian Federation against Ukraine, made millions of people seek asylum in European countries.

Paper (VIII) underlines the fact that the LR normative acts and planning documents regulating the field of education, lately give very close attention to the aspects of quality assurance systems. The amendments (LR Saeima, 2021) to the "Law on Education" (LR Saeima, 1998) define the content and tasks for education quality assurance within the state system, as well as institutions responsible for this. In turn, the LR MK of June 22, 2021 direction No 436 "On the guidelines for the development of education, 2021 – 2027" specifies the fact that in future, education policy in Latvia should be based on data analysis and research (LR MK, 2021).

This paper studies and highlights the conceptual interpretation of aims, content and competences necessary for assuring education quality within the context of normative regulations in the EU and Latvia. Paper (VIII) **also** offers an insight into the requirements imposed on border guards' professional competence, which on the EU level is regulated by the "Sectoral Qualifications Framework for Border Guarding" (SQF) designed by FRONTEX (FRONTEX, 2013a, 2013b). It comprises all qualification levels obtained in general, professional, academic education and border guards' training (FRONTEX, 2013a), but the competence profiles identify, define and describe border guards' service and tasks on all levels and in all areas. In turn, national requirements to the content of border guards' professional competences in Latvia are regulated by the professional standards of the inspector of

Styate Border Guarding (LR IZM VISC, 2009), junior officer of State Border Guarding (LR IZM VISC, 2010) and senior officer of State Border Guarding (LR IZM VISC, 2004), which define the skills, abilities and knowledge necessary for border guards of these categories, as well as their duties and tasks.

The author draws a conclusion that the prior task and indicator of professional training is the ability to train the labor force in compliance with the labor market demands, and that the employers are those who will be first to evaluate the outcomes of professional training and quality of professional education. But, within the context of aims of professional education quality to be achieved, the decisive factor is the educational process quality, which is responsible for providing students with adequate professional training and practical capacity, thereby, the educational process quality of professional education and ensuring of the quality management are very essential.

To achieve the research aims and carry out the research tasks, within the frame of the doctoral thesis were worked out and reflected in Paper (VIII): a) research concept within the context of the frame of interaction between elements of border guards' professional training system; b) the conceptual scheme of quality assurance of border guards' professional training; c) the research conceptual structure and content of its basic stages. The aims and tasks of every stage of the concept structure resulted from and were implemented after the previous stage was finished and the analysis of its outcomes was done. The paper also describes that at the initial stage of the research, the author studied and analyzed theoretical and practical topicalities and challenges in the sphere of border guards' professional training and its quality management, which was reflected in paper (I), while the empiric research was carried out during three major stages, and the content, process and results of this research are described in papers (II), (III), (IV), (V), (VI) and (VII), but the full summery and results of the research are given in the final publication – Paper (VIII).

A concise content of the research basic stages:

- During the **first stage**, when the real situation in relation to ensuring the educational process management quality in the education institutions of the three Baltic countries was under study, the survey among the educational process participants of all segments was carried out. After the analysis of the outcomes of this survey, the author made a conclusion that a) certain problems exist in the aspects of organization, planning, providing and process of the quality management and b) there is dearth of a scientifically valid approach to adopting management decisions with regard to defining basic principles for developing KVS in education institutions (Paper II, Paper III, Paper IV).

- In the frame of the **second stage**, a model and methodology of its application were worked out to determine scientifically valid effective basic principles for creating KVS in education institutions (Paper V). The structure (see Fig. 2.5) of the set of KVS basic resources and basic principles, developed within the frame of the model, was selected on the basis of the analysis and assessment of the components (elements, criteria and sub-criteria) of the internationally recognized KVS conceptual

models (ISO, CAF, EFQM, TQM) in relation to the specificity and priorities of education institutions under research (Paper VIII).

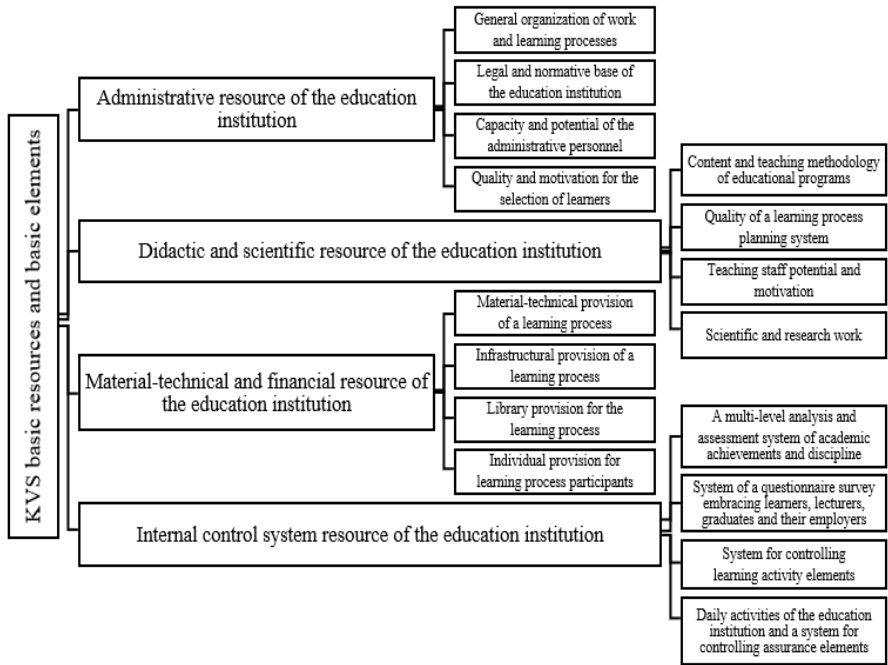

Fig. 2.5. The structure of the set of KVS basic resources and basic elements (Paper VIII)

The prerequisite for the development of KVS hierarchy model was the requirement that the interaction between KVS basic resources and basic elements should be assessed by applying the criterion “Impact on the quality of educational process” and that the data obtained from KVS model could be analyzed and assessed by the hierarchy analysis method. The basic principles of developing KVS have been studied and defined in the alternatives as follows:

- a) KVS is developed on conditions set out by the superior state institutions;
- b) KVS is developed within the frame of outside service;
- c) KVS is developed independently by the education institution, independent of any influence from outside (Paper V).

• During the **third stage**, the interviews with four category experts in the field of employees’ professional training for law enforcement agencies were conducted and the KVS hierarchy model was approbated in practice. The data provided by the

interviews allowed assessing according to the impact on the quality of educational process:

- a) basic resources of the KVS of education institutions as criteria;
- b) KVS basic elements as sub-criteria;
- c) variants of KVS basic principles as alternatives of choice, whose analysis allowed determining the most effective basic principles for creating KVS in education institutions at law enforcing agencies (Paper VI, Paper VII).

By assessing the research outcomes yielded by the data analysis of interviews with experts, it is established that at making the choice of basic principles according to which the KVS in education institutions at law enforcement agencies will be created, more positive impact on educational process quality can be expected from the variant when the choice is made in favor of creating a unique KVS, relying on basic principles of independence of administrative or political impact from outside.

In turn, relatively the most positive impact on educational process quality as the basic factor of professional training quality assurance will be achieved by a complex use of the basic principles, identified during the research as the most effective in relation to every specific basic resource of the quality assurance system.

In the concluding part of Paper (VIII), research results are summarized and a conclusion is drawn that the major research result is working out the methodological tools for developing and practical use of KVS hierarchy model, evaluating the KVS basic resources and basic elements in compliance with their impact on the educational process quality, which makes it possible for the education institutions at law enforcement agencies to use this model for the objective and scientifically valid choice of alternative for defining the most effective basic principles for creating KVS.

CONCLUSION

The aim of the doctoral thesis is achieved – in the result of the conducted research, the actual situation and problems relating to the quality management aspects for ensuring the educational and practical implementation processes of professional training in the education establishments at law enforcement agencies in the Baltic countries under research have been explored. Within the frame of the doctoral thesis, a model for establishing the basic principles of developing the KVS and methodology of using this model have been worked out. By approbating and using the KVS hierarchy model in practice, the current and most effective basic principles of designing KVS for the education institutions at law enforcement agencies, which implement the respective professional education programs and train employees for the service in border control institutions, are established.

Basic Findings and Conclusions

1. The definitions and interpretations of the nature and content of some concepts, used in the legislation of the Republic of Latvia in the field of education, are not exhaustive enough in relation to the practical implementation of these concepts and in correlation with researchers' findings. In the sphere of quality management, too, there is no consistency concerning the use of terminology in LR normative base, and, respectively, in the fields of state administration and education. Topical is also future work of competent institutions in regard with the improvement and development of terminology relating to education and quality management used in legislation.
2. Currently, the topicality of research theme is determined by: a) challenges created by the international conflict situations to the security of the EU borders, which directly project to the requirements for the quality management of border guards' professional training; b) priorities and guidelines chosen by the EU and Latvia as to enhancing the quality assurance of professional training and orientation towards research-based government decisions in education; c) actual situation, when decisions about the choice of basic principles for designing KVS are taken without a scientific argumentation; d) the situation when Latvia's and international scientific spaces lack studies on defining and objective choice of the basic principles for designing KVS in education institutions. On the basis of the above said, the topicality of quality management aspects of border guards' professional training shows a growing tendency.
3. Despite the undeniable positive experience, traditions, current scientific, pedagogical and personal potential of education institutions involved in the research, problematic aspects and shortcomings have been identified in the KVS functionality and practical outcome during this research, and due to their impact the conformity of the quality of educational processes and results with

the employers' requirements and current needs in the field of personnel's training cannot be assured at the desired level.

4. The analysis of research results allows establishing the fact that the previous approaches to the administration of professional training of employees in law enforcement institutions as well as the KVS or their particular elements used at present are not effective enough, which is testified by the significant differences between some indicators in students' evaluations and collisions between evaluations of quality aspects in opinions of employees of education institutions and receivers of education "services" (students, graduates, employers).
5. In the Baltic countries (Latvia including), the praxis of designing and use of KVS in education institutions at the law enforcement agencies is mainly based on essentially different basic principles and methods, and actually without any scientifically valid approach, thereby posing risks to both inexpedient attraction and use of resources for the KVS designing and maintaining processes and to the quality of border guards' professional training, as well as to the sustainability of professional training quality in general.
6. Taking into account the fact that at facing the necessity to use the member states' personnel resources in an integrated way, essential differences between the levels of border guards' professional training among the EU member states have been identified, which result from the historical differences between systems of border-guards' professional training. For the border-guards of the EU member states to be able to achieve and implement common aims and objectives, it is necessary to have unified requirements to the content of border-guards' professional education and, respectively, a possibly unified quality of border-guards professional training in the EU member states.
7. For the quality assurance and effectiveness of professional training and its processes, it is essential to promote an adequate management of professional education institutions. The task of education institution management is to provide the needed environment where, to achieve the set aims, the quality of content and educational processes is being improved. Consequently, the role of the assurance of education quality and, respectively, the assurance of quality management in education institutions by designing effective quality management mechanisms is important.
8. The analysis of theoretical and practical aspects, done within the frame of this research, shows that one of the prerequisites for the quality assurance and development of management processes is the factor of designing and introducing KVS. The topicality and necessity of KVS in education institutions arise also from international and national regulations imposed on the accreditation processes of educational programs, directions and institutions, thereby the development and functioning of KVS are vital for the education institutions at law enforcement agencies as well.

9. The research on the management quality of employees' professional training in law enforcement agencies, including those of border guards, is a relatively new phenomenon in the EU countries in general and Latvia in particular, and the respective issues until now have not been studied extensively, both theoretically and practically. Personnel's professional training, its policy and strategies, quality and management, resources and perspectives, criteria of the quality of processes and outcomes – these are issues which require further research to enhance a better understanding about them.
10. Taking into the consideration the significance of a qualitative functioning of law enforcement agencies and, respectively, of their education institutions, for the national security and achievement of strategic and operative aims of national security, it is vital to have a systematic, research-based approach to such an issue, conceptually important for the quality of personnel's professional training, as the choice of basic principles for the development of KVS. A specially designed model and methodology of its use may serve as a scientifically valid instrument for identifying the most effective basic principles and objective choice of the alternative for designing KVS.
11. The research tools, developed within the frame of this research and intended for designing and practical application of the KVS hierarchy model at assessing KVS basic resources and elements in according to their impact on the educational process quality, provide the education institutions at the law enforcement agencies with a scientifically valid theoretical and practical opportunity to use the designed KVS hierarchy model for the objective and valid choice of alternative at establishing the most effective basic principles for developing KVS. If the objective necessity arises, the designed partly-open-type KVS hierarchy model can be improved and, by replacing some of its sub-criteria corresponding to the specificity of education institution, can be used in other branches of professional training as well.
12. In line with the research outcomes, by approbating and using the designed KVS hierarchy model and methodology of its application, on the basis of the analysis of data obtained from interviews with experts, it has been established that at selecting basic principles from a cluster of the defined alternatives for the development of KVS in education institutions at law enforcement agencies, a more positive impact upon the quality of a training process can be prognosticated for the variant where the choice in favor of creating a unique KVS has been made, and the basic principle of independence of administrative and political influence has been underlying this choice. This conclusion can be attributed to the prospective initial suitability of the designed KVS to the specificity of a concrete education institution and to the predictable possibility of improvement flexibility. To a great extent, the above said agrees with the findings by American researchers (Brown, Kurzweil & Pritchett, 2017), suggesting that the approaches that give the institutions a greater autonomy at

developing control processes and systems might stimulate the institutional development.

13. Relatively, the most positive impact on the training process quality, as the basic factor for professional training quality assurance, will be achieved by a complex use of basic principles which during the research have been identified as most effective in relation to every specific basic resource of a training process quality assurance separately.
14. As to the further perspectives of studies on the research problems, it would be useful and topical to continue analyzing the obtained data and carry out additional research a) for obtaining more detailed analytical information about problems and tendencies identified in the research; b) for an in-depth study of aspects of the training process quality assurance as well as problems relating to this, with the aim to identify the causes of and reasons for the low quality of services provided by education institutions, as stated by the consumers. The analysis and use of the obtained information will allow the administration of law enforcement agencies and their education institutions to identify specific risk factors that can make impact on the quality of educational process, thereby making it possible to plan and maintain activities for the improvement of KVS functionality.

The principal value of the research for theory and praxis is the development of methodology for designing and use of KVS hierarchy model, assessing the KVS basic resources and basic elements in correspondence with their impact on the educational process quality which in theory and praxis enable education institutions at law enforcement agencies to use the designed KVS hierarchy model for the objective and scientifically valid choice of alternatives at identifying the most effective basic principles for the development of KVS.

The research has enabled to develop a scientifically valid frame for the action of law enforcement agencies and other education institutions involved in implementing programs pertaining to the security of society and people, which train specialists for work in law enforcement agencies, including border guards, by defining the most effective basic principles of designing KVS and priority tendencies in the organization and development of education institutions, which, in turn, create a favorable environment for the management of a quality assurance of border-guards' professional training.

The activities implemented during this research and focus on the objective presence of KVS in education institutions at the law enforcement agencies, the defining of the basic principles as well as bringing to foreground the issue of work effectiveness have stimulated discussions and encouraged reflection among the management circles of the strategic and tactic level. Focusing on the issues mentioned above may possibly be a stimulating factor for the further development of the environment enhancing the quality of border guards' professional training.

Problems and Proposals for their Solution

Problem 1

Identification:

Bearing in mind the fact that the definitions of the nature and content of several concepts relating to the education and quality management are not yet fully accepted by the academic circles, a) the definitions of these concepts still differ and their interpretations are various, b) within the space of sociological sciences, terminology continues to persistently develop, c) the theoretical interpretation and practical use of this terminology is being improved, d) research and discussions on this issue are continued.

By studying and analyzing the normative act base and scientific works on the respective thematic issues, the author of the doctoral thesis has established that the concept definitions and content interpretations provided by the LR legislation in the field of education are not exhaustive enough in relation to the practical implementation of these concepts and scientists' findings. This problem situation might have been created by the fact that the wording of definitions of basic concepts in the Law on Education has been created in 1998 and actually has not been altered and improved since that time. Besides, the dissonance with the terminology used in the adopted LR normative acts and with the terminology used in the official Latvian translations of the EU normative acts has been identified and still exists. The terminology used in the sphere of quality management, too, lacks consistency in the LR normative base and, respectively, in science, state administration and education.

Proposals for Possible Solutions

The LR Cabinet of Ministers and Ministry of Science and Education, within the frame of their competence, should support the development of terminology used in the national and branch bases, and its consistent use in compliance with the current tendencies in legislation and science.

Problem 2

Identification:

On studying the tasks set for the professional training of the personnel of the EU member state border guarding institutions for the security of the EU external borders and internal security under contemporary conditions of challenges, the author has established that the necessity to use the personnel resources of law enforcement agencies in the EU member states in an integrated way revealed certain differences in border guards' knowledge and skills, caused by the historical differences in the EU systems of border guards' professional training. In turn, though the activities of the EU agency FRONTEX are the basis for training the border guards according to unified standards and unified requirements to their knowledge and skills, the activities implemented until now are not comprehensive and sufficient enough.

Proposals for Possible Solutions

To increase personnel's capacity, and to improve and standardize the quality of border guards' professional training with the aim to develop employees' ability to effectively act under the conditions of new challenges and tasks, both at carrying out the official duties in the military service of one's own country as well as taking part in international military missions and operations, the EU agency FRONTEX should continue strengthening the joint principles and requirements for border guards' professional training by working out common indicators for assessing the quality of border guards' professional education and by providing effective mechanisms of monitoring the quality of educational process and its outcomes. Unification of the KVS structure in education institutions of the respective branch may serve as a contributory factor in this respect.

Problem 3 Identification

The results of the doctoral thesis testify to the fact that previous approaches to the administration of the professional training at law enforcement agencies as well as the existent KVS or their separate elements are not effective enough. This fact is confirmed also by the differences, established in some indicators as significant, and identified in the assessments by some students, as well as collisions in evaluations of quality aspects highlighted in the conclusions by both employees of education institutions and receivers of education 'services' (students, graduates, employers).

Proposals for Possible Solutions

Taking into account the national and international topicality of border guards' professional training quality and conclusions made in this research that the quality of educational and training processes depends on the degree of effectiveness of managing the education process organization, the provision of the development, improvement and proper functioning of KVS should be among the priorities of the respective law enforcement agencies and education institutions and should be included in their work and development strategies.

Problem 4 Identification

Within the frame of quality assurance policy, the administration of an education institute may choose some of the alternatives of the basic principles for designing KVS. Actually, due to the lack of scientifically valid criteria and research-based methods, the basic principles the education institutions apply are often based on subjective motivations and imposed by administrative or political decisions. Consequently, such a situation entails risks in relation to both an inexpedient involvement and use of national resources and sustainability of the quality of

employees' (including border guards') professional education and quality of professional training in general.

Proposals for Possible Solutions

Starting their work at designing and developing KVS structure and content, education institutions should first define and conceptually choose the basic principles they would adhere to during their working process. Taking into the consideration the importance of qualitative activities of law enforcement agencies and, respectively, their education institutions for the national security and achievement of strategic and operative aims of national security, it is vital to use a systemic, research-based approach to the given, conceptually important issue of the quality of personnel's professional training.

The KVS hierarchy model (or the algorithm for developing the model) and the methodology of the use of this model may serve as a scientifically valid tool for defining the most effective basic principle for designing KVS in education institutions at law enforcement agencies.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS

(izmantotā Kopsavilkuma izstrādes ietvaros)

LIST OF LITERATURE AND SOURCES

(within the frame of the Summary used)

1. Alijevs, R. (2005). *Izglītības filozofija. 21. gadsimts*. Rīga: Retorika A.
2. American Vocational Association. (1954). *Definitions of Terms in Vocational and Practical Arts Education*. Washington, DC: Committee on Research and Publications.
3. Apvienoto Nāciju Augstā komisāra bēgļu jautājumos birojs [UNHCR] (2023). Operational Data Portal [Data file]. Sk. internetā 17.01.2023. Pieejams: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>
4. Arbidāne, I., Lobanovs, A., Pokule, V. & Liepiņš, A. (2016). Effect of cooperation with the European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the Member States of the European Union (FRONTEX) on the facilitation of training process of the Latvian State Border Guard officers. *Journal of Internal security and civil defence sciences: Border security and management*, 1(6), 25-36. <https://doi.org/10.17770/bsm.v1i6.1704>
5. Balendr, A. (2018). Current status and prospects for the quality assurance in Border Guards Training: European experience. *Comparative Professional Pedagogy*, 8(4), 20-25. [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppp_2018_8\(4\)_5](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppp_2018_8(4)_5)
6. Beck, R.W. (1971). *Criteria for the Selection of Students for Trade and Industrial Education Programs*: Unpublished Ph.D. dissertation. The Ohio State University.
7. Becket, N. & Brookes, M. (2008). Quality management practice in higher education - what quality are we actually enhancing? *Journal of Hospitality Leisure Sport & Tourism Education*, 7, 40-54.
8. Beerkens, M. & Udam, M. (2017). Stakeholders in higher education quality assurance: Richness in diversity? *High Education Policy*, 30(3), 341–359. <https://doi.org/10.1057/s41307-016-0032-6>
9. Berings, D. (2009). Reflection on quality culture as a substantial element of quality management in higher education. In *Fourth European Quality Assurance Forum*. Kopenhāgena. Retrieved January 5, 2020 from http://www.aic.lv/bolona/2010/Sem09-10/EUA_QUA_forum4/III.7_-_Berings.pdf
10. Bērzkalns, I., Boulton, I. (2000). *Iekšējās kontroles sistēmas rokasgrāmata*. Rīga: Īpašu uzdevumu ministra valsts reformu lietās sekretariāts.
11. Billet, S. (2011). *Vocational Education: Purposes, traditions and prospects*. London: Springer.

12. Brennan, J. & Shah, T. (2000). *Managing Quality in Higher Education: An international perspective on institutional assessment and change*. Birmingham and Bristol: The Society for Research into Higher Education and Open University Press.
13. Brodhead, C.W. (1991). Image 2000: A vision for vocational education. *Vocational Education Journal*, 66(1), 22-25.
14. Broks, A. (2000). *Izglītības sistemoloģija*. Rīga: RaKa.
15. Brookes, M. & Becket, N. (2007). Quality management in higher education: A review of international issues and practice. *International Journal of Quality and Standards*, 1. Retrieved February 9, 2020 from https://www.researchgate.net/profile/Maureen_Brookes/publication/228381585_Quality_Management_in_Higher_Education_a_review_of_international_issues_and_practice/links/09e415107e61b9f3f1000000.pdf
16. Brown, J., Kurzweil, M. & Pritchett, W. (2017). *Quality Assurance in U.S. Higher Education: The current landscape and principles for reform*. <https://doi.org/10.18665/sr.303620>
17. Brūna, I. (1994). *Iekšējās kontroles pamatprincipi*. Rīga: Latvijas Universitāte.
18. Bush, T. (1995). *Theories of Educational Management*, 2nd edition. London: Paul Chapman Publishing Ltd.
19. Bünning, F. (2008). *The Transformation of Vocational Education and Training (VET) in the Baltic States*. Berlin: Springer Verlag.
20. CEDEFOP. (2008). *Modernising Vocational Education and Training: Fourth report on vocational training research in Europe*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. Retrieved February 16, 2020 from http://www.cedefop.europa.eu/EN/Files/3043beta_en.pdf
21. CEDEFOP. (2011). *The Benefits of Vocational Education and Training: CEDEFOP research paper, 10*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. ISSN 1831-5860. Retrieved February 16, 2020 from https://www.cedefop.europa.eu/files/5510_en.pdf
22. CEDEFOP. (2015). *Profesionālā izglītība Latvijā: Īss apraksts*. Luksemburģa: Eiropas Savienības Publikāciju birojs. CEDEFOP information series. Sk. internetā 16.02.2020. https://www.cedefop.europa.eu/files/4134_lv.pdf
23. Cheng, Y.C. & Tam, W.M. (1997). Multi-models of quality in education. *Quality Assurance in Education*, 5(1), 22-34.
24. Commonwealth Secretariat. (2017). *Universal Standards for Quality in Education To enable the delivery of Sustainable Development Goals 2030*. London: Commonwealth Secretariat. Retrieved Mart 30, 2020 from https://www.thecommonwealth-educationhub.net/wp-content/uploads/2016/05/Quality_Standards_Education_2017_07.pdf
25. Corder, M., Horsburgh, M. & Melrose, M. (1999). Quality Monitoring, Innovation and Transformative Learning. *Journal of Further and Higher Education*, 23(1), 101-108.

26. Deming, W.E. (1982). *Quality, Productivity, and Competitive Position*. Cambridge, MA: Massachusetts Institute of Technology, Center for Advanced Engineering Study. ISBN 9780911379006.
27. Deming, W.E. (2012). *The Essential Deming: Leadership Principles from the Father of Quality*. New York: McGraw-Hill (Professional). ISBN 9780071790215.
28. Dew, J.R. & Nearing, M.M. (2004). *Continuous Quality Improvement in Higher Education*. Westport, Conn.: American Council on Education/Praeger.
29. Dobrzanski, L.A. & Roszak, M.T. (2007). Quality management in university education. *Journal of Achievements in Material and Manufacturing Engineering*, 24(2). Retrieved January 19, 2019 from http://jamme.acmsse.h2.pl/papers_vol24_2/24250.pdf
30. Eglītis, J. (2003). *Izglītības kvalitātes nodrošināšanas reģionālie un ekonomiskie aspekti: Promocijas darbs*. Jelgava: Latvijas Lauksaimniecības Universitāte.
31. EHEA (2020). Rome Communiqué. EHEA 2020 Rome Ministerial Conference. Roma, Italia. Sk. internetā 12.05.2021. Pieejams: <https://www.ehea.info/page-ministerial-conference-rome-2020>
32. Elsayed, A.M. (2020). Re: Do you think that education is the process of transmitting knowl edge and skills. If not, what is it? Retrieved August 6, 2020 from <https://www.researchgate.net/post/Do-you-think-that-education-is-the-process-of-transmitting-knowledge-and-skills-If-not-what-is-it/5ef8f2b106678c51bd421326/citation/download>
33. ENQA. (2015). *Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG)*. Brussels, Belgium. Retrieved January 12, 2016 from https://enqa.eu/wp-content/uploads/2015/11/ESG_2015.pdf
34. Ertl, H. & Haywards, G. (2010). *Modularization in Vocational Education and Training*. In: Peterson, Penelope, Baker, Eva and McGaw, Barry (eds.): *International Encyclopedia of Education*, 3rd ed., Vol.8, (pp. 383-390). Oxford: Elsevier.
35. ES Komisija. (2009). Ziņojums Padomei, Eiropas Parlamentam, Eiropas ekonomikas un sociālo lietu komitejai un reģionu komitejai par kvalitātes nodrošināšanas sekmēm augstākās izglītības jomā. Sk. internetā 08.12.2015. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2009:0487:FIN:LV:PDF>
36. ES Komisija (2020). Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai par Eiropas Izglītības telpas izveidi līdz 2025. gadam. Sk. internetā 16.01.2021. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:52020DC0625>
37. ES Padome. (2009). Padomes secinājumi (2009/C 119/02) par Stratēģisku sistēmu Eiropas sadarbībai izglītības un apmācības jomā (“ET 2020”). Sk.

- internetā 16.05.2016. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:52009XG0528\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:52009XG0528(01))
38. ES Padome (2020). Padomes ieteikums par profesionālo izglītību un apmācību (PIA) ilgtspējīgai konkurētspējai, sociālajam taisnīgumam un noturībai 2020/C 417/01. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis, C 417, 1–16. Sk. internetā 10.12.2021. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/ALL/?uri=CELEX:32020H1202\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/ALL/?uri=CELEX:32020H1202(01))
 39. ES Padome (2021). Padomes Rezolūcija par stratēģisku satvaru Eiropas sadarbībai izglītības un mācību jomā ceļā uz Eiropas izglītības telpu un turpmāk (2021–2030). Sk. internetā 24.07.2021. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:32021G0226\(01\)#d1e35-1-1](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:32021G0226(01)#d1e35-1-1)
 40. ES Parlaments un Padome. (2009). Ieteikums (2009/C 155/01) par Eiropas kvalitātes nodrošināšanas pamatprincipu ietvarstruktūras izveidošanu profesionālajai izglītībai un apmācībām (Dokuments attiecas uz EEZ). *OJ C 155*, 1–10. Sk. internetā 08.12.2015. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:32009H0708\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:32009H0708(01))
 41. ES Parlaments un Padome. (2016). Regula (ES) (2016/1624) par Eiropas Robežu un krasta apsardzi un ar ko groza Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (ES) 2016/399 un ar ko atceļ Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (EK) Nr. 863/2007, Padomes Regulu (EK) Nr. 2007/2004 un Padomes Lēmumu 2005/267/EK (statuss - zaudējis spēku). *OJ L 251*, 1–76. Sk. internetā 23.10.2016. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/lv/TXT/?uri=CELEX%3A32016R1624>
 42. ES Parlaments un Padome. (2019). Regula (ES) (2019/1896) par Eiropas Robežu un krasta apsardzi un ar ko atceļ Regulas (ES) Nr. 1052/2013 un (ES) 2016/1624. *OJ L 295*, 1–131. Sk. internetā 21.02.2020. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/lv/TXT/?uri=CELEX%3A32019R1896>
 43. EU Commission. (2002). Declaration of the European Ministers of Vocational Education and Training, and the European Commission, convened in Copenhagen on 29 and 30 November 2002, on enhanced European cooperation in vocational education and training: “The Copenhagen Declaration”. Retrieved May 21, 2016 from https://www.cedefop.europa.eu/files/copenhagen_declaration_en.pdf
 44. EU Commission. (2010). *Communiqué of the European Ministers for Vocational Education and Training, the European Social Partners and the European Commission “The Bruges Communiqué on enhanced European Cooperation in Vocational Education and Training for the period 2011-2020”*. Retrieved October 23, 2016 from https://www.eqavet.eu/Equavet2017/media/Documents/brugescom_en.pdf
 45. EU Commission. (2014). *Study on the feasibility of the creation of a European System of Border Guards to control the external borders of the Union: Final Report Version 3.00*. Unisys. Retrieved December 21, 2015 from <https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we->

do/policies/borders-and-visas/border-crossing/docs/20141016_home_esbg_frp_001_esbg_final_report_3_00_en.pdf

46. EU Commission. (2015). *240 Final Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: A European agenda on migration*. Brussels, COM. Retrieved July 30, 2016 from http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/european-agenda-migration/background-information/docs/communication_on_the_european_agenda_on_migration_en.pdf
47. EU Commission. (2016). *The Riga Conclusions: European cooperation in vocational education and training 2015-2020 "Developing skills for the labour market"*. Brussels: European Union, 2016. doi:10.2767/437732
48. EU Council. (1994). Resolution (94/C 374/01) concerning the quality and attractiveness of vocational training. *Official Journal C 374*, 1-4. Retrieved July 30, 2016 from [https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31994Y1230\(01\):EN:HTML](https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31994Y1230(01):EN:HTML)
49. EU Council and Commission. (2004). *Education & Training 2010. The success of the Lisbon strategy hinges on urgent reforms: Joint interim report of the Council and the Commission on the implementation of the detailed work programme on the follow-up of the objectives of education and training systems in Europe*. Retrieved December 20, 2018 from https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_2004.104.01.0001.01.ENG&toc=OJ:C:2004:104:TOC
50. EUROSTAT (2023). Statistics Explained. Annual asylum statistics [Data file]. Sk. internetā 20.04.2023. Pieejams: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Annual_asylum_statistics&oldid=584073 Feerick, S., Galvão, M.E., Nikolovska, M., Oviedo, A. & Raicevic, Z. (2014). *Quality Assurance in Vocational Education and Training: A collection of articles*. Turin: European Training Foundation. Retrieved November 21, 2019 from https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/m/270970490A6E9327C1257CA800407038_Quality%20assurance%20in%20VET.pdf
51. Feerick, S., Galvão, M.E., Nikolovska, M., Oviedo, A. & Raicevic, Z. (2014). *Quality Assurance in Vocational Education and Training: A collection of articles*. Turin: European Training Foundation. Sk. internetā 21.11.2019. Pieejams: https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/m/270970490A6E9327C1257CA800407038_Quality%20assurance%20in%20VET.pdf
52. Ferbrāks, N.M., Houens, D.J., Kortevegs, S.M., Rītfelds, V.B., Komans, M.F. (1999). *Uz EFQM modeli balstīta augstākās izglītības kvalitātes pilnveides metode*. Sk. internetā 03.11.2019. <http://www.aic.lv/eqfm/default.htm>

53. Field, S., Hoeckel, K., Kis, V. & Kuczera, M. (2010). *Learning for Jobs – OECD reviews of vocational education and training. Initial report*. Paris: OECD.
54. Finlay, I., Niven, S. & Youny, S. (1998). *Changing Vocational Education and Training: An international comparative perspectives*. London: Routledge Falmer.
55. Forands, I. (2018). Menedžmenta mazā enciklopēdija. Rīga: LIF.
56. Frazier, A. (1997). *A Roadmap for Quality Transformation in Education*. Boca Raton, Fla: St. Lucie Press.
57. FRONTEX (2013a). Sectoral Qualifications Framework for Border Guarding, vol. I. Warsaw: Frontex.
58. FRONTEX (2013b). Sectoral Qualifications Framework for Border Guarding, vol. II. Warsaw: Frontex.
59. FRONTEX. (2019). *Tehniskā un operatīvā stratēģija Eiropas integrētajai robežu pārvaldībai*. Sk. internetā 23.09.2019. Pieejams: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/2123579d-f151-11e9-a32c-01aa75ed71a1/language-lv/format-PDF/source-116973902#>
60. FRONTEX (2023). EU's External Borders in 2022: Number of irregular border crossings highest since 2016. Sk. internetā 22.03.2023. Pieejams: <https://frontex.europa.eu/media-centre/news/news-release/eu-s-external-borders-in-2022-number-of-irregular-border-crossings-highest-since-2016-YsAZ29>
61. Garvin, A. (1984). What does “product quality” really mean? *MIT Sloan Review*, 26(1), 25-43.
62. Golubeva, M. (2007). Izglītība Latvijā 21. gadsimtā – izaicinājumi, jaunās paradigmas un perspektīvas. Gram.: *Izglītība zināšanu sabiedrības attīstībai. Zinātniskie raksti. Stratēģiskās analīzes komisija*, (121.–141.lpp.) Rīga: Zinātne.
63. Goodsell, K.E. (2005). *Vocational Education*. Retrieved November 09, 2015 from www.oswego.edu/~waite/VocEdByGoodsellV2.doc
64. Gramling, A., Maletta, M.J., Schneider, A. & Church, B.K. (2004). The role of the internal audit function in corporate governance: A synthesis of the extant internal auditing literature and directions for future research. *Journal of Accounting Literature*, 23, 194-244.
65. Hanushek, E.A., Schwerdt, G., Woessmann, L. & Zhang, L. (2017). General education, vocational education, and labor-market outcomes over the lifecycle. *Journal of Human Resources*, 52(1), 48-87. <https://doi.org/10.3368/jhr.52.1.0415-7074R>
66. Harvey, L. (1995). Beyond TQM. *Quality in Higher Education*, 1(2), 123-146. <https://doi.org/10.1080/1353832950010204>
67. Harvey, L. (2009a). A critical analysis of quality culture. In *International Network for Quality Assurance Agencies in Higher Education (INQAAHE) Conference “New Approaches to Quality Assurance in the Changing World of*

- Higher Education*". Abu Dhabi, United Arab Emirates, 30. Retrieved November 29, 2019 from https://www.inqaahe.org/sites/default/files/pictures/16_Harvey_A%20critical%20analysis%20of%20quality%20culture.pdf
68. Harvey, L. (2009b). Deconstructing quality culture. In *31st Annual EAIR Forum. Vilnius, Lithuania*. Retrieved July 21, 2019 from <http://www.qualityresearchinternational.com/Harvey%20papers/Deconstructing%20quality%20culture%20EAIR%20Vilnius%202009.pdf>
 69. Harvey, L. & Green, D. (1993). Defining quality. *Assesment and Evaluation in Higher Education*, 18, 9-34. <https://doi.org/10.1080/0260293930180102>
 70. Hoy, C., Bayne-Jardine, C. & Wood, M. (2000). *Improving quality in education*. London: Falmer Press.
 71. Indrikovs, Z. (2006). *Ievads studijās I: Akadēmiskā un profesionālā izglītība Latvijā*. Rīga: LPA.
 72. Indrikovs, Z. (2007). Policijas darbiniekiem nepieciešamās profesionālās izglītības minimālās prasības: nacionālie likumdošanas akti un Eiropas Savienības valstu prakse. Gram.: *Policijas augstākās izglītības vadības problēmas: starptautiskā zinātniski praktiskā konference* (30.-41. lpp.). Rīga: Latvijas Policijas akadēmija.
 73. Indrikovs, Z. (2008). Robežsargu profesionālā sagatavošana Latvijas Policijas akadēmija (1998.-2007.). Grām.: *Baltijas valstu un Polijas Republikas robežsardzes mācību iestāžu vēstures izpēte un attīstības perspektīvas: II starptautiskā pētniecības konference* (86.-99. lpp.). Rēzekne: Valsts robežsardzes koledža.
 74. Indriksons, A. (2017). Komunikācijas prasmes veidošanās robežsargu profesionālajā sagatavošanā: Promocijas darbs. Rēzekne: Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmijā. Sk. internetā 12.02.2019. Pieejams: https://2021.rta.lv/uploads/source/content_LV/biblioteka/eresursi/promocijas%20darbi/Alens_Indriksons_promocijas_darbs_1.pdf
 75. Ishikawa, K. (1985). *What is Total Quality Control?* New York: Prentice Hall.
 76. Janauska, J., Mazais, J., Miķelsons, J., Salenieks, N., Volkova, T. (2008). *Kvalitātes nodrošināšana un vadība augstākā izglītībā. EHEA veidojums*. Rīga: Latvijas Nacionālā kvalitātes biedrība.
 77. Jukšs, V. (2021). Peculiarities of employee professional development in the world, European Union and Latvia. *Insights into Regional Development*, 4(3), 80-100. [http://doi.org/10.9770/IRD.2021.3.4\(6\)6](http://doi.org/10.9770/IRD.2021.3.4(6)6)
 78. Jukšs, V., Iliško, Dz., Kokarēviča, A., Kokina, I., Davidova, J. (2022). Darbinieku profesionālā attīstība un tās loma mūsdienu pasaules valstu ekonomiskajā veikspējā. *Sociālo Zinātņu Vēstnesis*, 34(1), 73-99. [https://doi.org/10.9770/szv.2022.1\(4\)](https://doi.org/10.9770/szv.2022.1(4))
 79. Juran, J.M. (1970). *Quality Planning and Analysis*. New York: McGraw-Hill.
 80. Juran, J.M. (1974). *Quality Control Handbook*. New York: McGraw-Hill.

81. Kalvāns, R. (2011). *Izglītības iestādes vadītājs loma izglītības kvalitātes nodrošināšanā Latvijā*. Promocijas darbs doktora zinātniskā grāda iegūšanai. Rīga: Latvijas Universitāte.
82. Kangro, A. (2000). Starptautiskā salīdzinošā izglītības pētniecība un izglītības kvalitāte. Gram.: *Izglītības kvalitāte un vadība LU raksti, 626. sējums* (12.-29. lpp.). Rīga: Latvijas Universitāte.
83. Kells, H.R. (1992). *Self-regulation in Higher Education: A multi-national perspective on collaborative systems of quality assurance and control*. London: Jessica Kingsley.
84. Kennedy, M. (1998). Some issues in system dynamics model building to support quality monitoring in higher education. In *Proceedings of the 16th System Dynamics Conference*. Quebec City, Canada. Sk. internetā 24.11.2019. <https://proceedings.systemdynamics.org/1998/PROCEED/00080.PDF>
85. Klotiņa, I. (2006). Kvalitātes nodrošināšana un vadība – augstākās izglītības pamataspēkts. Grām.: *Augstākā profesionālā izglītība teorijā un praksē: Rīgas Tehniskā koledža. 4. Starptautiskās zinātniski praktiskās konferences zinātniskie raksti, 4 sēj.* Rīga: Rīgas Tehniskā universitāte.
86. Kratoski, P.C. (2004). Police education and training in a global society: Guest editor's introduction. *Police Practice and Research, 5(2)*, 103-105. <https://doi.org/10.1080/156142604200190252>
87. Kratoski, P.C & Das, D.K. (2007). *Police Education and Training in a Global Society*. Lanham/USA: Lexington Books.
88. Kristofersena, D., Sursoka, A., Vesterheidens, D. (1998). *Kvalitātes rokasgrāmata: procedūra un prakse*. Rīga: Akadēmiskās informācijas centrs. http://www.aic.lv/rec/LV/new_d_lv/bol_lv/PhareLV.doc
89. Lanka, A. & Mūrnieks, E. (2007). Vocational education and training in Latvia: The problems and solutions. In *The Transformation of Vocational Education and Training (VET) in the Baltic States: Survey of reforms and developments*. UNESCO-UNEVOC book series, vol. 4, (pp. 47 – 68.). Switzerland: Springer.
90. Latvian Contact Point of the European Migration Network. (2016). *Policy Report on the Migration and Asylum Situation in Latvia*. Reference year 2015. Retrieved December 15, 2017 from http://www.emn.lv/wp-content/uploads/APR_2015_LATVIA_part_2_EN.pdf
91. Laužacks, R. (1999). *Profesionālās izglītības satūra reforma: didaktiskās iezīmes*. Rīga: RaKa.
92. Lawson, R.F., Bowen, J., Nakosteen, M.K., Murray T.R., Naka, A., Szyliowicz, J.S., Lauwerys, J.A., Vázquez, J.Z., Huq, M.S., Chen, T.H., Gelpi, E., Riché, P., Marrou, H.-I., Mukerji, S.N., Ipfling, H.-J., Swink, R.L., Shimahara, N., Anweiler, O., Moumouni, A., Meyer, A.E., Armove, R.F., Graham, H.F., Chambliss, J.J., Browning, R., David G. (2021). "Education". *Encyclopedia Britannica*. Retrieved May 05, 2021 from <https://www.britannica.com/topic/education>

93. Lewis, R.G. & Smith, D.H. (1994). *Total Quality in Higher Education. Total Quality Series.* Delray Beach, Fla: St. Lucie Press.
<https://eric.ed.gov/?id=ED364150>
94. LR IZM. (2007). *Vienotas metodikas izstrāde profesionālās izglītības kvalitātes paaugstināšanai un sociālo partneru iesaistei un izglītošanai: Nacionālās programmas projekts.* Rīga: Profesionālās izglītības administrācija. Sk. internetā 21.03.2016.
https://visc.gov.lv/profizglitiba/dokumenti/metmat/09_teor_pamatojums.pdf
95. LR IZM. (2019). Starpziņojums par jēdziena “izglītības kvalitāte” definīciju un to raksturojošiem kvalitatīvajiem un kvantitatīvajiem rādītājiem 01.10.2019. *IZM ESF Projekts Nr. 8.3.6.2/17/L/001 Izglītības kvalitātes monitoringa sistēmas izveide un īstenošana.* Sk. internetā 19.05.2020.
<https://www.izm.gov.lv/lv/media/4717/download>
96. LR IZM Valsts izglītības satura centrs. (2004). Profesijas standarts. Valsts robežsardzes vecākais virsnieks. Metodiskie materiāli un reģistri. Sk. internetā 26.10.2022. Pieejams:
<https://registri.visc.gov.lv/profizglitiba/dokumenti/standarti/ps0277.pdf>
97. LR IZM Valsts izglītības satura centrs (2009). Profesijas standarts. Valsts robežsardzes inspektors. Metodiskie materiāli un reģistri. Sk. internetā 26.10.2022. Pieejams:
<https://registri.visc.gov.lv/profizglitiba/dokumenti/standarti/ps0049.pdf>
98. LR IZM Valsts izglītības satura centrs (2010). Profesijas standarts. Valsts robežsardzes jaunākais virsnieks. Metodiskie materiāli un reģistri. Sk. internetā 26.10.2022. Pieejams:
<https://registri.visc.gov.lv/profizglitiba/dokumenti/standarti/ps0452.pdf>
99. LR Ministru kabinets. (2001a). *Noteikumi Nr.141 par pirmā līmeņa profesionālās augstākās izglītības valsts standartu.* Sk. internetā 19.01.2016.
<https://likumi.lv/ta/id/6397>
100. LR Ministru kabinets. (2001b). *Noteikumi Nr.501 par kvalitātes vadības sistēmas ieviešanu valsts pārvaldes iestādēs* (statuss - zaudējis spēku). Sk. internetā 19.01.2016. <https://likumi.lv/ta/id/56297>
101. LR Ministru kabinets. (2001c). *Ieteikumi Nr.1 kvalitātes vadības sistēmas ieviešanai valsts pārvaldes iestādēs* (statuss - zaudējis spēku). Sk. internetā 19.01.2016. <https://likumi.lv/ta/id/56491>
102. LR Ministru kabinets (2005). Noteikumi Nr. 1001. Zinātniskā doktora grāda piešķiršanas (promocijas) kārtība un kritēriji. Sk. internetā 06.04.2023. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/124787>
103. LR Ministru kabinets. (2012). *Noteikumi Nr. 326 par iekšējās kontroles sistēmu tiešās pārvaldes iestādēs.* Sk. internetā 19.01.2016.
<https://likumi.lv/ta/id/247746>
104. LR Ministru kabinets. (2014). *Noteikumi Nr.512 par otrā līmeņa profesionālās augstākās izglītības valsts standartu.* Sk. internetā 19.01.2016.
<https://likumi.lv/ta/id/268761>

105. LR Ministru kabinets. (2018a). *Studiju virzienu atvēršanas un akreditācijas noteikumi Nr. 793*. Sk. internetā 06.02.2019. <https://likumi.lv/ta/id/303956>
106. LR Ministru kabinets. (2018b). *Augstskolu un koledžu akreditācijas noteikumi Nr. 794*. Sk. internetā 06.02.2019. <https://likumi.lv/ta/id/303892>
107. LR Ministru kabinets. (2020). *Noteikumi Nr. 332 par valsts profesionālās vidējās izglītības standartu un valsts arodizglītības standartu*. Sk. internetā 06.09.2020. <https://likumi.lv/ta/id/315146>
108. LR Ministru kabinets (2021). Rīkojums Nr. 436 par Izglītības attīstības pamatnostādņem 2021.-2027. gadam. Sk. internetā 06.10.2022. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/324332-par-izglitibas-attistibas-pamatnostadnem-2021-2027-gadam>
109. LR Saeima. (1995). *Augstskolu likums*. Sk. internetā 26.02.2016. <https://likumi.lv/ta/id/37967>
110. LR Saeima. (1998). *Izglītības likums*. Sk. internetā 26.02.2016. <https://likumi.lv/ta/id/50759>
111. LR Saeima. (1999). *Profesionālās izglītības likums*. Sk. internetā 26.02.2016. <https://likumi.lv/doc.php?id=20244>
112. LR Saeima (2006). *Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm dienesta gaitas likums*. Sk. internetā 26.10.2015. <https://likumi.lv/ta/id/138750>
113. LR Saeima (2010). *Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam*. Sk. internetā 26.02.2016. <http://www.varam.gov.lv/lat/pol/ppd/?doc=13857>
114. LR Saeima (2012). *Iekšējā audita likums*. Sk. internetā 23.02.2018. <https://likumi.lv/ta/id/253680>
115. LR Saeima (2014). *Paziņojums "Par Izglītības attīstības pamatnostādņu 2014.-2020.gadam apstiprināšanu"*. Sk. internetā 07.12.2015. <https://likumi.lv/ta/id/266406-par-izglitibas-attistibas-pamatnostadnu-20142020gadam-apstiprinasanu>
116. LR Saeima (2020). *Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2021.-2027. gadam*. Sk. internetā 07.08.2020. <https://www.pkc.gov.lv/lv/nap2027>
117. LR Saeima (2021). *Grozījumi Izglītības likumā*. Sk. internetā 12.06.2022. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/322560>
118. LR Valsts kanceleja. (2020). *Kvalitātes vadība*. Sk. internetā 07.08.2020. <http://tap.mk.gov.lv/valsts-parvaldes-politika/kvalitates-vadiba/>
119. LZA Terminoloģijas komisija (2010). Lēmums Nr.88 "Par "Eiropas Pieaugušo izglītības glosārija" terminiem". Sk. internetā 25.12.2015. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/222079>
120. Maguad, B.A. (2018). *Managing the system of higher education: Competition or collaboration? Education, 138(3), 229-238.*
121. Mārtinsons, K., Pipere, A. (red.), (2011). *Ievads pētniecībā. Stratēģijas, dizaini, metodes*. Rīga: RaKa.
122. Michalska-Cwiek, J. (2009). *The quality management system in education – implementation and certification. Journal of Achievements in Material and*

- Manufacturing Engineering*, 23(2). Retrieved Mart 12, 2018 from http://jamme.acmsse.h2.pl/papers_vol37_2/37274.pdf
123. Miller, P. & O'Lery, T. (1987). Accounting and the construction of the governable person. *Accounting, Organizations and Society*, 12, 235-265.
 124. McKay, J. & Kember, D. (1999). Quality assurance systems and educational development: part 1 - The limitations of quality control. *Quality Assurance in Education*, 7(1), 25-29. <https://doi.org/10.1108/09684889910252504>
 125. Moodie, G. (2008). *From Vocational to Higher Education*. London: Open University Press.
 126. Morriey, L. (2003). *Quality and Power in Higher Education*. Philadelphia: Open University Press.
 127. Mukhopadhyay, M. (2005). *Total Quality Management in Education*. London: New Delhi, Thousand Oaks.
 128. Nirmala, S.V.S.G. (2017). *Re: Do you think that education is the process of transmitting knowledge and skills. If not, what is it?* Retrieved April 18, 2019 from <https://www.researchgate.net/post/Do-you-think-that-education-is-the-process-of-transmitting-knowledge-and-skills-If-not-what-is-it/58c6867b217e2002644bb657/citation/download>
 129. Paņina, L. (2007). Izglītības kvalitātes elementi izglītības sistēmā iesaistīto grupu vērtējumā. Grām.: V.Meņšikovs (red.), *Izglītība zināšanu sabiedrības attīstībai Latvijā* (52.-73. lpp.). Rīga: Zinātne.
 130. Peres, A. (2019). Skills for borders – a quality assurance model for European Border and Coast Guard training. In *INTED2019 Proceedings* (pp. 2080-2090). doi: 10.21125/inted.2019.0583
 131. Pilz, M. (Ed.) (2012). *The Future of Vocational Education and Training in a Changing World*. Switzerland: Springer Verlag.
 132. Popescu, M. & Dascalu, A. (2012). Improving the internal control system within universities. *Bulletin of the Transilvania University of Brasov, Economic Sciences*, 5(1), 101-106.
 133. Pounder, J. (1999). Institutional performance in higher education: Is quality a relevant concept. *Quality Assurance in Education*, 7(3), 156-165. <https://doi.org/10.1108/09684889910281719>
 134. Pratasavitskaya, H. & Stensaker, B.R. (2010). Quality management in higher education: Towards a better understanding of an emerging field. *Quality in Higher Education*, 16(1), 37-50.
 135. Praude, V. Beļčikovs, J. (1996). *Menedžments: teorija un prakse. 2. izd.*, Rīga: Vaidelote.
 136. Prosser, M. (2013). Quality teaching quality learning. In: *D.J. Salter (Ed.), Cases on Quality Teaching Practices in Higher Education*. Vancouver: IGI Global.
 137. Raharjo, H., Xie, M., Goh, T.N. & Brombacher, A.C. (2007). A methodology to improve higher education quality using the quality function deployment and

- analytic hierarchy process. *Total Quality Management & Business Excellence*, 18(10), 1097-1115.
138. Ramsden, P. (1992) *Learning to Teach in Higher Education*. New York: Routledge.
 139. Rauhvargers, A. (2004). *Kvalitātes definīcijas un metodiskās pieejas izglītībā*. Rīga: Akadēmiskās informācijas centrs. Sk. internetā 26.03.2016. www.aic.lv/bolona/Latvija/Atsev_prez/91_kvalitate_iev.pdf
 140. Roffe, I.M. (1998). Conceptual problems of continuous quality improvement and innovation in higher education. *Quality Assurance in Education*, 6, 74-82.
 141. Saaty, T.L. (1980). *The Analytic Hierarchy Process*. New York: McGraw Hill.
 142. Saaty, T.L. (2008). Decision making with the analytic hierarchy process. *International Journal of Services Sciences*, 1(1), 83-98.
 143. Sahney, S., Banwet, D.K. & Karunes, S. (2004). Conceptualising total quality management in higher education. *TQM Magazine*, 16(2), 145-159. doi:10.1108/09544780410523044
 144. Scheerens, J. & Bosker, R. (1997). *The Foundations of Educational Effectiveness*. Oxford: Pergamon.
 145. Scherman, V., Bosker, R.J. & Howie, S.J. (2017). *Monitoring the Quality of Education in Schools: Examples of feedback into systems from developed and emerging economies*. Rotterdam: Sense Publishers.
 146. Schindler, L., Puls-Elvidge, S., Welzant, H. & Crawford, L. (2015). Definitions of quality in higher education: A synthesis of the literature. *Higher Learning Research Communications*, 5(3), 3-13. DOI: 10.18870/hlrc.v5i3.244
 147. Sēja, T. (2008). *Profesionālās izglītības attīstība Latvijas reģionos*. Promocijas darbs. Jelgava: Latvijas Lauksaimniecības universitāte.
 148. Siliņa, S. (2019). *Izglītības kvalitātes nodrošināšanas vadība profesionālās izglītības iestādē X*. Rīga: Latvijas Universitāte.
 149. Simons, R. (1987). Accounting control systems and business strategy: An empirical analysis. *Accounting, Organizations and Society*, 12(4), 357-374.
 150. Sherman, L. & Lawrence, W. (1978). *The Quality of Police Education: A critical review with recommendations for improving programs in higher education*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
 151. Sherr, L.A. & Lozier, G.G. (1991). *Total Quality Management in Higher Education*. San Francisco, CA: Jossey-Bass. <https://eric.ed.gov/?id=EJ433117>
 152. Shumer, R. (2001). A new, old vision of learning, working, and living: Vocational education in the 21 th century. *Journal of Vocational Education Research*, 26, 447-461.
 153. Spencer Pickett, K. H. (2005). *The Essential Handbook of Internal Auditing*. New York: John Wily & Sons Ltd.
 154. Štālbergs, R. (1999). *Profesionālās izglītības kvalitātes uzlabošanas ceļi, metodes un līdzekļi*. Rīga: RTU.
 155. Štefenhagena, D., Bariss, V. (2018). Kvalitātes vadība – uz rezultātu orientēta pieeja augstskolu vadīšanā. Gram.: A. Kangro (Red.), *Latvijas universitātes*

- raksti, Izglītības vadība*, 817. sēj. (105. – 113.lpp.). Rīga: Latvijas Universitāte. <https://doi.org/10.22364/ped.luraksti.817.10>
156. UNESCO. (2003). Promoting quality education: Education for peace, human rights and democracy; education for sustainable development; curricula, educational tools and teacher training. In *Conference “UNESCO. Executive Board, 166th, 2003”*. Retrieved Mart 26, 2019 from <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000129748>
 157. UNESCO. (2004). *Education for All: The quality imperative; EFA global monitoring report, 2005*. Paris: UNESCO Publishing. Retrieved Mart 26, 2019 from <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000137333>
 158. Valk, A. & Kratovišs, M. (2021). We collaborate with everyone, but with some more than others: evidence of stakeholder collaboration among internal security professional higher education institutions. *Empirical Research in Vocational Education and Training*, 13, 4. Doi: <https://doi.org/10.1186/s40461-021-00110-6>
 159. Verdina, G. (2010). Internal control system and sustainable development of a higher educational institution, risks and problems. *Human Resources - the Main Factor of Regional Development*, 3, 332-339.
 160. Verdina, G., Kašētienē, N. & Liela, E. (2010). Impact of internal control system at higher educational institution on the process of study programme implementation. In *Ekonomikos vystymasis: procesai ir tendencijās* (pp. 242-258). Vilniaus: Vilniaus Koleģija.
 161. Vērdiņa, G. (2012). *Iekšējās kontroles sistēmas pilnveidošanas iespējas studiju programmas īstenošanas procesā*: Promocijas darbs. Rīga: Latvijas Universitāte.
 162. Vilks, A. (2016). Nelegālā migrācija drošības nodrošināšanas kontekstā. *Socrates*, 1(4), 36-45. Sk. internet: 23.03.2019. Pieejams: https://dspace.rsu.lv/jspui/bitstream/123456789/986/1/16-091_Socrates_4_2016_04_Vilks_036-045_.pdf
 163. Visscher, A.J., Hendriks, M.A., Andersen, O.D., Deitmer, L., Heinemann, L., Kesküla, E., Larsen, J.O., Pepper, D. & Tramontano, I. (2009). Guidelines for the quality assurance of vocational education and training in EU countries. In A.J. Visscher (Ed.), *Improving Quality Assurance in European Vocational Education and Training* (pp. 171-175). New York: Springer.
 164. Vīra, R. (2001). *Kvalitātes vadības sistēmas ieviešanas izpēte augstskolā*: Promocijas darbs doktora. Rīga: Latvijas Universitāte.
 165. Vlăsceanu, L., Grünberg, L. & Parlea, D. (2007). *Quality Assurance and Accreditation: A glossary of basic terms and definitions*. Bucharest: UNESCO-CEPES.
 166. Watters, E. (2015). *Promoting Quality Assurance in Vocational Education and Training: The ETF approach*. European Training Foundation. Retrieved November 21, 2019 from

- https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/m/B77049AC22B5B2E9C125820B006AF647_Promoting%20QA%20in%20VET.pdf
167. West, A. (1999). *Vocational Education and Training Project: EU priorities and objectives related to VET*. European Commission: European Centre for the Development of Vocational Training.
 168. Williams, P. (2009). External quality assurance in the EHEA: The role of institutional and programme oriented approaches. In *Trends of Quality Assurance and Quality Management in Higher Education Systems* (pp. 15-23). Vienna: AQA.
 169. Wollschläger, N. & Reuter-Kumpmann, H. (2004). A history of vocational education and training in Europe. From divergence to convergence. *Vocational Training*, 32, 6-18.
 170. Zaļaiskalne, A. (2011). Profesionālā izglītība 21. gadsimtā: paradigmu maiņas nepieciešamība. Grām.: *Sabiedrība. Integrācija. Izglītība. Starptautiskās zinātniskās konferences materiāli, II daļa* (468.-478. lpp.). Rēzekne: Rēzeknes Augstskola.
 171. Zelvis, R. (1999). *Managing Education in a Period of Change*. Oslo: ELI Publishing.
 172. Zīds, O. (2000). Izglītības politikas, mērķu un uzdevumu būtība, to efektivitātes analīze un izvērtēšana. Grām.: *Izglītības kvalitāte un vadība LU*, 626. sējums (47.-65. lpp.). Rīga: Latvijas Universitāte.
 173. Žogla, I. (2001). *Didaktikas teorētiskie pamati*. Rīga: RaKa.
 174. Белкин, В.Г. (2003). Теоретические основы и практические шаги формирования системы менеджмента качества в вузе. *Качество. Инновации. Образование*, 4, 74-83. Sk. internetā 22.01.2019. http://www.unn.ru/pages/e-library/publisher_db/files/48/8.pdf
 175. Бершадский, М.Е. (2002). Каким должен быть мониторинг учебного процесса? *Народное образование*, 7, 81-88.
 176. Бордовский, Г.А., Нестеров, А.А., Трапицын, С.Ю. (2000). *Управление качеством образовательного процесса*. Санкт-Петербург: Российский государственный педагогический университет им. А.И. Герцена.
 177. Галямина, И.Г. (2000). Мониторинг как механизм управления качеством высшего профессионального образования в области природоустройства. *Проблемы качества образования: Материалы X Всероссийской научно-практической конференции*. Москва-Уфа.
 178. Ганченко, И.О., Гривенная, Е.Н. (2012). Мониторинг качества образования как фактор оптимизации подготовки сотрудников полиции. *Вестник Краснодарского университета МВД России*, 1(15), 15-21.
 179. Граничина, О.А. (2009). *Контроль качества образовательного процесса в контексте управления вузом. Диссертация доктора педагогических наук*. Санкт-Петербург: Российский государственный педагогический университет имени А.И.Герцена.

180. Иванченко, И.В. (2016). Проблема повышения качества образования в вузе. *Молодой ученый*, 5(109.1), 18-21. Sk. internetā 26.01.2020. <https://moluch.ru/archive/109/26315/>
181. Кадыров, С.К. (2012). *Управление качеством профессионального образования в университетском комплексе. Диссертация кандидата педагогических наук*. <http://www.dissercat.com/content/upravlenie-kachestvom-professionalnogo-obrazovaniya-v-universitetskom-komplekse>
182. Макарова, Т.Д. (1998). Тестирование в системе мониторинга качества образования. *Стандарты и мониторинг в образовании*, 1.
183. Мартыненко, М.В. (2003). *Внутривузовский мониторинг как средство управления качеством образования*. Диссертация на соискание научной степени. Старополь: Северо-Кавказский государственный технический университет.
184. Поташник, М.М. (2002). *Качество образования: проблемы и технологии управления (в вопросах и ответах)*. Москва: Педагогическое общество России.
185. Пфейфер, Н.Э. (2012). Мониторинг качества образования как генеральная линия в организации учебного процесса. *Вестник КарГУ*. Sk. internetā 12.11.2017. <https://articlekz.com/article/5796>
186. Селезнева, Н.А. (2003). *Качество высшего образования как объект системного исследования. Лекция-доклад*. Изд. 3-е. Москва: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов.
187. Соболев, В.С. (2004). Концепция, модель и критерии эффективности внутривузовской системы управления качеством высшего профессионального образования. *Университетское управление: практика и анализ*, 2(30), 102-110. Sk. internetā 01.02.2016. <http://ecsocman.hse.ru/univman/msg/157976.html>
188. Соколов, Б.Н., Рукин, В.В. (2007). *Системы внутреннего контроля (организация, методики практика)*. ЗАО Издательство Экономика.
189. Шибяев, В.П. (2013). Теоретические и практические аспекты проблемы контроля качества высшего профессионального образования. *Концепт*, 3. 2366-2370. Sk. internetā 09.07.2018. <http://e-koncept.ru/2013/53476.htm>
190. Цибизова, Т.Ю., Карпунин, А.А. (2015). Применение метода анализа иерархий в оценке качества процессов управления. *Современные проблемы науки и образования*, УДК 681.5. Sk. internetā 12.06.2019. <https://docplayer.ru/42693471-Primenenie-metoda-analiza-ierarhiy-v-ocenke-kachestva-processov-upravleniya.html>
191. Чандра, М.Ю. (2008). *Системный мониторинг как средство управления качеством образовательного процесса в вузе*. Волгоград. Sk. internetā 17.09.2019. <https://cyberleninka.ru/article/n/sistemnyu-monitoring-v-upravlenii-kachestvom-obrazovatel'nogo-protssessa-v-vuze>

Ivars Zālītis. *Robežsargu profesionālās sagatavošanas kvalitātes vadība. Promocijas darba kopsavilkums = Quality Management of Border Guard's Professional Training. Summary of the Thesis for Obtaining the Doctoral Degree.*

Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds "Saule", 2024. 148 lpp.

Izdevējdarbības reģistr. apliecība nr. 2-0197.
DU Akadēmiskais apgāds "Saule" –
Vienības ielā 13, Daugavpils, LV-5401, Latvija